

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Michal Karas

Svaz přátel SSSR vČeskoslovensku

Union of Friends of the USSR in Czechoslovakia

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Milada Sekyrková, CSc.

Poděkování

Rád bych poděkoval PhDr. Miladě Sekyrkové, CSc. za vedení bakalářské práce, řadu tipů, rad i trpělivost, kterou při vedení této práce měla. Dále bych rád poděkoval PhDr. Jiřímu Křesťanovi, CSc., který mi pomohl v začátcích psaní práce a nasměroval mě k archivním pramenům a také Bc. Romanu Štérovi za poskytnutí nezpracovaných archivních pramenů z Národního archivu, bez kterých by práce nevznikla. V neposlední řadě děkuji svým rodičům a všem, kteří mě během psaní práce a celého studia podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. srpna 2018

.....
Michal Karas

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá spolkem Svaz přátel SSSR v Československu. Spolek vznikl v roce 1930 a zanikl roku 1948, kdy byl transformován do nástupnické organizace Svaz československo-sovětského přátelství. Důvodem založení spolku bylo seznamovat československou veřejnost s úspěchy budování socialismu v Sovětském svazu a také se společenským a kulturním životem sovětských lidí. Práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol. První kapitola popisuje mezinárodní postavení Sovětského svazu od svého vzniku v roce 1922 až do konce existence Svazu přátel SSSR v Československu v únoru 1948, zmíněny jsou i vzájemné československo-sovětské vztahy v tomto období. V druhé kapitole se autor práce zabývá definicí pojmu spolek a jeho právním vymezením. Třetí kapitola se zaměří na další spolky a organizace, které se svou činností orientovaly na Sovětský svaz, stručně je také pojednáno o Společnosti pro hospodářské a kulturní styky se SSSR. Ve čtvrté, stěžejní kapitole, se autor zabývá samotným Svazem přátel SSSR v Československu, jeho vývojem, činností a nejvýznamnějšími osobnostmi spojenými s tímto spolkem. Podkapitoly jsou rozděleny podle jednotlivých milníků v dějinách spolku. Pátá kapitola se věnuje spolkovým stanovám, akcentuje jejich změny v průběhu existence spolku. Poslední kapitola osvětluje časopis vydávaný spolkem Svět sovětů, jeho vývoj a obsah periodika. Práce vychází z dochovaných archivních fondů diplomatického charakteru, dobových periodik a je doplněna o sekundární literaturu.

Klíčová slova

Spolky – Svaz přátel SSSR v Československu – Československo – Komunistická strana Československa – SSSR

Abstract

Bachelor thesis is focused on the Union of Friends of the USSR in Czechoslovakia. Association was established in 1930 and it went out of existence in 1948, when it was transformed into the Union of Czechoslovak-Soviet Friendship. This association presented achievements of building of socialism in the Soviet Union and informed about social and cultural statement in the USSR. Author describes development of this association and his activities. Thesis is divided into six main chapters. The first chapter describes Soviet Union in its participation in the foreign policy between years 1922, when USSR was established, and 1948, when existence of Union of Friends of the USSR in Czechoslovakia ended. The second chapter deals with the definition of this association and its legal definition. The third one focuses on the other organizations, which activities were specialised in Soviet Union, it is briefly dealt with Society for Cultural and Economic Relations with the USSR. Author describes Union of Friends of the USSR in Czechoslovakia, his development, activities and the most significant persons connected with this association in the fourth, crucial chapter. Subchapters are divided according to milestones in history of this association. The fifth chapter deals with the articles of this association. Last one focuses on association's magazine World of Soviets, his development and content. The thesis is based on preserved archival funds of diplomatic character, periodicals and is supplemented with secondary literature.

Key words

Associations – Union of Friends of the USSR in Czechoslovakia – Czechoslovakia – Communist Party of Czechoslovakia – USSR

Obsah

1. Úvod.....	9
1.1. Cíle, otázky a struktura práce.....	10
1.2. Dosavadní stav vědeckého výzkumu a pramenná základna.....	11
1.2.1. Archivní prameny.....	12
1.2.2. Literatura.....	14
2. Sovětský svaz v mezinárodních vztazích v letech 1922 – 1948.....	19
2.1. Mezinárodní postavení Sovětského svazu v letech 1922 – 1948.....	19
2.2. Československo-sovětské vztahy v letech 1922 – 1948.....	22
3. Vymezení pojmu spolek.....	31
3.1. Právní zakotvení spolků.....	31
4. Další spolky orientované na Sovětský svaz.....	33
4.1. Společnost pro hospodářské a kulturní styky se Sovětským svazem.....	33
5. Svaz přátel SSSR v Československu.....	35
5.1. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu.....	35
5.1.1. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu za První Československé republiky.....	35
5.1.2. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu za Druhé Československé republiky a Protektorátu Čechy a Morava.....	56
5.1.3. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu za Třetí Československé republiky.....	59
5.1.4. Vznik Svazu československo-sovětského přátelství.....	67
5.2. Osobnosti spojené se Svazem přátel SSSR v Československu.....	70
5.2.1. Bohumír Šmeral.....	70
5.2.2. Ivan Sekanina.....	72
5.2.3. Bohuslav Vrbenský.....	74
5.2.4. Jiří Kořátko.....	76
5.2.5. Zdeněk Nejedlý.....	77
5.2.6. Další osobnosti Svazu přátel SSSR v Československu.....	78
6. Stanovy Svazu přátel SSSR v Československu.....	81
7. Spolkový časopis Svět Sovětů.....	85
7.1. Historie časopisu Svět Sovětů.....	85
7.2. Obsah časopisu Svět Sovětů.....	87

8. Závěr.....	88
9. Seznam archivních pramenů, literatury a internetových zdrojů.....	91
9.1. Primární prameny.....	91
9.2. Monografie.....	91
9.3. Brožury.....	94
9.4. Studie.....	94
9.5. Periodika.....	95
9.6. Internetové zdroje.....	95
10. Obrazová příloha.....	96

Seznam použitých zkratk

AHMP	Archiv hlavního města Prahy
ČSR	Československá republika
KSČ	Komunistická strana Československa
MV	Ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv
SČSP	Svaz československo-sovětského přátelství
SHKS	Společnost pro hospodářské a kulturní styky
SHKS SSSR	Společnost pro hospodářské a kulturní styky s SSSR
SP	Svaz přátel
SP SSSR	Svaz přátel SSSR v Československu
SSR	Sovětská svazová republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚV	Ústřední výbor
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV SP	Ústřední výbor Svazu přátel SSSR v Československu

1. Úvod

Již v době existence Rakouska-Uherska se v českých zemích vyskytovala hnutí, která vyznávala a vyzdvihovala ideu panslavismu a obdivovala tehdejší Ruské carství. Podle ideje panslavismu se měly sjednotit všechny slovanské národy, ať už politicky, nábožensky, nebo kulturně. Vedoucí zemí, která měla zaštiťovat tuto ideu, se mělo stát právě Rusko, jakožto světová velmoc, alespoň co se týče územního hlediska jako největší slovanská země. Po první světové válce a vzniku Československa zase část společnosti vzhlížela k Rusku, později k Sovětskému svazu, jako k zemi, kde konečně vzniká „spravedlivý společenský řád“ – komunismus, který postupem času expanduje i do dalších zemí světa. Spolků a organizací, které svou činnost v tomto období zaměřovaly na Sovětský svaz, existovalo za První Československé republiky nespočet, přesto se výrazněji prosadily hlavně dva - Společnost pro hospodářské a kulturní styky s novým Ruskem (později se Sovětským svazem) a Svaz přátel SSSR v Československu. Právě o Svazu přátel SSSR v Československu bude pojednávat tato bakalářská práce. Autor práce se bude snažit na základě primárních archivních pramenů (především diplomatického charakteru a z dalších dobových pramenů jako například letáků, brožur či periodik) rekonstruovat vývoj a činnost tohoto spolku. V případě absence informací z primárních pramenů bude použita sekundární literatura, převážně vzniklá před rokem 1989.

Spolek Svaz přátel SSSR v Československu vznikl v roce 1930. Během První Československé republiky mu byla dvakrát zakázána činnost (v letech 1930 a 1932) kvůli porušování československých právních předpisů. Za Druhé Československé republiky mohl působit, ale prakticky okamžitě po vzniku Protektorátu Čechy a Morava byl spolek v březnu 1939 rozpuštěn. Svou činnost SP SSSR obnovil po skončení druhé světové války v květnu 1945. Definitivně spolek zanikl v únoru 1948, kdy byl Svaz přátel SSSR sloučen se Společností pro hospodářské a kulturní styky s SSSR. Obě organizace se tak přetransformovaly do jedné pod názvem Svaz československo-sovětského přátelství.

Svaz přátel SSSR vykonával činnost v souladu se svými stanovami. Pořádal besedy, přednášky, organizoval výstavy, vydával literaturu, vysílal své členy do Sovětského svazu v rámci delegací. Vše se tematicky týkalo Sovětského svazu. Mimoto organizoval řadu oslav k různým událostem spjatých s Ruskem/SSSR, například výročí bolševické revoluce, výročí vzniku Rudé armády, či se pořádaly týdny československo-sovětského přátelství. Spolek taktéž vydával vlastní časopis Svět sovětů, který vycházel od roku 1932. Později k němu

přibýly další (Funkcionář, Věstník přátel SSSR a Funkcionář Svazu přátel či Přítel SSSR), ty ale byly určeny pro členy spolku a nevycházely pravidelně.

Spolek byl určen primárně pro zástupce dělnictva, jeho členové byli většinou buď komunisté, sociální demokraté, nebo národní socialisté. Přestože se spolek deklaroval jako apolitický, jeho vedení většinou tvořili členové komunistické strany. Se spolkem lze spojit jména jako například Bohumír Šmeral, Bohuslav Vrbenský, Ivan Sekanina, Jiří Kořátko, Julius Fučík, Stanislav Kostka Neumann, Josef Kopta a další.

1.1. Cíle, otázky a struktura práce

Tato bakalářská práce si klade za cíl na základě dostupných pramenů, popsat vývoj a činnost spolku Svaz přátel SSSR v Československu. Autor se zaměří na to, co předcházelo založení spolku, jak vypadaly jeho první roky činnosti, jakým způsobem byl spolek obnoven po druhé světové válce a také, jakým způsobem vypadal slučovací sjezd se Společností pro hospodářské a kulturní styky s SSSR v únoru 1948. Jak vypadalo založení spolku? Měla vliv na založení spolku Komunistická strana Československa? Ovlivňovala KSČ i pozdější vývoj spolku? Jak vypadala samotná činnost spolku? Které osobnosti se ve spolku angažovaly? Proč byly SP SSSR a SKHS SSSR v únoru 1948 sloučeny do jedné organizace? Všechny tyto otázky se v následujících kapitolách bude autor snažit zodpovědět.

Vlastní práce se skládá z šesti hlavních kapitol. První kapitola bude rozdělena do dvou podkapitol. První se bude týkat mezinárodního postavení Sovětského svazu od svého vzniku v roce 1922 až do konce existence Svazu přátel SSSR v Československu v únoru 1948. Bude zmíněno, jakým způsobem Sovětský svaz prolomoval svou izolaci v mezinárodní politice, které významné smlouvy uzavřel s jakými státy a také jaká byla jeho role na počátku studené války. Druhá podkapitola bude obsahovat vývoj vzájemných vztahů Československa a Sovětského svazu, opět od vzniku SSSR v roce 1922 až do konce činnosti Svazu přátel v Československu v únoru 1948. Autor popíše, co předcházelo navázání diplomatických styků mezi Československem a Sovětským svazem, jaké důsledky plynuly z podpisu československo-sovětské smlouvy v roce 1935, a pojedná o roli Sovětského svazu ve vztahu k Československu také v roce 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda. Dále pak bude zmíněn vývoj vztahů během druhé světové války a následně i za Třetí Československé republiky až do převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948, kdy zároveň SP SSSR

zanikl. Druhá kapitola se bude zabývat samotným pojmem „spolek“. Zároveň bude tento pojem vymezen i z právního hlediska.

Třetí kapitola se zaměří na vývoj dalších spolků a organizací, které se svou činností orientovaly na Sovětský svaz. V podkapitole této kapitoly bude navíc stručně pojednáno o Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s SSSR, druhé významné organizaci, jejíž činnost se podobala aktivitám Svazu přátel SSSR v Československu, a se kterou byl spolek sloučen v roce 1948 do Svazu československo-sovětského přátelství.

Čtvrtá kapitola bude těžištěm celé bakalářské práce, bude se zabývat samotným Svazem přátel SSSR v Československu. První podkapitola popíše vývoj samotného spolku, tato podkapitola bude rovněž rozdělena do dalších podkapitol podle časových mezníků ve vývoji spolku (vývoj za První Československé republiky, vývoj za Druhé Československé republiky a Protektorátu Čechy a Morava, vývoj za Třetí Československé republiky a vznik Svazu československo-sovětského přátelství). Druhá podkapitola nastíní život nejvýznamnějších osobností, které se podílely na vedení spolku, nebo s ním spolupracovaly.

Pátá kapitola se pak bude věnovat stanovám spolku. Poslední kapitola se zaměří na spolkový časopis Svět sovětů, stručně bude zmíněna jeho historie a pak také jeho obsah, forma a typy otištěných textů.

1.2. Dosavadní stav vědeckého výzkumu a pramenná základna

Svaz přátel SSSR v Československu, stejně jako další organizace zabývající se vztahem Československa k Sovětskému svazu například Společnost pro hospodářské a kulturní styky s novým Ruskem (později se Sovětským svazem), byly poměrně častým předmětem historického výzkumu před rokem 1989. Konkrétně ale o spolku Svaz přátel SSSR v Československu ani před rokem 1989 nevyšla samostatná monografie, která by o organizaci pojednávala. K dispozici jsou tak publikace, které se zabývají Společností pro hospodářské a kulturní styky s novým Ruskem (později se Sovětským svazem) a Svazem přátel SSSR v Československu. Některé ale striktně neoddelují činnost organizací a situaci po Mnichovské dohodě až do konce druhé světové války, kdy obě organizace měly zakázanou činnost. Proto se v publikacích lze dočíst o československém odboji, primárně o tom komunistickém, moskevském a obecně o politickém vývoji Československa. Podobná vsuvka se týká i komunistického převratu, o kterém se v publikacích také píše, i když s činností

spolku nemá souvislost. Lze tak zmínit monografii od Jiřího Sedláčka a Josefa Vávry *Pro zemi milovanou*¹ (ta pojednává o vývoji SP SSSR jen do konce roku 1938), dále pak *Přátelé Sovětského svazu*² od Čestmíra Amorta, od Jiřího Sedláčka a Jana Němce *Společnou cestou*³ a dvojdielné *Přátelství na věčné časy* od autorů Jan Dvořáček a Karla Brabce⁴. O SP SSSR se dají najít i zmínky ve vybraných spisech Klementa Gottwalda, v letech 1950 až 1962 jich vyšlo 15 svazků⁵. Současný výzkum se SP SSSR zabývá jen okrajově, na větší práci o této organizaci se ještě čeká.

1.2.1. Archivní prameny

Z hlediska zachování archivních pramenů není na tom Svaz přátel SSSR v Československu nejlépe. Většina fondů, které byly pro tuto bakalářskou práci prostudovány, není zpracována⁶. Národní archiv obsahuje tři zpracované fondy týkající se SP. První je fond Ministerstvo vnitra: soupis spolkových spisů⁷, který je poměrně strohý (obsahuje jen vytištěné stanovy a pár úředních písemností, které se týkají změn stanov). Další fond Ministerstvo vnitra, tentokrát prezidium⁸, obsahuje upozornění na činnost Svazu přátel SSSR z roku 1939. Poslední zpracovaný spis je fond Ministerstvo zahraničních věcí - výstřižkový archiv I 1916–1944⁹, zde lze nalézt, jak už je z názvu patrné, výstřižky z převážně novinových článků, které informují a komentují situaci kolem SP SSSR. Zbylé fondy z Národního archivu jsou nezpracované. Obecně lze říct, že více pramenů je až k poválečnému vývoji. Vývoj v letech 1930 – 1939 reprezentují fondy, kde jsou většinou úřední dokumenty, výstřižky novinových textů či strojové přepisy článků většinou ze Světa Sovětů (časopis SP SSSR) nebo periodika Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem - mezi lety 1929 – 1935 Nové Rusko a mezi lety 1931–1936 Země Sovětů. Tyto nezpracované fondy obsahují jednu

---

1 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou: z bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Svět sovětů, 1960.

2 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu: z historie organizací přátel SSSR v Československu*. Praha: Lidové nakladatelství, 1972.

3 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou: z historie bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Lidové nakladatelství, 1975.

4 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy, 1, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1918-1945*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.

Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy, 2, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1945-1972*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.

5 Například Klement GOTTWALD, *Spisy. III 1931-1932*. Praha: Svoboda, 1951.

6 Rád bych tímto poděkoval archiváři Romanu Štérovi z 6. oddělení Národního archivu (oddělení fondů nestátní proveniencce a archivních sbírek) za zpřístupnění veškerých nezpracovaných archiválií.

7 Národní archiv (dále NA), Ministerstvo vnitra - nová registratura. Soupis spolkových spisů signatury D 3111, SP SSSR 1930-1931, karta 5090.

8 NA, Ministerstvo vnitra I - prezidium, Praha, Upozornění na činnost Svazu přátel SSSR, inv. číslo 868, karta 448.

9 NA, Ministerstvo zahraničních věcí - výstřižkový archiv I 1916-1944, inv. číslo 1471, karta 2733.

výjimku válečných archiválií, a to soudní proces s údajnou ilegální skupinou Svazu přátel v Plzni z roku 1942. Poválečná léta obsahují více archiválií, například výtisky novinových periodik (Lidová demokracie, Práce, Rudé Právo, Mladá fronta, Národní osvobození, Svobodné noviny, Svobodné slovo) od května až června 1945, které však informace o obnově či činnosti spolku neposkytují. Dále se zde nacházejí zprávy o činnosti spolku, prameny týkající se slučovacího sjezdu z února 1948 a různé další nezaložené dokumenty.

Archiválie, pojednávající o Svazu přátel SSSR, jsou také uloženy v Archivu hlavního města Prahy v rámci spolkového katastru. Jako první bych zmínil fond, nesoucí název spolku - Svaz přátel SSSR v Československu a zahrnuje léta 1931–1951¹⁰. Obsahuje zejména písemnosti úřední provenience, které se týkají zejména ukončování a povolování činnosti spolku¹¹, informace o veřejných akcích, stanovy a policejní zprávy. Dále pak zde lze nalézt písemnosti z doby tzv. druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava (rušení spolku a jeho majetkové vypořádání) a poválečného období do vzniku Svazu československo-sovětského přátelství v únoru 1948. Další fond je SP SSSR odbočka v Praze¹², který obsahuje relativně málo písemností z let 1937–1939. Stejně roky pojímá fond Svaz přátel SSSR v Československu, obvodní spolek v Praze¹³, kde lze nalézt převážně dokumenty k veřejným akcím spolku. Svaz přátel SSSR v Československu - zemský spolek v Čechách¹⁴ zase obsahuje jen základní množství písemností – dokumentují vznik spolku, stanovy, jejich změny a následný zánik v roce 1939. SP SSSR - odbočka pražský kraj¹⁵ mapuje již poválečný vývoj a lze zde nalézt materiály k utvoření pobočky, její stanovy, volbu vedoucích funkcionářů a následně i písemnosti vztahující se až k SČSP. Poválečný vývoj sleduje i fond SP SSSR: odbočka Praha - ředitelství národní bezpečnosti¹⁶, který obsahuje opět jen prameny k ustanovení odbočky, její stanovy a následný vývoj v rámci SČSP. Podobný typ písemností obsahuje i fond odbočky SP na Ministerstvu informací¹⁷. Dále pak existují fondy odboček různých pražských městských částí a různých podniků (například odbočka autoslužebny ČSD

---

10 Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

11 Spolek byl vícekrát během své existence zrušen a později obnoven.

12 AHMP, Spolkový katastr, XXII/2433 Svaz přátel SSSR v Československu, odbočka v Praze, karton 981.

13 AHMP, Spolkový katastr, XXII/2435 Svaz přátel SSSR v Československu, obvodní spolek v Praze, karton 981.

14 AHMP, Spolkový katastr, XXII/2630 Svaz přátel SSSR v Československu - zemský spolek v Čechách, karton 990.

15 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3167 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka pražský kraj, karton 1014.

16 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3424 Svaz přátel SSSR v Československu v ČS, odbočka Praha – ředitelství národní bezpečnosti, karton 1019.

17 AHMP, Spolkový katastr, XXII3064 SP SSSR v ČS - odbočka Praha Ministerstvo informací, karton 1012.

Praha¹⁸, Kanalizační zaměstnanci Praha¹⁹ nebo Justiční zaměstnanci Praha²⁰) a institucí (například Státní čsl. gymnasium Praha 11²¹, Živnostenská banka²² či Nejvyšší úřad cenový²³).

Kromě fondů, vytvořených na území a v rámci odboček SP v Praze, jsou dochovány fondy některých odboček po Čechách a na Moravě. Bohužel většina z nich je nezpracovaných. Dále jsou také některé fondy vedeny pod názvem Svaz československo-sovětského přátelství a názvem konkrétní obce, který ovšem není přesný, protože název spolek změnil až roku 1948 a odbočky většinou vznikly ještě v roce 1945. Zachovaných fondů není mnoho, nebo je třeba hledat pod hlavičkou SČSP.

Dalším zdrojem studia SP SSSR jsou periodika, časopisy a brožury. Svaz přátel SSSR vydával během své existence časopisy Svět Sovětů, Funkcionář, Věstník přátel SSSR, Funkcionář Svazu přátel a Přítel SSSR), poslední čtyři periodika byla vydávána pro členy spolku. Dále byly publikovány brožury, kterých se ale mnoho v archivních fondech nezachovalo. Lze zmínit například publikaci „Co jest a co chce Svaz přátel SSSR v Československu?“, kterou nechal vytisknout předválečný předseda SP Bohuslav Vrbenský. Dále pak vyšla brožura pod hlavičkou SČSP²⁴, kde je popsán i vývoj před vznikem nástupnické organizace.

1.2.2. Literatura

Svaz přátel SSSR fungoval v letech 1930–1939 a poté byl obnoven v květnu 1945 po skončení druhé světové války. Obnovený spolek však neměl v původní podobě dlouhého trvání, neboť v únoru 1948 se sloučil spolu se Společností pro hospodářské a kulturní styky s SSSR do jedné organizace s názvem Svaz československo-sovětského přátelství. Existoval tak během První, Druhé i Třetí Československé republiky. Pro obecnější studium první Československé republiky je na místě prostudovat trojsvazkové dílo Zdeňka Kárníka *České*

---

18 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3030 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka autoslužebny ČSD Praha, karton 1011.

19 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3033 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka Kanalizační zaměstnanci Praha, karton 1011.

20 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3049 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka Justiční zaměstnanci Praha, karton 1012.

21 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3048 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka Státní čsl. gymnasium Praha XI, karton 1012.

22 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3169 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka Praha II - Živnostenská banka, karton 1014.

23 AHMP, Spolkový katastr, XXII/3178 Svaz přátel SSSR v Československu, odbočka Praha II - Nejvyšší úřad cenový, karton 1014.

24 Rudolf ŠMIC, *Co má vědět náš funkcionář?*. Praha: Svaz československo-sovětského přátelství, 1948.

země v éře První republiky (1918-1938)²⁵, dále pak od stejného autora *Malé dějiny československé (1867-1939)*²⁶. Lze doporučit i rozsáhlé dílo Antonína Klimka například dvojsvazkový *Boj o Hrad*²⁷, *Vítejte v první republice*²⁸ či *Československá zahraniční politika 1918–1938*²⁹, napsaná spolu s Eduardem Kubů. Na výběr je taktéž monografie od Věry Olivové *Dějiny první republiky*³⁰. O Druhé Československé republice pojednává například Jan Gebhart³¹, dále sborník studií sestavený Janem Jirákem³², Dušan Tomášek³³ či Tomáš Pasák³⁴, který popisuje život tehdejšího prezidenta Emila Háchy. Na rozdíl od první republiky, Třetí Československá republika nemá až tak silnou bibliografickou základnu, na ucelenější díla se zatím ještě čeká. Pro její studium (i jiných dílčích problematik z tohoto období) lze sáhnout po bohaté bibliografii Karla Kaplana – *Pravda o Československu 1945-1948*³⁵, *Československo v poválečné Evropě*³⁶, *Nekrvavá revoluce*³⁷ nebo *Protistátní bezpečnost 1945–1948*³⁸ či po monografii německé historičky Christiane Brenner *Mezi východem a západem*³⁹.

Vzhledem k tomu, že Svaz přátel SSSR byl zřízen z popudu Komunistické strany Československa, hodilo by se uvést i k ní vztahující se tituly. Lze jmenovat práci francouzského politologa a novináře Jacquese Rupnika o dějinách KSČ⁴⁰. Dále například brožuru, která vznikla v rámci Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, mapující členy KSČ a

25 Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000.

Týž, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri 2002.

Týž, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri 2003.

26 Týž, *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008.

27 Antonín KLÍMEK, *Boj o Hrad. Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. 1. Hrad a Pětka*. Praha: Panevropa, 1996.

Týž, *Boj o Hrad: vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. 2. Kdo po Masarykovi?*. Praha: Panevropa 1998.

28 Týž, *Vítejte v první republice*. Praha: Havran, 2003.

29 Týž - Eduard KUBŮ, *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995.

30 Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2012.

31 Jan GEBHART - Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004.

32 Jan JIRÁK - Petr BEDNAŘÍK - Barbara KÖPPLOVÁ, *Druhá republika: 167 obyčejných dnů: politické a mediální klima a jeho reflexe*. Praha: Karolinum, 2016.

33 Dušan TOMÁŠEK, *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988.

34 Tomáš PASÁK, *Emil Hácha: 1938-1945*. Praha: Rybka, 2007.

35 Karel KAPLAN, *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990.

36 Týž, *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004.

37 Týž, *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993.

38 Týž, *Protistátní bezpečnost 1945–1948. Historie vzniku a působení StB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015.

39 Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem: české politické diskursy 1945-1948*. Praha: Argo, 2015.

40 Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002.

jejich vztah ke straně⁴¹. Přehledně popisuje dějiny KSČ také publikace *Dějiny mezinárodního dělnického hnutí a KSČ*⁴², která je ovšem kvůli vydání před rokem 1989 silně tendenční a ahistorická. Obecně si lze vybrat z řady knih, příruček či brožur o KSČ, které vyšly před rokem 1989, na druhou stranu obsahují v sobě ideologii, tendenčnost a zjednodušování událostí.

Prozatím nevyšla monografie, která by se zabývala výhradně jen Svazem přátel SSSR. Nejpodrobnější popis poskytují dvě publikace od Jiřího Sedláčka – *Pro zemi milovanou*⁴³ a *Společnou cestou*⁴⁴. Jak již bylo řečeno, obě monografie se ale zaměřují na historii organizací československo-sovětského přátelství (tj. i SHKS SSSR), ne konkrétně samotným spolkem. Zásadním problémem taktéž je, že obě publikace vyšly před rokem 1989, a proto jsou bohužel silně ideologicky poznamenány. To se týká i další literatury - *Přátelé Sovětského svazu: z historie organizací přátel SSSR v Československu* od Jana Dvořáčka⁴⁵ a Karla Brabce⁴⁶ a *Přátelé Sovětského svazu: z historie organizací přátel SSSR v Československu*⁴⁷ od Čestmíra Amorta. Stručná zmínka o Svazu přátel je dále v *Československém odborovém hnutí v datech a faktech*⁴⁸ a *Stručném slovníku protifašistického boje českého lidu*⁴⁹.

Vzhledem k tomu, že základem činnosti Svazu přátel SSSR bylo budovat a vylepšovat československo-sovětské vztahy, je třeba se věnovat i tomuto podtématu. Popisuje je například publikace Jaroslava Kalvody⁵⁰ či Václava Krále⁵¹, která je ovšem opět tendenční z důvodu vydání v roce 1971. Dalším autorem, zabývajícím se touto problematikou je Jan Němeček, který spolu s Emilem Voráčkem editovali sborník studií *Česko-ruské vztahy v 19. a*

---

41 Markéta DEVÁTÁ, *Českoslovenští komunisté a jejich strana*. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2017 (dostupné na [Http://www.vedakolemnas.cz/prostory-spolecne-pameti/170828-ceskoslovensti-komuniste-a-jejich-strana.html](http://www.vedakolemnas.cz/prostory-spolecne-pameti/170828-ceskoslovensti-komuniste-a-jejich-strana.html)).

42 Jarmila WAGNEROVÁ - Ján PLEVA, *Dějiny mezinárodního dělnického hnutí a KSČ: učební text pro výuku předmětu dějiny MDH a KSČ na vysokých školách v ČSR*, Praha: SPN, 1987.

43 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou: z bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Svět Sovětů, 1960.

44 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou: z historie bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Lidové nakladatelství, 1975.

45 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy, 1, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1918-1945*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.

46 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy, 2, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1945-1972*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.

47 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu: z historie organizací přátel SSSR v Československu*. Praha: Lidové nakladatelství, 1972.

48 Jitka KLEMENTOVÁ, *Československé odborové hnutí v datech a faktech*. Praha: Práce, 1980.

49 Zdeněk HUŇÁČEK, *Stručný slovník protifašistického boje českého lidu*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, 1983.

50 Josef KALVODA, *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dílo, 1999.

51 Václav KRÁL, *Československo a Sovětský svaz 1917-1971*. Praha: Práce, 1971.

20. století⁵². Němeček později vydal monografii o československo-sovětské smlouvě z roku 1943⁵³. Obecněji se československo-sovětskými vztahy zabývá Jaroslav Šedivý v monografii *Osudné spojenectví*⁵⁴. V současné době se nejvíce věnuje problematice československo-sovětských vztahů historik z Národního muzea Jan Lomíček. Svou dizertační práci napsal na téma *Vnější a vnitřní faktory utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu*⁵⁵. Také publikoval článek v edici *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*⁵⁶. Vyšla mu dále řada studií v odborných časopisech.⁵⁷ Významným fenoménem československo-sovětských vztahů byly delegace do Sovětského svazu. Tomuto tématu se věnuje kolektivní monografie, vzniklá pod vedením Kateřiny Šimové *Cesty do utopie: Sovětské Rusko ve svědectvích meziválečných československých intelektuálů*⁵⁸. Publikace přináší pohled více jak dvaceti lidí, kteří mezi světovými válkami navštívili Sovětský svaz a pak ze své cesty napsali reportáže. Jde například o spisovatele Marii Majerovou, Marii Pujmanovou, Vítězslava Nezvala, Julia Fučíka, Jiřího Weila, Ivana Olbrachta, Josefa Čapka nebo Egona Erwina Kische, levicové politiky Zdeňka Nejedlého, Bohumíra Šmerala či Vladimíra Clementise, historika Jana Slavíka, malíře Adolfa Hoffmeistera, herce Jana Wericha či novináře Františka Klátla.

Literatura k hlavním představitelům SP SSSR není nijak rozsáhlá, řada děl vznikla pochopitelně ještě před rokem 1989, postupně je doplňována novými pracemi. O většině předsedů Svazu přátel vyšla monografie, výjimkou je Josefa Kopta, který předsedal spolku po druhé světové válce do vzniku SČSP. Zároveň chybí monografie o předsedech Vojtěchu Linkovi a Antonínu Vávrovi. Ivanu Sekaninovi je věnována kniha od jeho synovce Petra⁵⁹,

---

52 Jan NĚMEČEK - Emil VORÁČEK, *Česko-ruské vztahy v 19. a 20. století*. Praha: Historický ústav, 2011.

53 Týž, *Československo-sovětská smlouva 1943*. Praha: Historický ústav, 2014.

54 Jaroslav ŠEDIVÝ, *Osudné spojenectví: Praha a Moskva 1920-1948*. Praha: Mladá fronta, 2015.

55 Jan LOMÍČEK, *Vnější a vnitřní faktory utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu*. Disertační práce obhájena na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v roce 2016.

56 Týž, *Světlem sovětů – k vlivu sovětské propagandy na utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu ve dvacátých a třicátých letech 20. století*. in: Zdeněk KÁRNÍK - Michal KOPEČEK, ed. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu Sv. 6*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005., s. 46–71.

57 Týž, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu "krátkého" dvacátého století*, in: Sborník Národního muzea v Praze, č. 1-2, 2015, s. 5-18.

Týž, *Proměny konstrukce obrazu Sovětského svazu v poválečném Československu*, In: Jaroslav PAŽOUT, *Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989)*. Praha: ÚSTR, 2014 s. 110-134.

58 Milan DRÁPALA - Kateřina ŠIMOVÁ - Daniela KOLENOVSKÁ, *Cesty do utopie: sovětské Rusko ve svědectvích meziválečných československých intelektuálů*. Praha: Prostor, 2017.

59 Petr SEKANINA, *Ivan Sekanina*, Praha: Orego, 2005.

také o něm vyšla kniha vzpomínek⁶⁰, život a dílo Bohuslava Vrbenského zpracoval Jiří Tůma⁶¹, život Stanislava K. Neumanna zase František Kautman⁶², nebo Miroslav Macháček⁶³. Nejrozsáhlejší monografie vzešla z bádání historika Národního archivu Jiřího Křesťana, který se ve své vědecké činnosti zabývá jednou z nejvýraznějších tváří československo-sovětského přátelství a mnohými odborníky i laiky kontroverzně vnímanou postavou Zdeňkem Nejedlým. O Nejedlém vydal v roce 2012 monografii⁶⁴, na které Jiří Křesťan pracoval řadu let a věnoval ji tak podstatnou část své vědecké činnosti. Už dříve publikoval o Nejedlém tři studie v edici *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*⁶⁵. Po vydání monografie následovala kratší studie o vztahu Zdeňka Nejedlého ke KSČ⁶⁶. Mimochodem Nejedlý již nestanul v čele Svazu přátel SSSR, ale nové organizace Svaz československo-sovětského přátelství, vytvořené v únoru 1948.

---

60 *Ivanu Sekaninovi*. Praha: Okresní výbor KSČ, 1949.

61 Jiří TŮMA, *Bohuslav Vrbenský: o životě a díle revolucionáře*, Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1980.

62 František KAUTMAN, *Stanislav Kostka Neumann: člověk a dílo (1875-1917)*. Praha: Academia, 1966.

63 Miroslav MACHÁČEK, *Stanislav K. Neumann*. Praha: Horizont, 1985.

64 Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeňk Nejedlý: politik a vědec v osamění*. Praha: Paseka, 2012.

65 Týž, *Intelektuálové bez rozumu? Učenec Zdeňk Nejedlý a fascinující půvab komunismu*, In: Zdeňk KÁRNÍK - Michal KOPEČEK, ed. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu Sv. 6*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. s. 15-42.

Týž, *Zdeňk Nejedlý a Komunistická strana Československa v letech 1921-1925. Příspěvek k historii vztahů mezi KSČ a levicovou inteligencí*, in: *Tamtéž Sv. 1*, 2003, s. 15-41.

Týž, *KSČ, Společnost pro hospodářské a kulturní styky s SSSR a obraz Sovětského svazu v prostředí české levicové inteligence (1925-1939)*, in: *Tamtéž Sv. 2*, 2004, s. 84-109.

66 Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeňk Nejedlý, komunismus a problém „zrady vzdělanců“*, in: Kamil ČINÁTL - Jaroslav PAŽOUT ed., *Komunističtí intelektuálové a proměna jejich vztahu ke KSČ (1945-1989)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. s. 76-89.

2. Sovětský svaz v mezinárodních vztazích v letech 1922 – 1948

2.1. Mezinárodní postavení Sovětského svazu v letech 1922 – 1948⁶⁷

Účast carského Ruska nebyla v první světové válce úspěšná. Zastihla Rusko v hluboké vnitřní krizi. Už od podzimu 1916 zemi zachvátila sociální krize, která se projevovala řadou stávek a demonstrací proti hladu a válce. Situace vyvrcholila v březnu 1917, kdy po vypuknutí revoluce musel abdikovat car Mikuláš II. a byla nastolena prozatímní vláda v čele s knížetem Georgijem J. Lvovem. Přesto se však situace v zemi neuklidňovala, pravděpodobně i proto, že bolševici (ruští radikální socialisté) v čele s Vladimírem Iljičem Leninem začali vytvářet paralelní mocenské orgány zvané sověty. Vzhledem ke špatné ekonomické situaci, válečnému vyčerpání, nechuti k válce, dvojvládí a dalším faktorům, bolševici 7. 11. 1917 nakonec převzali moc obsazením Zimního paláce v Petrohradu, byla svržena prozatímní vláda a vznikla nová v čele s Leninem. Podle komunistické ideologie představovala tato revoluce konec vlády buržoazie a měla tak začít vláda dříve vykořisťovaného proletariátu. Do dějin vešla tato revoluce jako tzv. Velká říjnová socialistická revoluce. Ve skutečnosti šlo o nastolení plebejské moci a postupně totalitní diktatury mocenské elity bolševické strany. Tato revoluce, která odstartovala podle učení marxismu-leninismu výstavbu socialismu a následně komunismu, se měla později „vyvézt“ i do dalších zemí. Rusko se však stále účastnilo první světové války a chtělo co nejdříve uzavřít mír, ke kterému nakonec došlo až po řadě neúspěšných jednání se státy Čtyřspolku v březnu 1918.⁶⁸ Název Sovětský svaz (úplný název Svaz sovětských socialistických republik), který země nesla až do svého rozpadu v roce 1991, byl přijat na prvním sjezdu sovětů SSSR v prosinci 1922. SSSR vznikl spojením Ruské sovětské federativní socialistické republiky, Ukrajinské SSR, Běloruské SSR a Zakavkazské SSR.⁶⁹

Sovětský svaz byl v prvních letech své existence v naprosté mezinárodní izolaci. Předpokládalo se, že bolševický režim nebude mít dlouhého trvání. Měly k tomu přispět i

---

67 Pro další studium SSSR v mezinárodních vztazích například Max BELOFF, *The foreign policy of Soviet Russia 1929-1941. Volume 1, 1929-1936*. London: Oxford University Press, 1947.

Bohuslav LITERA, *Cesta na výsluní: zahraniční politika Sovětského svazu 1917-1945*. Praha: Dokořán, 2015.

Roger MOORHOUSE, *Aliance mezi ďábly: Hitlerův pakt se Stalinem 1939-1941*. Praha: Argo, 2017.

Joseph L. NOGEE - Robert H. DONALDSON, *Soviet foreign policy: since world war II*. New York: Pergamon press, 1984.

Geoffrey ROBERTS, *Stalinovy války: od světové války ke studené válce (1939-1953)*. Praha: BB art, 2008.

Jiří VYKOUKAL, Bohuslav LITERA, Miloslav TEJCHMAN, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2000.

68 Zdeněk VESELÝ, *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 201-203.

69 Marek PEČENKA- Bohuslav LITERA, *Dějiny Ruska v datech*. Praha: Dokořán, 2011. s. 220.

intervence světových mocností, žádné však nedosáhly takových úspěchů, aby režim padl. Mimoto se země potýkala s občanskou válkou, která skončila roku 1921 vítězstvím bolševiků, kteří si tak v zemi upevnili svou moc. Zároveň v té době Rusko vedlo válku s Polskem, kterou prohrálo. Přestože Sovětský svaz odmítaly velmoci zpočátku uznat, uzavřel SSSR mír alespoň s Polskem a pobaltskými státy a v roce 1921 uzavřel přátelské smlouvy s Persií (od roku 1935 Írán), Afghánistánem, Tureckem a Mongolskem a zároveň s ním roku 1921 Velká Británie uzavřela obchodní smlouvu. První možnost vymanit se z izolace dostalo Rusko na konferenci v Janově v dubnu a květnu 1922. Například Francie chtěla s Ruskem normalizovat vztahy pod podmínkou splácení dluhů dřívější carské vlády. Na to Rusko reagovalo tak, že další jednání budou pokračovat na konferenci v Haagu, která stejně jako janovská dopadla neúspěšně. Přesto sovětská diplomacie slavila úspěch, protože během janovské konference se s německou delegací odebrala do města Rapallo, kde byla podepsána sovětsko-německá smlouva. Jednak byly smlouvou navázány vzájemné diplomatické styky a zároveň se obě země zřikaly vzájemných válečných náhrad a reparací. Později v roce 1926 země spolu podepsaly smlouvu o přátelství a neutralitě. I když konference v Janově ani v Haagu nevedly ke společnému konsenzu, míra izolace SSSR se začala zmenšovat v důsledku navazování obchodních a politických styků - v roce 1924 zemi uznala Velká Británie, Francie a další státy. Navzdory tomu si Sovětský svaz musel na větší interakci v mezinárodních vztazích ještě počkat. V srpnu 1928 byl uzavřen Briand-Kelloggův pakt, kterým signatáři vylučovali válku jako prostředek své politiky. Přestože jej Sovětský svaz přímo nepodepsal, uzavřel počátkem února 1929 Litvinovův (též Moskevský) protokol společně s Rumunskem, Estonskem, Polskem a Lotyšskem, kterým fakticky země přijaly Briand-Kelloggův pakt.⁷⁰

Pozice Sovětského svazu v rámci mezinárodních vztahů se výrazně změnila ve 30. letech v důsledku obav některých evropských zemí z expanze nacistického Německa. Za „příchod“ do mezinárodní politiky lze označit září 1934, kdy byl SSSR přijat za člena Společnosti národů a také se stal členem její rady. Již dříve, v roce 1932, s ním Francie uzavřela smlouvu o neútočení a po nástupu prezidenta Franklina Delana Roosevelta se SSSR navázaly diplomatické styky i USA. Následovalo další prohloubení vztahů s Francií, která v květnu 1935 se Sovětským svazem uzavřela spojeneckou smlouvu. Obdobnou uzavřelo se Sovětským svazem i Československo. Před začátkem druhé světové války ještě SSSR uzavřel smlouvu o neútočení s Německem v srpnu 1939, která je spíše známá pod názvem pakt Ribbentrop-Molotov. Pakt obsahoval tajné dodatky o rozdělení sfér vlivu. Německu by

---

70 Zdeněk VESELÝ, *Dějiny mezinárodních vztahů*. s. 223-229, 235.

připadla západní část Polska, spolu s Litvou, a SSSR měl získat východní část Polska, Pobaltí, Finsko a Besarábii.⁷¹

Brzy po Hitlerově útoku na Polsko obsadil SSSR západní část Běloruska a Ukrajiny a nedlouho poté i východní část Polska. Území, které SSSR v roce 1939 násilně zabral, čítalo 12 milionů obyvatel. Vojenská expanze však neskončila, protože na konci listopadu 1939 zaútočil na Finsko, které mu mělo náležet podle paktu Ribbentrop-Molotov. Válka skončila v březnu 1940 uzavřením sovětsko-finské smlouvy. Kvůli tomuto útoku byl Sovětský svaz vyloučen ze Společnosti národů. Kromě toho začal SSSR v létě 1940 okupovat území Besarábie a Severní Bukoviny.⁷² Výrazný předěl nastal útokem Německa na Sovětský svaz 22. 6. 1941. Válka se až do bitvy u Stalingradu na přelomu let 1942 a 1943 vyvíjela příznivěji pro Německo, po tomto střetnutí se síly obrátili a Německo začalo ustupovat. Sovětský svaz měl nakonec na jeho porážce dominantní podíl. Změna ve válce znamenala i novou konstelaci sil a zároveň spojení zemí USA, Velké Británie a Sovětského svazu jako hlavních protivníků nacistického Německa. Zástupci těchto tří zemí pak společně jednali o vývoji války a také o poválečném uspořádání Evropy. Stalo se tak na konferencích v Teheránu v prosinci 1943, na Jaltě v únoru 1945 a v Postupimi v červenci 1945. Je třeba ale říci, že spojení zástupců protihitlerovské koalice netrvalo dlouho.

Po druhé světové válce byla pozice Sovětského svazu v mezinárodní politice úplně jiná než v meziválečném období. Přestože byl Sovětský svaz válkou velmi poničen, na poli světové politiky výrazně posílil. Mimo to expandoval územně, neboť získal území Pobaltí, části předválečného Německa, Polska, Rumunska i Československa (Podkarpatskou Rus).⁷³ Měl významný vliv jako člen protihitlerovské koalice na dění v Evropě i ve světě. Brzy si začal prostřednictvím komunistických stran jednotlivých zemí podmaňovat země střední i východní Evropy. Dokládá to setkání zástupců komunistických stran v září 1947 v polské Szklarské Porebě, kde chtěl SSSR koordinovat postup evropských komunistických stran pod vlastním vedením. Právě komunistické strany měly ve státech vytvořit režimy, které se budou orientovat na SSSR a budou s ním mít přátelské vztahy. Vzniklo zde proto Informační byro komunistických a dělnických stran (Informbyro, Kominforma)⁷⁴. Postupně byl tak utvořen tzv. východní blok států, které se staly jeho vazaly. Toto bipolární rozdělení světa, kdy se na

---

71 *Tamtéž.* s. 235, 248-255.

72 *Tamtéž.* s. 281.

73 *Tamtéž.* s. 342.

74 *Tamtéž.* s. 347-352.

jedné straně země orientovaly na USA a druhé zase na Sovětský svaz, trvalo až do konce 80. let. Toto období je nazýváno obdobím studené války.

2.2. Československo-sovětské vztahy v letech 1922 – 1948

Meziválečné vztahy mezi Československem a Sovětským svazem⁷⁵ lze označit od počátku vzniku obou států za chladné až nepřátelské. Pramenilo to z přítomnosti československých legií, jejichž členů mělo být v tehdejší Rusku až 77 000. Původně prezident Tomáš Garrigue Masaryk s ministrem zahraničí Edvardem Benešem počítali, že se legie zapojí do vojenské intervence, vedené spojeneckými státy, která ukončí bolševickou vládu a nahradí ji demokratickou. Nakonec však z větších vojenských plánů sešlo, i kvůli vyčerpání a demoralizaci vojáků, a legie se tak postupně vracely do Československa. 7. 2. 1920 bylo dojednáno příměří mezi ruskou vládou a vedením československého vojska na Sibíři.⁷⁶ Ruská strana pak 25. 2. 1920 nabídla Československu normalizaci vzájemných vztahů, přesto nota, kterou odeslal ministr zahraničí Georgij Vasiljevič Čičerin, obsahovala poznámku o negativní úloze legií v zemi: „*Českoslovenští vojáci na Sibíři konečně pochopili hrozný omyl, jehož byli obětmi*“⁷⁷. Tvrzení československá strana samozřejmě zásadně odmítla. Přesto postupná normalizace vztahů následovala. V roce 1921 byly zřízeny obchodní mise (ruská v Praze a československá pro Ukrajinu v Charkově a pro Rusko v Moskvě). Tyto obchodní mise byly v roce 1922 přeměněny na zastupitelstva, 5. 6. 1922 tak byla uzavřena prozatímní smlouva s Ruskem. Zastupitelstva byla vybavena diplomatickými imunitami. V dokumentu se mimo jiné hovořilo o vzájemné neutralitě a státy si nebudou vzájemně zasahovat do svých vnitřních záležitostí. Navíc Československo na základě smlouvy uznalo sovětskou vládu za jedinou reprezentantku Ruska. Československo ale Rusko prozatím de iure

---

75 Dokumenty k československé zahraniční politice lze nalézt například v Karel KAPLAN - Alexandra ŠPIRITOVÁ, *ČSR a SSSR 1945-1948: dokumenty mezivládních jednání*. Brno: Doplněk, 1997.

Zdeněk VESELÝ, *Československá zahraniční politika 1914-1945 (dokumenty)*, Praha: VŠE, 2000.

Zdeněk VESELÝ, *Československá zahraniční politika 1945-1989 (dokumenty)*, Praha: VŠE, 2001.

Lze také doporučit edici Dokumenty československé zahraniční politiky 1918-1945, ze které zatím vyšlo například Jindřich DEJMEK, *Československá zahraniční politika v roce 1936. Sv. 1., (1. leden - 31. srpen 1936)*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2003.

Jindřich DEJMEK - Jan NĚMEČEK, *Československá zahraniční politika v roce 1936, Sv. 2., (1. září - 31. prosinec 1936)*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2003.

Jindřich DEJMEK, *Československá zahraniční politika v roce 1938. Sv. 2., (1. červenec - 5. říjen 1938)*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001.

Klára VACHULOVÁ - Helena NOVÁČKOVÁ - Jan NĚMEČEK - Jindřich DEJMEK, *Československá zahraniční politika v roce 1938. Sv. 1. (1. leden - 30. červen 1938)*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2000.

Jan NĚMEČEK - Jan KUKLÍK - Daniela NĚMEČKOVÁ, *Československá zahraniční politika v roce 1943. Svazek 1., (1. leden - 31. červenec 1943)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016.

76 Antonín KLIMEK, *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 13., 1918-1929*. Praha 2000, s. 138-139.

77 Antonín KLIMEK - Eduard KUBŮ, *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 10.

neuznalo. Přesto Rusku poskytlo v důsledku války hospodářskou a humanitární pomoc ve výši 10 mil. Kč. Kromě toho Československo do Ruska vyváželo zejména potraviny, železářské zboží a stroje. Rusko zase do Československa exportovalo rudu, ropu a gumové výrobky.⁷⁸

Masarykova a Benešova představa zahraniční politiky vůči Rusku, později Sovětskému svazu, byla taková, že se Rusko začne postupnými kroky přibližovat evropským státům, a tím pádem se i jeho režim začne sám demokratizovat⁷⁹. Bylo třeba zemi demokratizovat nevojenskou cestou – Beneš se 1. 1. 1919 vyjádřil o přípravě vojenské intervence jako o obrovském omylu⁸⁰. Československo na této „demokratizaci“ pracovalo například tím, že přijímalo ruské a ukrajinské emigranty⁸¹ ze SSSR, kteří měli v budoucnu zemi demokratizovat. Do jisté míry bylo navázání československo-sovětských vztahů motivováno také ekonomicky. Československo v důsledku velké hospodářské krize, která v zemi naplno propukla začátkem 30. let, hledalo odbytiště pro svůj export. Množství zboží, které bylo do Sovětského svazu mezi válkami vyvezeno, se sice nedalo srovnat s ostatními zeměmi. Do Velké Británie se vyváželo asi desetkrát více, do Německa asi dvacetkrát a i do USA to bylo asi pětkrát více než do SSSR. Přesto měla ČSR na exportu zájem. Sovětský svaz ale nechtěl bez uznání a navázání diplomatických styků s Československem obchod rozšiřovat. Československu proto nezbývalo než styky navázat – stalo se tak 9. 6. 1934 (už předtím Sovětský svaz uznaly USA, Německo, Velká Británie, Francie, Rakousko, Řecko, Dánsko Norsko a Švédsko) a Československo se tak řadilo mezi poslední země, co se týče uznání *de iure*. Zásluha Československa, konkrétně tehdejšího ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, byla také v tom, že byl Sovětský svaz přijat do Společnosti národů v září 1934.⁸² Jeden z důvodů, proč Československo uznalo SSSR jako jeden z posledních států, byl

---

78 František ZBOŘIL, *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010. s. 95-96.

79 Vyplývá to z Benešova referátu v poslanecké sněmovně Národního shromáždění z 30. 10. 1923 – Beneš zde charakterizuje zásady československé zahraniční politiky. V plném znění v Zdeněk VESELÝ, *Československá zahraniční politika 1914-1945 (dokumenty)*. Praha: VŠE, 2000. s. 114 – 117.

80 Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 13., 1918-1929*. Praha 2000, s. 140-141.

81 K dalšímu studiu například Anastázie KOPŘIVOVÁ - Bohdan ZILYNSKYJ, *Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v Praze*. Praha: Národní knihovna ČR, 1995.

Bohdan ZILYNSKYJ, *Ukrajinci v českých zemích v letech 1945-1948*. Praha: ÚSD AV ČR, 2000.

Bohdan ZILYNSKYJ, *Ukrajinci v Čechách a na Moravě: (1894) 1917 - 1945 (1994)*. Praha: X-Egem, 1995.

Václav VEBER, *Mezinárodní konference o meziválečných emigrantech z Ruska*. In: Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History. Praha: HÚ AV ČR 80, č. 3, 1995, s. 281-282.

Zdeňka RACHŮNKOVÁ - Michaela ŘEHÁKOVÁ - Jiří VACEK, *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918-1945: bibliografie s biografickými údaji o autorech*. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 1996.

82 Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý*. s. 473-478.

postoj Rumunska a Jugoslávie jako členů Malé dohody, kteří si uznání SSSR nepřály. Rumunsko spatřovalo v SSSR hrozbu, protože s ním mělo spor o území Besarábie. V den uznání SSSR Československem uznalo Sovětský svaz i Rumunsko, Jugoslávie nikoliv.⁸³

Po uznání SSSR de iure uzavřelo Československo se Sovětským svazem v březnu 1935 obchodní a plavební smlouvu. Podobné „dílčí“ smlouvy následovaly v průběhu 30. let (v květnu 1935 se smlouvou zavedlo letecké spojení mezi Prahou a Moskvou, v červnu 1938 byla podepsána smlouva o technické spolupráci s československým průmyslem).⁸⁴ Vztahy Sovětského svazu s Československem se prohloubily podpisem smlouvy o vzájemné spolupráci, neútočení a vzájemné pomoci, kterou uzavřel 16. 5. 1935 ministr zahraničních věcí Edvard Beneš spolu se sovětským velvyslancem v Praze Sergejem Alexandrovským⁸⁵. Velmi se podobala smlouvě, kterou Sovětský svaz uzavřel o dva týdny dříve 2. 5. 1935 s Francií. Dokument měl zajistit vzájemnou pomoc států v případě napadení jiným státem. Smlouva sice žádný konkrétní stát nezmiňovala, ale bylo jasné, že míří proti nacistickému Německu.⁸⁶ Uzavření smlouvy se sice mohlo zdát jako úspěch československé diplomacie, později se však ukázala její složitost a faktická nerealizovatelnost. V případě vojenského napadení (velmi pravděpodobně Československa) by Sovětský svaz vojensky zasáhl jen v případě, pokud by tak učinila Francie. Ta byla zase vázaná na souhlas Rady Společnosti národů, která se usnášela jednomyslně, a proto by vojenský zásah musely schválit kromě Francie a SSSR také Itálie a Velká Británie. Mimo to smlouva neobsahovala vojenské klauzule, jakým způsobem by (pravděpodobně Sovětský svaz) Československo v případě napadení bránil.⁸⁷ Podmínka, že při bránění Československa musí Sovětskému svazu asistovat Francie, byla dána do smlouvy na vlastní žádost Československa, které tak chtělo dodat alianci multilaterální dimenzi.⁸⁸ Posledním a také kardinálním problémem byla neexistence společných českoslovenko-sovětských hranic. Sovětská armáda se tak teoreticky mohla přesunout buď přes Polsko, přes které to ale bylo vzhledem k nepřátelským vztahům k Československu vyloučené anebo přes Rumunsko, kde zase byla nedostatečně vybudována dopravní infrastruktura. Smlouva byla doplněna v červnu 1935 o úvěrovou smlouvu, podle které Československo poskytlo SSSR úvěr v hodnotě 250 milionů Kč na sovětské objednávky

83 Antonín KLIMEK - Eduard KUBŮ, *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 58, 70.

84 František ZBOŘIL, *Československá a česká zahraniční politika*. Praha: Leges, 2010. s. 96.

85 Smlouva je v plném znění dostupná v Zdeněk VESELÝ, *Československá zahraniční politika 1914-1945 (dokumenty)*, Praha: VŠE, 2000. s. 162–166.

86 Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý*. s. 476-478.

87 Václav KRÁL, *Československo a Sovětský svaz 1917-1971*. Praha: Práce, 1971. s. 18.

88 Zdeněk VESELÝ, *Dějiny mezinárodních vztahů*. s. 250.

od ČSR na dobu 5 let.⁸⁹ Jak již bylo řečeno, diplomatické styky se Sovětským svazem Československo navázalo 9. 6. 1934. V tom samém roce bylo v Moskvě zřízeno československé vyslanectví a na post velvyslance usedl Bohdan Pavlů, kterého v roce 1937 nahradil pozdější poválečný premiér Zdeněk Fierlinger. Ten s přestávkou mezi lety 1939–1941 vykonával funkci až do konce druhé světové války, kdy ho nahradil Jiří Horák, který zastával post až do komunistického převratu v únoru 1948.⁹⁰

V obecném povědomí panuje představa, že Sovětský svaz se snažil nebo přímo zasahoval do vývoje v Československu až po skončení druhé světové války a ještě více po nastolení komunistického režimu v roce 1948. Ale již od 20. let si sovětská tajná policie budovala agenturní síť po celém světě, která se nevyhnula ani Československu. Často se stávalo, že agenti byli nasazováni mezi emigranty, kteří v Československu nacházeli azyl před režimem v SSSR. Agenti v Československu prováděli většinou provokativní akce, které měly zhoršit vzájemné československo-sovětské vztahy. Přestože československá kontrarozvědka začala být systematicky budována až po roce 1933, o akcích sovětských bezpečnostních složek věděla a často se jí i podařilo sovětské agenty vypátrat a následně využít. Nikdy je však nenechávala popravít, jak to dělali členové Malé dohody Jugoslávie a Rumunsko.⁹¹

Mezinárodní situace konce 30. let se nevyvíjela pro Československo příznivým směrem. Postupem času tlak nacistického Německa a ostatních států na Československo v souvislosti s německou menšinou v pohraničí gradoval. Napjatou situace nakonec ukončila Mnichovská dohoda⁹², podepsaná zástupci Německa, Itálie, Francie a Velké Británie 29. 9. 1938, podle které Československo muselo Německu odstoupit pohraniční území s německým

---

89 František ZBOŘIL, *Československá a česká zahraniční politika*. Praha: Leges, 2010. s. 97.

90 Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri 2003. s. 670.

91 Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý*. s. 366-367.

92 K dalšímu studiu mnichovské dohody například Detlef BRANDES, *Die Sudetendeutschen im Krisenjahr 1938*. München: Oldenbourg, 2010.

Bořivoj ČELOVSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999.

David FABER, *Mnichov: krize appeasementu 1938*. Praha: Bourdon, 2015.

Jan KUKLÍK - Jan NĚMEČEK - Jaroslav ŠEBEK, *Dlouhé stíny Mnichova: mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011.

Robert KVAČEK, *Poslední den: Mnichov - Praha, konec září 1938*. Praha: Epocha, 2011.

Jan NĚMEČEK, *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě = Munich agreement : the way to destruction of democracy in Europe*. Praha: Karolinum, 2004.

Jan TESAR, *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*. Praha: Prostor, 2014.

Rudolf ŽÁČEK, *Mnichovská dohoda - ústup nebo kapitulace?*, In: *Fragmenty dějin: sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2006, s. 275-281.

Smlouva je v plném znění dostupná v Zdeněk VESELÝ, *Československá zahraniční politika 1914-1945 (dokumenty)*, Praha: VŠE, 2000. s. 183–186.

obyvatelstvem. Kromě mnoha dalších otázek v souvislosti s dohodou vyvstávala také otázka pomoci od Sovětského svazu. Ten byl podle historiografie zpřed roku 1989 schopen Československo bránit, podmínkou však bylo, že ho československá vláda o to musela požádat, což se nestalo⁹³. Sovětský svaz celkový postup československých nejvyšších činitelů během tzv. mnichovské krize kritizoval a odmítal.⁹⁴ Jak bylo výše zmíněno, sovětská pomoc by pravděpodobně nepřišla v důsledku komplikovanosti československo-sovětské smlouvy, neexistenci společné hranice obou států a nakonec i kvůli politice appeasementu Francie.

Sovětský svaz posléze kritizoval obsazení zbytku okleštěného Československa a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava 15. 3. 1939. Vzájemné vztahy pak ale ochladly po uzavření paktu Ribbentrop-Molotov o neútočení mezi Německem a SSSR 23. 8. 1939, což mělo za následek uzavření československého vyslanectví v Moskvě. Oteplení vzájemných vztahů následovalo teprve po útoku Německa na Sovětský svaz v červnu 1941. Československo navázalo opětovně diplomatické styky se SSSR tím, že se někdejší vyslanec Zdeněk Fierlinger vrátil na svůj post do Moskvy. Sovětský vyslanec Ivan Majský navíc nabídl možnost vytvoření československé vojenské jednotky na území SSSR a mluvil o zárukách, že sovětská vláda nebude zasahovat do vnitřních záležitostí Československa. 18. 7. 1941 byla podepsána Československo-sovětská spojenecká úmluva, kterou SSSR uznal československou vládu jako představitele odboje (Velká Británie a USA uznaly londýnskou vládu až později).⁹⁵ Sovětský velvyslanec Bogomolov navíc v rozhovoru se státním tajemníkem na ministerstvu zahraničních věcí v londýnské exilové vládě Hubertem Ripkou 4. 6. 1942 oznámil, že Sovětský svaz je pro obnovu Československa v předmnichovských hranicích. Tento postoj později potvrdil v rozhovoru s Benešem i sovětský ministr zahraničí Molotov⁹⁶.

Následný vývoj války ukázal, že Československo bude převážně osvobozeno Sovětským svazem, a proto s ním bude potřeba mít minimálně korektní vztahy i z důvodu poválečného vývoje. Beneš navíc předpokládal, že spoluprací Sovětského svazu s demokratickými státy na porážce nacistického Německa, se SSSR bude Evropě geopoliticky přibližovat, což bude podmínka pro jeho pozdější demokratizaci. Beneš se pak také

93 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. Praha 1975. s. 98.

Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. Praha 1960. s. 289-296.

Václav KRÁL, *Československo a Sovětský svaz 1917-1971*. Praha: Práce, 1971. s. 30.

94 Václav KRÁL, *Československo a Sovětský svaz 1917-1971*. Praha: Práce, 1971. s. 30.

95 Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětské vztahy na sklonku 2. světové války*, in: Jan NĚMEČEK - Emil VORÁČEK, *Česko-ruské vztahy v 19. a 20. století*. Praha: Historický ústav, 2011. s. 23-24.

96 Jan GEBHART - Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 15b., 1939-1945*. Praha: Paseka, 2007, str. 149.

v rozhovoru s americkým prezidentem Rooseveltem na jaře 1943 přimlouval za to, aby se po válce rozvinula mezi USA a SSSR spolupráce na obnově Evropy. Argumentoval tím, že byl Sovětským svazem ujištěn, že ten nebude zasahovat do vnitřních záležitostí Československa.⁹⁷ Českoslovenští představitelé proto chtěli se SSSR podepsat spojeneckou smlouvu, která by řešila poválečným vývoj a vzájemné vztahy. Uzavření smlouvy se nelíbilo spojencům, zvláště Velké Británii, ale podle záznamů jednání nakonec podpisu smlouvy nebránili. Edvard Beneš tak odjel do Sovětského svazu 22. 11. 1943, samotné jednání a podpis smlouvy se však uskutečnily až v prosinci 1943. Stalin se totiž koncem listopadu 1943 účastnil teheránské konference, a proto musel Beneš „počkat“ v iráckém městě Habbaniyahu. Tento čas však nebyl promarněn, protože si Beneš mohl všechny důležité otázky vyjasnit s náměstkem lidového komisaře zahraničních věcí Alexandrem Kornejčukem. Samotná smlouva byla podepsána 12. 12. 1943 v Moskvě, za československou stranu Zdeňkem Fierlingerem a za sovětskou lidovým komisařem zahraničních věcí Vjačeslavem Molotovem.⁹⁸ Roku 1958 vydal smlouvu (s komentářem Jana Kazimoura⁹⁹) ústřední výbor SČSP k jejímu patnáctiletému výročí. Smlouva později vyšla k 20. výročí v tištěné verzi v nakladatelství Svět sovětů.¹⁰⁰ Smluvní strany se dohodly na vzájemné politické a vojenské spolupráci v boji proti nacistickému Německu a neuzavření žádné mírové smlouvy s Německem, ani jeho spojencem. Státy si měly podle smlouvy navzájem pomoci, kdyby v budoucnu Německo nebo jeho spojencem na zemi zaútočily (doslova je ve smlouvě zmíněno, že je potřeba zabránit dalšímu případnému „Drang nach Osten“). Zároveň se státy zavázaly, že budou respektovat vzájemnou svrchovanost a nezávislost a nebudou se vměšovat do vnitřních záležitostí druhé země. Smlouva platila 20 let a následně se o 5 let měla prodloužit.¹⁰¹ Po podpisu smlouvy se v následujících dnech jednalo o poválečné hospodářské a obchodní spolupráci mezi státy. Beneš sdělil sovětským představitelům svou vizi budoucího uspořádání státu (státoprávního postavení Čechů a Slováků), potrestání válečných zločinců a transferu Němců a Maďarů.¹⁰² Netrvalo však dlouho a Sovětský svaz smlouvu porušil. Československá vláda SSSR žádala, aby dodal zbraně účastníkům slovenského národního povstání v září 1944. Ten se však k žádosti zachoval negativně a nejspíš i kvůli tomu nebylo povstání z vojenského hlediska

---

97 Jan GEBHART - Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2007, str. 276-281.

98 Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětské vztahy na sklonku 2. světové války*, s. 24-27.

99 Jan KAZIMOUR, *K 15. výročí československo-sovětské smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci*. Praha: ÚV SČSP, 1958.

100 *Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a Svazem sovětských socialistických republik*. Praha: Svět sovětů, 1963.

101 Pro další studium československo-sovětské smlouvy lze doporučit nedávno vydaný sborník studií o smlouvě, viz Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětská smlouva 1943*. Praha: Historický ústav, 2014.

102 Jan GEBHART - Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2007, str. 287-294.

úspěšné. Důvod, proč Sovětský svaz Československu nevyhověl a z jaké důvodu ho Stalin jako rozhodující sovětský činitel nepodpořil, není dodnes znám. Určitý náznakem by mohla být věta Viléma Prečana: „*V jejich (sovětském) pojetí nebylo osvobození osvobozením, pokud nebylo jejich (sovětským) dílem*“.¹⁰³ Další z rozporů nesl pojmenování Podkarpatská Rus. Československá exilová vláda stanovila obnovu země v předmnichovských hranicích. S tímto požadavkem souhlasili i sovětské představitelé, když kromě předmnichovských hranic počítali s odsunem Němců z pohraničního území. Předpokladem pro připojení Podkarpatské Rusi k SSSR bylo osvobození rudou armádou. Ta jednak začala do svých řad nabírat nové členy a navíc zde bylo krátce po osvobození vytvořeno hnutí za připojení území k SSSR. Nově se už také nemluvílo o Podkarpatské Rusi, ale o Zakarpatské Ukrajině. V lednu 1945 poslal Stalin Benešovi dopis, ve kterém se Stalin odvolával na Benešova údajná slova z jednání z prosince 1943, že Podkarpatská Rus má být připojena k SSSR. Při studiu zápisu z tehdejších jednání však nic takového nebylo nalezeno. Není jasné, z jakého důvodu si SSSR začal nárokovat Podkarpatskou Rus. Pravděpodobně v tom sehrál roli ukrajinský nacionalismus a důležitost tohoto území.¹⁰⁴ Definitivně byla Podkarpatská Rus připojena k Sovětskému svazu na základě smlouvy z 29. 6. 1945.¹⁰⁵

Po konci druhé světové války začínalo být jasné, že zahraničně-politická orientace Československa bude stále více tendovat k Sovětskému svazu. Ten měl informace z první ruky. Jediným diplomatem, který se nacházel na osvobozeném území Československa po návratu politiků z londýnského exilu a po ustanovení nové vlády, byl sovětský velvyslanec Valerián Zorin. Ten dostával od komunistických členů vlády informace o jednáních. Přestože Československo spíše než partnera už začalo připomínat vazala východní velmoci, byly jeho vztahy k SSSR nejlepší ve 20. století – sovětská armáda měla největší podíl na osvobození země od nacistů a to se jistě projevilo i v názoru obyvatel na Sovětský svaz.¹⁰⁶ V dubnu 1945 byla vydána jakási československá magna charta poválečného vývoje - Košický vládní program¹⁰⁷, který vytyčil poválečné směřování země. Kromě retribucí vůči Němcům a Maďarům, konfiskacím a následnému odsunu Němců (maďarskou menšinu se z Československa odsunout nepodařilo), dále kromě pasáží o vzniku národních výborů či

---

103 Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětské vztahy na sklonku 2. světové války*. s. 31.

104 Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětské vztahy na sklonku 2. světové války*. s. 29-37.

105 Celé znění smlouvy dostupné v Karel KAPLAN - Alexandra ŠPIRITOVÁ, *ČSR a SSSR 1945-1948: dokumenty mezinárodních jednání*. Brno: Doplněk, 1997. s. 75-76.

106 Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětské vztahy na sklonku 2. světové války*. s. 44-46.

107 Celý dokument dostupný na www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/ (přistoupeno 28. 6. 2018)

hospodářských změnách, obsahoval program také zahraničně politickou orientaci. Hlavním partnerem se stal Sovětský svaz, na který se začala československá diplomacie plně orientovat.¹⁰⁸ Kromě toho Košický vládní program uváděl, že Československo bude rozvíjet přátelské vztahy se slovanskými státy, především s Polskem a Bulharskem, a zároveň bude udržovat přátelské vztahy se západními demokratickými zeměmi. Na pozici ministra zahraničí pokračoval Jan Masaryk, který stejnou funkci zastával již v exilové londýnské vládě od července 1940.¹⁰⁹

Výrazným zásahem do poválečné československé zahraniční politiky byl příkaz SSSR odvolat účast Československa na konferenci v Paříži v červenci 1947, která se týkala Marshallova plánu.¹¹⁰ Šlo o plán hospodářské pomoci amerického ministra zahraničí George Marshalla, který měl pomoci hospodářsky zničené Evropě. Československá vláda předběžně schválila účast na konferenci, přičemž účast na konferenci ještě neznamenala přijetí plánu, ale po intervenci Stalina na jednáních v Moskvě ji odvolala a plán tak odmítla.¹¹¹ Toto rozhodnutí pak podle mnoha historiků definitivně rozhodlo o směřování Československa na východ, do rodícího se východního bloku, kde prim bude hrát Sovětský svaz. Mimoto byl překročen rámec československo-sovětské smlouvy z prosince 1943. Nebylo to však poprvé, co SSSR dovážel obilí do Československa. Stalo se tak už dříve na základě smlouvy mezi ČSR a SSSR z dubna 1946.¹¹² Ještě předtím, v listopadu 1945, byla podepsaná smlouva o těžbě uranových rud v Československu a jejich dodávkách do SSSR¹¹³. Smlouva měla být údajnou kompenzací za sovětské dodávky obilí, přesto šlo o dokument nevýhodný pro ČSR (v roce 1945 bylo vytěženo 0,9 tun rudy, roku 1946 14,5 tun a v roce 1947 dokonce 44,7 tun).¹¹⁴

Sovětskému svazu samozřejmě záleželo na tom, jakým způsobem se bude vyvíjet vnitropolitická situace v Československu. Už před únorovým převratem byla KSČ kritizována ostatními komunistickými stranami, že se stále v zemi nechopila moci. Když v Československu únorová krize vrcholila, přijel v únoru 1948 do Prahy bývalý sovětský velvyslanec Valerián Zorin. Ten oficiálně do země přicestoval na první kongres Svazu

---

108 Josef KALVODA, *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dílo, 1999. s. 224.

109 Jaroslav ŠEDIVÝ, *Osudné spojenectví: Praha a Moskva 1920-1948*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 205-208.

110 [Http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/marshalluv-plan-a-vyvoj-vztahu-mezi-csr-a-usa/](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/marshalluv-plan-a-vyvoj-vztahu-mezi-csr-a-usa/) (přístupeno 25. 5. 2018)

111 Josef KALVODA, *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dílo, 1999. s. 231.

112 František ZBOŘIL, *Československá a česká zahraniční politika*. Praha: Leges, 2010. s. 211.

113 Celé znění smlouvy dostupné v Karel KAPLAN - Alexandra ŠPIRITOVÁ, *ČSR a SSSR 1945-1948: dokumenty mezivládních jednání*. Brno: Doplněk, 1997. s. 159.

114 František ZBOŘIL, *Československá a česká zahraniční politika*. Praha: Leges, 2010. s. 217.

československo-sovětského přátelství a zároveň měl kontrolovat dodávky obilí, které SSSR poslal Československu jako „bolestné“ za neúčast v Marshallově plánu. Pravděpodobně ale sloužil jako „dohled a pozorovatel“ krize. 19. 2. 1948 předal premiéru Gottwaldovi Stalinův vzkaz, že v případě potřeby Sovětský svaz zakročí vojenskými prostředky. Gottwald ale návrh odmítl s tím, že má situaci pod kontrolou. Kromě Gottwalda se Zorin setkal i s dalšími ministry, mimo jiné i s ministrem zahraničí Janem Masarykem.¹¹⁵ Po únorové krizi se Československo stalo pevnou součástí východního bloku.

---

¹¹⁵ Jaroslav ŠEDIVÝ, *Osudné spojenectví: Praha a Moskva 1920-1948*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 265-266.

3. Vymezení pojmu spolek

Definice pojmu spolek zní: „*Spolek označuje určitým způsobem fixované, relativně trvalé dobrovolné sdružení osob (fyzických i právnických), spojených za určitým účelem.*“¹¹⁶ Spolčovací právo patří k základním ústavním a demokratickým právům člověka. Je též nedílnou součástí moderní občanské společnosti.¹¹⁷

3.1. Právní zakotvení spolků

Právně byly spolky v První Československé republice ukotveny spolkovým zákonem č. 134/1867 - norma pocházela tudíž ještě z dob rakousko-uherské monarchie. Na Slovensku platila uherská spolková legislativa. Během první republiky se uvažovalo o změně toho zákona, k tomu ale nedošlo. Zákon proto platil s menšími změnami až do jejího zániku v roce 1938. Zmírněny byly například možnosti rozpuštění spolku – stát se tak mohlo v případě, že spolek svou činností porušoval trestní zákon, nebo „veřejný pokoj a řád“. K tomu vznikla řada zákonů, které činnost spolků nějakým způsobem regulovaly. Šlo například o jazykový zákon č. 122/1920 nebo zákon č. 267/1920, které řešily otázku názvu spolků.

Změnu do spolkového života přinesla Druhá Československá republika a později i Protektorát Čechy a Morava. Na základě tzv. zmocňovacího zákonodárství (kdy vláda vydávala nařízení formou zákona) se výrazně omezil spolkový život. Například na základě vládního nařízení z 27. 1. 1939 č. 13/1939 byly zakázány všechny dosavadní politické spolky a nové již nebylo možné zakládat. Zákon dále označil za trestné „*jakékoliv sdružování, přesahující obvyklý společenský styk, jež se neděje podle ustanovení tohoto zákona.*“ Mezi další normu patřilo nařízení č. 30/1939, které sice povolovalo vytváření „zvláštních sdružení“ (nepovažované za spolek), ty ale byly pod kontrolou ministerstva vnitra. Protektorát spolky a svobodu spolčovací ještě více omezil na základě vládního nařízení č. 97 z 31. 3. 1939, podle kterého vznik spolku musel povolit zemský úřad. Ten navíc mohl spolek zakázat, pokud jeho činnost nebyla ve veřejném zájmu.¹¹⁸

---

116 Marek LAŠŤOVKA - Barbora LAŠŤOVKOVÁ - Jana RATAJOVÁ - Josef TŘÍKAČ - Tomáš RATAJ, *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998. s. 7.

117 Marek LAŠŤOVKA - Barbora LAŠŤOVKOVÁ - Jana RATAJOVÁ - Josef TŘÍKAČ - Tomáš RATAJ, *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998. s. 7.

118 Marek LAŠŤOVKA, *Pražské spolky*. s. 14.

Po skončení druhé světové války byl vydán dekret prezidenta republiky č. 81/1945 z 25. 9. 1945, který zrušil všechna rozpuštění spolků v době tzv. druhé republiky a Protektorátu s výjimkou spolků, které zanikly „v rámci slučovacích a jednotících snah v odborovém hnutí a při organické výstavbě hospodářství“ a také ty „jejichž program není ve shodě se současnou politickou organizací veřejného života“. Dekret platil jen v Čechách a na Moravě. Dále byly zrušeny spolky německé a maďarské. K tomu ještě byly právně zakotveny konkrétní masové organizace spolkového typu (ROH, jednotné svazy zemědělců apod.). Komunistický režim spolkovému životu samozřejmě nepřál, považoval ho za přežilou a buržoazní formu života a chtěl ho mít pod co největší kontrolou. Pojem spolek po únorovém převratu 1948 nahrazovala tzv. dobrovolná organizace, která však nebyla právně zakotvená, proto do přijetí nového zákona vládl v této problematice značný chaos. Podle Ústavy 9. května měl lid právo na utváření takovýchto organizací, podmínkou však bylo, aby „nehrožoval lidově demokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád“. Pozdější spolkový život řešil zákon z 12. 7. 1951 č. 68/1951 o dobrovolných organizacích a shromážděních. Ten už platil na území celého státu.¹¹⁹

---

119 *Tamtéž*, s. 14-16.

4. Další spolky orientované na Sovětský svaz

Kromě Svazu přátel SSSR v Československu existovaly i jiné organizace, které svou činnost zaměřovaly na Sovětský svaz. Nejvýznamnější byla Společnost pro hospodářské a kulturní styky se Sovětským svazem, o které bude pojednáno později. První organizací pěstující československo-sovětské přátelství, byl Klub přátel sovětského Ruska, založený v prosinci 1919. Nešlo ale o samostatný subjekt, protože klub byl navázán na pedagogický sbor Dělnické akademie. Hlavním cílem organizace bylo normalizovat vztahy obou zemí, poznat tajemnou „zemi sovětů“, klást odpor proti vojenské intervenci vůči bolševikům, vzájemně si vyměňovat informace či být solidární s oběťmi hladomoru na počátku 20. let. Hladomor podnítil založení Ústředí československé dobrovolné pomoci hladovějícím v Rusku a na Ukrajině v srpnu 1922, v jehož čele stála Alice Masaryková jako představitelka Československého červeného kříže. Už rok předtím vznikl Dělnický pomocný výbor pro proletářské Rusko, sdružující zástupce socialistických politických stran. Další z organizací byl Československý ústřední sbor pro hospodářskou pomoc Rusku, vzniklý také v roce 1922, jehož členové byli převážně zástupci hospodářských a výrobních sdružení. Dále pak existovala například Sdružení Čechů a Slováků z Ruska, Česko-ruská jednota, Socialistická jednota a další. Žádná organizace však neměla tak dlouhého trvání jako SHKS a SP.¹²⁰

4.1. Společnost pro hospodářské a kulturní styky se Sovětským svazem

Jeden ze dvou spolků, který spolu se Svazem přátel SSSR vyvíjel činnost dlouhodobě, byla Společnost pro hospodářské a kulturní styky se Sovětským svazem, založená v listopadu 1924. Ustavující schůze se konala v lednu následujícího roku. SHKS vyvíjela nejružnější druhy aktivit, které se často podobaly činnosti SP. Šlo například o publikační a přednáškové činnosti, kterou byla propagována sovětská věda, kultura a hospodářství, pořádání poznávacích zájezdů do Sovětského svazu, vydávání studií o SSSR (ty postihovaly různé aspekty života v SSSR), či organizování delegací, často v rámci výročí významných událostí v SSSR. Řadu událostí spolupřádala se Svazem přátel. Po přerušení činnosti v letech 1930 až 1931 začala Společnost vydávat v květnu 1931 časopis Země sovětů, ke kterému později přibýlo další periodikum Praha – Moskva, které vycházelo v letech 1936–1939. Organizaci postihl stejný osud jako Svaz přátel. Její činnost byla za Druhé Československé republiky

---

120 Jiří KŘEŠŤAN, *KSČ, Společnost pro hospodářské a kulturní styky s SSSR a obraz Sovětského svazu v prostředí české levicové inteligence (1925-1939)*, in: Zdeněk KÁRNÍK - Michal KOPEČEK, ed. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, Sv. 2. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 85-87.

omezována a definitivní zákaz přišel se vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Na konci druhé světové války byla Společnost obnovena a fungovala až do února 1948, kdy byla se Svazem přátel sloučena do jedné organizace Svaz československo-sovětského přátelství. Během celé své existence ji vedl Zdeněk Nejedlý, který se stal i předsedou nástupnického SČSP.¹²¹

Z hlediska činnosti se SHKS a SP poměrně shodovaly, rozdíl byl v cílení na určitou skupinu lidí. SHKS byla spíše určena pro představitele středních tříd a inteligence, zatímco SP SSSR se orientoval na získávání dělníků. Kvůli rozdílnému cílení se výrazně lišil počet členů organizací. Zatímco SP SSSR dosáhl podle údajů z 3. sjezdu v roce 1936 celkem 254 000 členů¹²², byla SHKS ve srovnání se SP malou organizací, protože počet členů nepřesáhl během první republiky číslo 500. Navzdory tomu se Společnost etablovala jako vlivná organizace, které významně ovlivnila postoje veřejnosti vůči SSSR.¹²³ Rozdíl byl také v poměru ke KSČ. Zatímco SHKS fungovalo jako nadstranické sdružení, i když pravděpodobně dost jejich členů sympatizovalo s KSČ či bylo jejími členy, SP byl víceméně satelitní organizací KSČ, ačkoliv tak na veřejnosti zprvu nevystupoval.¹²⁴ Představitelé SP se navíc snažili co nejvíce zakrývat napojení na KSČ například tím, že jeden ze zakladatelů KSČ Bohumír Šmeral se nestal předsedou spolku, ač v něm působil.¹²⁵ Jinak by pravděpodobně byl spolek napadán, že je napojen na KSČ a byla by mu zastavena činnost. Po druhé světové válce se však ukázaly činnosti obou sdružení podobné a byla tak zbytečná existence dvou organizací, když vlastně sledovaly stejný zájem.

---

121 Josef KALVODA, *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dilo, 1999. s. 64.

Jan LOMÍČEK, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu "krátkého" dvacátého století*, in: Sborník Národního muzea v Praze, č. 1-2, 2015, s. 7, 12.

122 Jan LOMÍČEK, *Vnější a vnitřní faktory utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu*. Disertační práce obhájena na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v roce 2016.

123 Jiří KŘEŠŤAN, *KSČ, Společnost pro hospodářské a kulturní styky s SSSR a obraz Sovětského svazu v prostředí české levicové inteligence (1925-1939)*, s. 90.

124 Jan LOMÍČEK, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu "krátkého" dvacátého století*, s. 7.

125 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy, I.* s. 83-84.

5. Svaz přátel SSSR v Československu

5.1. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu

5.1.1. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu za První Československé republiky

Vzniku československého svazu přátel SSSR předcházel Mezinárodní kongres přátel SSSR. Ten zase vzešel z oslav desátého výročí Velké říjnové socialistické revoluce, kvůli kterým se do Moskvy začaly sjíždět delegace z řady zemí, celkem se ho účastnilo na 1500 delegátů z více než 40 států. Prvotní nápad utvořit mezinárodní kongres přátel SSSR byl na straně anglické delegace, která po dohodě s delegací francouzskou a belgickou vydala výzvu na svolání kongresu. Ustanovený přípravný výbor rozhodl, že kongres se uskuteční 10. až 12. 11. 1927 v Moskvě. Ten zvolil 65členné předsednictvo, ve kterém byli zástupci ze všech účastnících zemí. Jmenovat lze například francouzského spisovatele Henriho Barbusse, německou novinářku a bojovnici za ženská práva Kláru Zetkinovou či manželku Vladimíra Lenina Naděždu Krupskou.¹²⁶ Mezi hlavní diskutované body se na kongresu zařadily přednosti a nedostatky výstavby v SSSR, výhody socialistického systému v Sovětském svazu a projednání válečného nebezpečí, které SSSR hrozilo. Sovětská vláda dokonce oceňovala řádem Rudého praporu ty zástupce dělnických stran, kteří měli největší zásluhy na odvrácení války.¹²⁷ Případná válka ze strany „imperialistických států“ však byla domnělá, šlo o sovětskou propagandu. Sama sovětská vojenská rozvědka RKKa podala hlášení, podle kterého žádná válka SSSR nehrozí.¹²⁸ Na závěr kongresu byly přijaty tři dokumenty – Manifest kongresu přátel SSSR a dvě rezoluce. Manifest ostře odsoudil případnou válku proti Sovětskému svazu a vyzýval k obraně proti jakýmkoliv útokům proti SSSR. Zároveň se obracel na dělníky, aby bojovali proti všem „nástrahám kapitalismu“. Rezoluce se nesly v podobném duchu. Kromě toho vyzval jeden z delegátů, francouzský spisovatel Henri Barbusse, k pokračování práce kongresu. Na základě tohoto požadavku bylo vytvořeno z předsednictva kongresu „byro“, nesoucí název Mezinárodní výbor svazu přátel. Mělo za úkol koordinovat činnost jednotlivých státních delegací. Jestli tomu skutečně bylo alespoň v případě Československého SP, doložit nelze. Československou delegaci na kongresu zastupoval Theodor Bartošek. Ta se na závěr kongresu zasadila o to, že Československo brzo uzná SSSR de iure a naváže s ním obchodní styky. Kromě toho vyzývala k obraně proti

¹²⁶ Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 50-51.

¹²⁷ Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 54-56.

¹²⁸ <http://tapolitika.cz/lekce-z-historie/konstantin-gajvoronskij-neklidne-leto-roku-1927> (přistoupeno 17. 7. 2018)

případné válce. Následně na základě konání kongresu začaly vznikat obdobné svazy přátel jako v Československu, například v Anglii, Francii, Německu, USA, Holandsku, Belgii či Španělsku. Většinou to bylo z popudu tamějších komunistických stran.¹²⁹ Další mezinárodní konference přátel SSSR proběhla 22. a 23. 2. 1930 v německém Essenu i za účasti československých delegátů. Zde byl znovu přijat závazek, aby se v zúčastněných zemích zakládaly organizace přátel SSSR, a aby byli do nich zapojeni hlavně dělníci.¹³⁰ Účast československé delegace v Moskvě se neobešla bez reakcí v Československu. Své dojmy popsal ve svém článku Zdeněk Nejedlý, tehdejší předseda Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem. Nejedlého text byl otištěn v periodiku Společnosti Nové Rusko. Nejedlý chválil, že delegace přijely z nejrůznějších zemí světa, mimo to ocenil jednoho delegáta z afrického státu, že přestože mu byla v Moskvě zima, jel se poklonit „desetiletému dílu SSSR“. Zároveň dodal, že starý svět je sužován hospodářskou anarchií, a proto je na Sovětském svazu, aby převzal roli lídra ve světovém hospodářství.¹³¹

Dalo by se říct, že Mezinárodní kongres přátel SSSR povzbudil zdejší příznivce Sovětského svazu k ještě větší aktivitě. V reakci na kongres se 20. 12. 1927 v jídelně Obecního domu v Praze setkali příznivci SSSR – šlo například o Zdeňka Nejedlého, tajemníka sociální demokracie Emanuela Škatuly¹³², předsedy Ústředního svazu čs. družstev Ferdinanda Jiráska¹³³, Theodora Bartoška¹³⁴, předsedy celostátního dělnického výboru Josefa Kolského¹³⁵ a pak také těch, kteří již dříve navštívili Sovětský svaz. Závěr schůze zněl tak, že Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem sice odvádí skvělou práci, ale je na veřejnost až moc odborná. Proto je potřeba založit masovou organizaci na podporu SSSR. Bylo tak rozhodnuto o vzniku uskupení, které neslo po určitou dobu „pracovní název“ Volné sdružení delegátů do SSSR. Do čela výboru byl zvolen Zdeněk Nejedlý.¹³⁶

---

129 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 56-58.

130 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 82.

131 Nové Rusko, 1928, ročník 4, číslo 3.

132 Emanuel Škatula (1878-1966) byl novinář, publicista, překladatel, pracovník odborového a družstevního hnutí, politický činitel. Ve své publikační činnosti se zabýval odborovým hnutím.

133 Ferdinand Jirásek (1871-1931) byl politik, odborový a družstevní činitel, původním povoláním pekař.

Působil jako šéfredaktor v časopisech Društevník a Průkopník. Za ČSDSD byl zvolen poslancem i senátorem.

134 Theodor Bartošek (1877-1944) byl právník, jeden z osobností organizace Volná myšlenka, zároveň jeden z spoluvůrců ústavy z roku 1920.

135 Josef Kolský (1887-1973) byl odborový pracovník, letech 1932–1936 zástupce Rudých odborů v Rudé odborové internacionále v Moskvě. Později byl také člen ÚV KSČ.

136 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu: z historie organizací přátel SSSR v Československu*. s. 17-18.

Ještě před samotným vznikem Svazu přátel SSSR se v některých krajských výborech KSČ objevovaly požadavky na vytvoření masové organizace příznivců Sovětského svazu.¹³⁷ Jeden takový požadavek vycházel z dokumentu krajského výboru KSČ v Brně z 13. 10. 1927, kde se doslova uvádí: „*Tvořiti společné výbory v dělnickém tělocvičeném hnutí na obranu proletářského hnutí proti fašismu, reakci a na obranu SSSR a ze zdola tvořiti organizaci Přátel SSSR*“.¹³⁸ Nepřímý pokyn ke vzniku Svazu přátel SSSR dal V. sjezd KSČ v roce 1929. Ten je neblaze proslulý tím, že se strana během něj tzv. bolševizovala a moc převzalo křídlo pod vedením Klementa Gottwalda. Toto vedení strany pak také v únoru 1948 „porazilo“ demokratické strany a převzalo v Československu moc. KSČ se navíc bolševizačním procesem naplno oddala Moskvě a Stalinovi.¹³⁹ Jedna z následujících tezí sjezdu zněla, že „*vedení strany musí dbát o to, aby se prohloubily vztahy československého revolučního proletariátu k Sovětskému svazu*“.¹⁴⁰ Později se však ukázalo, že SP se nechce soustředit výhradně jen na proletariát, ale chce za své členy i zástupce ostatních společenských vrstev a má se tak stát masovým sdružením. Sjezd tak sice nezminil konkrétní podobu organizace, ale byl vytyčen její charakter. KSČ zároveň chtěla pokračování činnosti Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem. Po proměně stranického vedení vznikl v dubnu 1930 přípravný výbor Svazu přátel SSSR. Předsedou přípravného výboru se stal právník Ivan Sekanina, dále v něm byli činní například člen ÚV Svazu proletářských bezvěrců Theodor Bartošek, Julius Fučík, Václav Kopecký, Vilém Mucha, Vojtěch Linka, Bohumír Šmeral a další. Na základě práce přípravného výboru tak vzniklo prozatímní vedení SP, členy byli Ivan Sekanina, advokát Theodor Bartošek, tajemník Rudých odborů Josef Jonáš, tajemník Federace proletářské tělovýchovy Vilém Mucha, tajemník Mezinárodní dělnické pomoci Jaroslav Metzler a Božena Běhounková.¹⁴¹ Přípravný výbor vydal provolání „*Přátelé SSSR v Československu se sjednotí*“, které podepsali členové výboru. Provolání vyšlo například v Rudém večerníku 4. 6. 1930.¹⁴² V provolání stálo, že svazy přátel SSSR vznikají v mnoha zemích a nyní bude založen svaz i v Československu, který „*bude organizovati velkou schůzkovou kampaň, jejímž účelem bude seznámiti pracující masy Československa s pravdou o SSSR a budováním socialismu*“.¹⁴³ Dokument také vyzýval

137 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 66.

138 NA, SČSP, Nezaložené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

139 Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. s. 81-89.

140 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 67.

141 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 67.

142 Rudý večerník, 1930, ročník 9, číslo 129, dostupné v NA, SČSP, Nezaložené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

143 Rudý večerník, 1930, ročník 9, číslo 129, dostupné v NA, SČSP, Nezaložené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

k zakládání regionálních odboček spolku, agitaci a získání nových členů svazu. Kromě toho byl SP definován jako „*mezinárodní organizace všech pracujících, kteří sympatizují se Sovětským svazem a s budováním socialismu*“.¹⁴⁴ Ke vstupu do SP také vyzýval leták, který byl vydán přípravným výborem SP.¹⁴⁵ Článek z Rudého práva¹⁴⁶ pak dále podobu nového spolku blíže upřesňoval. Svaz přátel měl vyvracet pomluvy, které se v Československu proti SSSR šířily. Svaz měl dále pořádat přednášky a schůze, šířit brožury a literaturu o poměrech v SSSR a také čas od času organizovat delegace do SSSR. Odbočky se měly utvářet v obcích, městech a pak taktéž v průmyslových závodech.¹⁴⁷ První veřejná schůze Svazu se konala 13. 7. 1930 v Národním domě na pražských Vinohradech. „*Rudé právo z 15. 7. 1930 zaznamenalo, že to byla velká akce, která vyzněla v mohutnou manifestaci i sympatií pražského proletariátu k Sovětskému svazu.*“¹⁴⁸ První odbočka byla založena 23. 7. 1930 v ČKD. Stalo se to po přednášce Bohumíra Šmerala, kdy do SP vstoupilo 74 zaměstnanců ČKD. Zaměstnanci, kteří vstoupili do SP SSSR, se usnesli vyslat delegáta do SSSR a „bránit socialistickou výstavbu“.¹⁴⁹ Na konci léta 1930, 25. 8., se konala první konference SP SSSR.¹⁵⁰ Pozvánka na tuto akci, vydaná 3. 8. 1930, hovořila o *vybudování masové organizace pracujících lidu bez rozdílu strany na ochranu a obranu SSSR*.¹⁵¹ Zde bylo zvoleno první pražské vedení spolku. Přípravný výbor tak plnil požadavek usnesení Mezinárodní konference Svazu přátel, která se konala v létě 1930 v Moskvě. To požadovalo vybudování masových organizací v jednotlivých zemích na základě individuálního členství v závodních skupinách.¹⁵²

Přestože byl Svaz přátel formálně veden jako apolitická organizace, byl pod vlivem KSČ. „*Svaz přátel by ale nebyl dosáhl tak velikých úspěchů, kdyby byla KSČ svou každodenní prací neusnadňovala práci přípravného výboru*“.¹⁵³ Krajský výbor KSČ v Praze zároveň vydal výzvu všem pražským buňkám, aby usilovně zakládaly odbočky SP.¹⁵⁴ Napojení spolku na KSČ dokazuje i písemnost z Prezidia krajinského úřadu v Bratislavě, ve kterém se konstatuje, „*že spolek stojí úplně pod vlivem komunistické strany a stal se přímým*

---

144 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 44.

145 NA, SČSP, Fotokopie výstřížků a dokumentů 1930, nezpracováno.

146 Rudé právo, 1930, ročník 10, číslo 182, dostupné v Čestmír AMORT, *Prátele Sovětského svazu*. s. 84-85.

147 Rudé právo, 1930, ročník 10, číslo 182, dostupné v Čestmír AMORT, *Prátele Sovětského svazu*. s. 84-85.

148 Článek je citován z Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 88.

149 Informace je převzata z výstřížku článku Rudého práva z 25. 7. 1930, na výstřížku není uveden ročník ani číslo vydání periodika. Výstřížek je dostupný v NA, SČSP, Fotokopie novinových výstřížků, 1930, nezpracováno.

150 Čestmír AMORT, *Prátele Sovětského svazu*. s. 14-20.

151 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

152 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 91.

153 Jan DVOŘÁČEK, *Práteleství na věčné časy, I*. s. 68.

154 Jan DVOŘÁČEK, *Práteleství na věčné časy, I*. s. 68.

*nástrojem, dokazuje jmenovitě organizační bulletin ze září 1931, vydaný ústředím KSČ, zasláný všem odbočkám spolku. Z něho vyplývá, že KSČ má činnost všech odboček v evidenci a tuto činnost taktéž klasifikuje.*¹⁵⁵ Předseda KSČ Klement Gottwald ale propojení strany a spolku odmítl slovy: „*Komunistická strana plně uznává suverenitu organizace Svazu a prohlašuje, že nechce a nebude do jejich usnesení zasahovat. Postará se ráda o odstranění všech lokálních obtíží a nesnází, aby nadstranická povaha Svazu a jeho plná suverenita byla mimo veškerou pochybnost.*“¹⁵⁶ Gottwald zároveň řekl, že význam Svazu přátel SSSR ještě není v Československu doceňován.¹⁵⁷ Odbočky byly zakládány také na Slovensku a Podkarpatské Rusy. Konference 14. kraje KSČ, která se konala 5. a 6. 7. 1930, se zavázala, aby se v co největším počtu zakládaly odbočky Svazu přátel SSSR na Slovensku, a aby byla snaha získat co nejvíce členů do nové organizace, kteří budou nestraníci. Zároveň se objevil požadavek pořádat přednášky o významných průmyslových objektech v SSSR.¹⁵⁸

Jednou z „vlajkových lodí“ činnosti Svazu přátel byly delegace dělníků do Sovětského svazu. Díky delegacím bylo možno získat nové členy. První delegaci pozvaly do SSSR sovětské odbory prostřednictvím Mezinárodního výboru Svazu přátel v létě 1930. Do zájezdů byli kromě komunistických straníků vybráni i členové sociálně demokratické strany a národně socialistické strany. Hlavní představitelé obou stran však nesouhlasily s účastí svých členů v delegaci a byly i proti členstvím v samotném Svazu přátel. Kvůli nedostatku peněz, jak na straně SP, tak i KSČ byly pro zájezdy organizovány sbírky, které měly podpořit delegáty. Například zaměstnanci Petschkových vil v Bubenči vybrali na zájezd dělníka národního socialistu Vojtěcha Linku a rozhodli se, že složí peníze na jeho cestu do SSSR a uhradí mu veškeré výlohy. Navíc budou vyplácet jeho rodině plat a zasadí se o to, aby se Linka mohl vrátit na své původní místo. Celkem bylo pro Linku vybráno 3500 Korun. V rámci sbírky pro delegaci bylo získáno 26 000 Korun, také z ciziny přišlo 5500 Korun.¹⁵⁹ Podporu pro akci přinesla i KSČ – na své konferenci v Žilině 15. a 16. 7. bylo přijato usnesení, specifikující formu delegace. Podle hlavních bodů se měla delegace opírat o širokou podporu pracujících, ukázat významným způsobem solidaritu se SSSR, delegáti měli být buď politicky nestranní, nebo členové sociální demokracie a mají sympatizovat se Sovětským Svazem. Zároveň pražský krajský výbor KSČ 13. 6. 1930 vyzval všechny buňky v kraji, aby se podílely na budování SP „*Na měsíc červenec je propagována delegace do SSSR... Vzhledem k tomu, že*

155 NA, SČSP, Nezaložené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

156 Klement GOTTWALD, *Spisy VII 1936*. Praha: Svoboda, 1953. s. 186-187.

157 Klement GOTTWALD, *Spisy VII 1936*. Praha: Svoboda, 1953. s. 186-187.

158 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 46-47.

159 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 94.

tato akce bude mobilizovat široké vrstvy dělnictva, je nutno, aby byla provedena důsledně, a aby zasáhla do všech závodů a masových organizací.“¹⁶⁰ První delegace pak do Sovětského svazu odcestovala v srpnu 1930. Ještě předtím, 11. 8. 1930, se konala rozlučka v Národním domě na Vinohradech. Na schůzi promluvil Ivan Sekanina a za KSČ Jan Šverma. Akce však byla policií zrušena krátce před tím, než na ní měl vystoupit Julius Fučík. S tím se členové SP nemohli smířit a vykřikovali „ pryč s fašismem, pryč s diktaturou.“¹⁶¹ Návštěvníci delegace po svém návratu v září 1930 přednášeli v různých městech své poznatky ze SSSR. Někteří účastníci delegací odjížděli do SSSR nelegálně, protože jim byl zabaven pas a pokud byli chyceni, hrozilo jim podle zákona odnětí svobody. To, že delegace monitorovaly bezpečnostní orgány, dokládá dokument¹⁶², podle kterého měl být delegátu Františku Antonínovi zabaven pas v případě, že do SSSR bude chtít odcestovat.¹⁶³ 8. 10. 1930 byla na Slovanský ostrov v Praze svolána veřejná schůze přípravného výboru SP, které se účastnili i delegáti ze SSSR. Později následovaly i další schůze delegátů, jejichž účastníci si také v hojném počtu přáli navštívit Sovětský svaz.¹⁶⁴ Přelom října a listopadu vždy patřil oslavám říjnové revoluce v Rusku, která v roce 1917 svrhla carský režim, a tamní komunisté se zde dostali k moci. Oslavy revoluce měly být impulsem k navýšení členů Svazu přátel. KSČ a Svaz přátel vydaly společné provolání, aby lidé masově vstupovali do organizace na výročí revoluce 7. 11. 1930. V provolání se pravilo, že vstupem do SP dají lidé najevo svou lásku k Sovětskému svazu a jen díky Svazu přátel poznají „skutečnou“ pravdu o SSSR, kterou jim „státní propaganda nedovolila ukázat.“¹⁶⁵

SP SSSR se již za první republiky neobešel bez zákazu činnosti spolku. Poprvé se tak stalo v listopadu 1930, kdy podle ředitelství pražské policie činnost a stanovy SP porušovaly tehdy platné zákony. Policejním výměrem z 23. 11. 1930¹⁶⁶ tak byla poprvé zastavena činnost spolku. Podle protokolu 24. 11. 1930 vypověděl jednatel SP Ivan Sekanina, že bere zrušení spolku na vědomí. Zároveň prohlásil, že nemá v držení žádný majetek spolku, jen asi 1500 členských přihlášek v německém jazyce. Sekanina také prohlásil, že Svaz nemá žádného jiného majetku, jen dluhy za nejrůznější tiskopisy.¹⁶⁷ V polovině prosince 1930 se počítalo

---

160 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 86.

161 Na výstřižku článku není uveden název periodika, ani ročník a číslo vydání. Výstřižek je dostupný v NA, SČSP, Fotokopie novinových výstřižků, 1930, nezpracováno.

162 Dostupné v Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 33.

163 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 49-51.

164 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 98.

165 Výstřižek textu z Rudého práva z 19. 9. 1930, dostupný v NA, SČSP, 1930, nezpracováno.

166 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

167 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

s konáním první celostátní konference spolku, ta se však neuskutečnila. Proti zákazu se strhla vlna odporu – vycházela řada protestních textů v novinách. Například 2. 12. 1930 vyšel v novinách *Dělnický deník* krátký text¹⁶⁸, který zákaz činnosti SP ostře kritizoval. Vyplývá to i z citace: „*Dne 24. listopadu rozpustila Dolejšova policie Svaz přátel SSSR, organizaci, slučující všechny přátele, státu dělníků a rolníků, proti němuž vede se soustředěný a nyní stupňovaný útok kontrarevolučních sil mezinárodního imperialistického světa.*“¹⁶⁹ Dále se pak konaly protestní schůze, vznikaly rezoluce za obnovu spolku a kromě toho se za spolek protestovalo v řadě podniků.¹⁷⁰ Například vyšel článek v *Rudém právu*¹⁷¹, který vyzýval všechny, kdo chtějí obnovu Svazu přátel, aby zaslali svůj podpis na adresu dělníka Josefa Thieleny Soukenická 23, Praha 2. SP i přes zákaz nadále fungoval jako volné sdružení přátel SSSR.¹⁷²

Ministerstvo vnitra nakonec činnost SP povolilo na základě jeho stanov¹⁷³, podle kterých je účelem svazu vytvářet podmínky pro hospodářské a kulturní sblížení se Sovětským svazem. Stanovy odeslaly 3. 4. 1931 na ministerstvo vnitra ke schválení tři zástupci spolku – dělníci Vojtěch Linka a Josef Thielen a právník Ivan Sekanina.¹⁷⁴ Ministerstvo pak spolku povolilo činnost na základě výnosu policejního ředitelství z 10. 4. 1931.¹⁷⁵ Podle tohoto výnosu je spolek apolitický a nesmí vyvíjet politickou aktivitu, ani se jí účastnit. Ještě před povolením činnosti spolku SP začal organizovat druhou dělnickou delegaci do SSSR. Už 23. 1. 1931 sekretariát KSC v Praze odeslal všem krajským tajemníkům oběžník¹⁷⁶, který upřesňoval podobu druhé dělnické delegace. Ve větších podnicích (plzeňská Škodovka, Vítkovické železárny, ČKD v Praze, Pražské železářské a kladenské doly, třinecké železárny, ústecké chemičky, brněnská textilka Kemka a další) byly vytvořeny výbory, které měly volit delegáty na zájezd. Na každého delegáta navíc mělo být výborem vybráno 2500 Kč. Za každý podnik měli být vybráni čtyři nebo pět zástupců. Bylo nařízeno, aby maximálně jeden člen skupiny byl komunist a zbytek měli tvořit členové sociální demokracie, národních socialistů či nestraníci. Delegaci ale opět nebylo přáno, ministerstvo vnitra zakázalo sbírku pro

---

168 *Dělnický deník*, 1930, ročník 13, číslo 276.

169 *Dělnický deník*, 1930, ročník 13, číslo 276.

170 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 74.

171 *Rudé právo*, 1930, ročník 10, číslo 284.

172 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 74.

173 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

174 NA, Ministerstvo vnitra - nová registratura. Soupis spolkových spisů signatury D 3111, SP SSSR 1930-1931, karton 5090.

175 NA, Ministerstvo vnitra - nová registratura. Soupis spolkových spisů signatury D 3111, SP SSSR 1930-1931, karton 5090.

176 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 75-77.

delegaci.¹⁷⁷ Taktéž vedení Československé sociálně demokratické strany dělnické i Československé strany národně socialistické byly proti, aby jejich členové přispívali do sbírky, či byli jakkoliv spojováni se Svazem přátel SSSR. Státní orgány chtěly proti přípravě delegace zasáhnout – vyšlo nařízení, kterým se sbírky na delegáty zakazovaly.¹⁷⁸ Zároveň se apelovalo na to, aby se zvoleným delegátům do SSSR věnovala pozornost.¹⁷⁹ Nakonec z 20 zvolených delegátů odjelo 12. Ti se nejprve dostavili 22. 4. 1931 do Berlína, kde se zúčastnili schůze německého SP SSSR a 27. 4. 1931 odjeli do Moskvy. Zde delegace pobyla asi 10 dní a pak ještě pokračovala do Kyjeva, Dnipra (dřívější Dněpropetrovsk), Sevastopolu a Donbasu. Do Prahy se delegace vrátila 31. 5. 1931. Po návratu delegace následovaly opět přednášky jejich účastníků v nejrůznějších odbočkách SP.¹⁸⁰

29. 4. 1931 byla do restaurace U Záborských v pražském Karlíně svolána Ivanem Sekaninou první ustavující valná hromada¹⁸¹, která se v podstatě stala prvním sjezdem Svazu přátel SSSR. Náplní programu bylo schválení rámcového plánu činnosti, svolání celostátní porady dělnických delegátů a funkcionářů SP a zakládání vlastních odboček Svazu. Navíc bylo zvoleno vedení Svazu, prvním předsedou se stal dělník Vojtěch Linka. Komunistická historiografie¹⁸² oceňovala Linkovu činnost, přestože ho občas kárala za chyby, které byly podle ní způsobeny členstvím v Československé straně národně socialistické. Linka se navíc jako nekomunista na předsedu hodil, aby nebyl Svaz obviňován, že jde organizaci navázanou na KSČ. Místopředsedou SP se stal dělník Antonín Vávra, který se účastnil první delegace do SSSR. Jednatelům byl zvolen Ivan Sekanina. Tímto sjezdem skončil svou činnost přípravný výbor SP. V červenci 1931 vydal Svaz přátel první legitimace, v jazyku českém, slovenském, německém a maďarském, což byly zároveň jednací řeči spolku.¹⁸³

V srpnu 1931 se začala organizovat třetí dělnická delegace do Sovětského svazu. Pohnutkou byly oslavy 14. výročí říjnové revoluce. SP nakonec vyslal do SSSR delegaci čítající celkem 35 účastníků. Ti byli voleni krajskými a závodními odbočkami spolku. Informace členům spolku, jak má vypadat organizace vyslání delegátů a další, obsahoval

---

177 NA, SČSP, Nezalozené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

178 Oběžník prezidia zemského úřadu v Praze je dostupný v Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 340.

179 Oběžník prezidia zemského úřadu v Brně je dostupný v Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 341.

180 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 75-77.

181 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

182 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 78-79.

183 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 78-79.

informační bulletin ze září 1931, který byl určen všem odbočkám SP.¹⁸⁴ Československá strana národně socialistická i Československá sociálně demokratická strana dělnická se opět postavily proti cestě svých straníků do Sovětského svazu. Mimo tyto zákazy navíc začaly strany společně organizovat vlastní přednášky o SSSR. Řečníky byli většinou národně socialistický novinář František Klátíl¹⁸⁵, generální tajemník a poslanec národně socialistické strany Jan Šeba a za ČSDSD si bral slovo poslanec Jaromír Nečas. SP považoval tuto iniciativu za vyhlášení boje a na „konkurenční“ přednášky vysílal své zástupce, kteří měli vyvracet údajně lži svých politických konkurentů. Tuto roli plnil hlavně komunistický novinář Julius Fučík. Jedna z „protipřednášek“ Svazu přátel se konala 16. 9. 1931 v pražském Národním domě na Vinohradech, kam byl pozván i národní socialista Klátíl, který se ale na akci nedostavil. Brzy po této události se konala v Čakovicích přednáška od strany národně socialistické, kde měl hlavní slovo Klátíl. Měl však z akce odejít poté, co uviděl Fučíka, který se dožadoval slova, aby vyvrátil údajně lži o SSSR.¹⁸⁶ Z původních 35 účastníků delegace se nakonec podařilo odcestovat jen 21. Ti pak odjížděli do SSSR 15. 10. 1931. Do čela delegace byl postaven člen ČSND Ferdinand Pokorný.¹⁸⁷ Bohužel kvůli absenci pramenů i sekundárních zdrojů nelze říct, jak zájezd delegace probíhal.

Na podzim 1931 se v Praze a Brně sešly konference SP, na kterých se projednávaly politické a organizační zásady svazu. Řešila se i situace na Slovensku a Podkarpatské Rusi, zároveň taktéž vrcholily přípravy oslav říjnové revoluce, kterých se jako pořadatel účastnil i SP. Podle organizačního bulletinu z října 1931¹⁸⁸, který byl určen pro všechny odbočky, vyplývá, že se všechny odbočky spolku mají podílet na oslavách bolševické revoluce tím, že budou organizovat schůze. Na nich mají promluvit buď delegáti, kteří navštívili SSSR nebo člen odbočky, který dostane od ústředí spolku materiály. Tematické večery k výročí revoluce bude organizovat i KSČ. Schůze mohou být doplněny recitacemi básní, zpěvem sovětských písní či drobnými divadelními scénami. Tyto schůze podle bulletinu měly získat nové členy SP, zvláště mladé dělníky. Bulletin pak dále apeloval na to, aby se budovaly odbočky spolku po celém Československu a také, aby odbočky následně byli aktivní ve své činnosti. Stranou nezůstaly ani rady, jak postupovat v případě, že se člen SP setká s odpůrcem SSSR.¹⁸⁹ Na

184 NA, SČSP, Fotokopie dokumentů a novinových článků 1931, nezpracováno.

185 František Klátíl sám podnikl cestu do SSSR, ze které napsal reportáž, ta je dostupná v Milan DRÁPALA - Kateřina ŠIMOVÁ - Daniela KOLENOVSKÁ, *Cesty do utopie: sovětské Rusko ve svědectvích meziválečných československých intelektuálů*. Praha: Prostor, 2017. s. 376-391.

186 Rudý večerník, 1931, ročník 12., číslo 187.

187 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 79-82.

188 NA, SČSP, Fotokopie dokumentů a novinových článků 1931, nezpracováno.

189 NA, SČSP, Fotokopie dokumentů a novinových článků 1931, nezpracováno.

oslavách se spolek podílel hlavně organizováním manifestační schůze na Slovanském ostrově, kterou spolupořádal 6. 11. 1931 se Společností pro hospodářské a kulturní styky se SSSR. Na události promluvil předseda SHKS Zdeněk Nejedlý a předseda SP Vojtěch Linka. Na oslavy revoluce taktéž navázaly přednášky delegátů, kteří se vrátili ze SSSR. Svaz přátel zároveň chtěl oslavy využít k tomu, aby získal nové členy.¹⁹⁰ „*Průběh oslav 14. výročí Říjnové revoluce ukázal, že do boje za SSSR je možné zapojit většinu našich pracujících. Proto gottwaldovské vedení KSČ vyslalo v lednu 1932 do vedení Svazu přátel nejlepšího znalce SSSR Bohumíra Šmerala, aby spolu s Ivanem Sekaninou pomohli upevnit Svaz přátel.*“ Na této citaci je znovu vidět, že Svaz přátel nebyl nezávislou organizací, ale jen prodlouženou rukou Komunistické strany Československa.¹⁹¹

Bohumír Šmeral neformálně v SP působil od podzimu 1931, kdy jednou týdně vedl debatní večery. Oficiálně se stal členem ústředního vedení SP 20. 1. 1932 na mimořádné valné hromadě. Ta se měla původně konat už 7. 1. 1932.¹⁹² Zároveň se udála změna na postu předsedy, protože Vojtěch Linka už nemohl ze zdravotních důvodů funkci vykonávat. Nahradil ho dosavadní místopředseda Antonín Vávra¹⁹³. Místopředsedou se stal člen národně socialistické strany Ferdinand Pokorný, který se účastnil třetí dělnické delegace a jednatelem spolku zůstal Ivan Sekanina. Šmeral se nestal předsedou spolku hlavně z důvodu, aby SP nebyl obviňován z navázanosti na KSČ. Pracovnice sekretariátu Svazu přátel Helena Rotterová vzpomíná v krátkém textu na začátky činnosti Svazu přátel a zároveň také na Bohumíra Šmerala. „*Šmeral pomáhal nejen rozvinout velkou propagandistickou činnost Svazu přátel SSSR v Československu, nýbrž byl nám jako přítel a poradce k dispozici vždy, když jsme jeho rady potřebovali. Velice přátelsky se stýkal také s dělnickými delegáty, kteří byli po dobu svého pobytu v Praze obyčejně kooptováni do výboru Svazu. Na konferencích našich funkcionářů měl soudruh Šmeral referáty, které jsme s obdivem poslouchali.*“¹⁹⁴ Šmeralovým nápadem bylo taktéž vydávat časopis spolku. Poprvé se tak stalo 15. 2. 1932, kdy vyšlo první číslo Světa sovětů. Zároveň už v lednu 1932 začalo periodikum vycházet i v německé verzi pod názvem Freund der Sowjets, aby mohlo zaujmout i příslušníky německé menšiny v Československu, zejména v pohraničních oblastech. Časopis vycházel s tímto

190 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*, s. 143.

191 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 82-83.

192 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

193 O Antonínu Vávrovi je známo minimum informací, byl pražským dělníkem a účastnil se také první dělnické delegace do SSSR. Kromě toho byl kvůli své činnosti v SP vyloučen z ČSNS, viz Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*, s. 127.

194 Zdeněk NEJEDLÝ- František NEČÁSEK, Praha-Moskva: revue pro kulturní a hospodářskou spolupráci ČSR a SSSR. Praha: Svaz československo-sovětského přátelství, ročník 5, číslo 9-10, 1950. s. 642.

názvem jen rok, poté se přejmenoval na Sowjet Russland von Heute. Formálním vydavatelem časopisu nebyl spolek, ale Šmeral, protože věděl, že v případě zákazu činnosti SP by byla zakázána i publikace časopisu.¹⁹⁵

Aby se spolek dobře rozvíjel, bylo zapotřebí budovat odbočky svazu v okresech i krajích. Odbočky se však formálně nesměly v době zákazu činnosti spolku k SP odvolávat, neboť v té době (mezi listopadem 1930 a dubnem 1931 a mezi říjnem 1932 a zářím 1934) byla činnost Svazu přerušena zákazem státních orgánů. Na Slovensku byla situace složitější, protože se nedařilo zakládat odbočky takovým tempem jako v českých zemích. Přesto i zde nějaké vznikly – například v Žilině, Košicích, Zvolenu, Turčianském Martinu nebo v Nových Zámčích. Postupem času vznikaly odbočky i v jiných městech. Začátkem roku 1932 měl Svaz přátel celkem 250 odboček, nejvíce na severu Čech – hlavně na Liberecku a Frýdlantsku.¹⁹⁶ Jednou z hlavních činností spolku bylo pořádání nejrůznějších přednášek s následnými diskuzemi účastníků. Témata se různila (měly široké spektrum), například Světová hospodářská situace a poměry v SSSR, Sovětské republiky ve střední Asii, Pětiletka v SSSR, 14 let země, kde není hospodářská krize, nebo SSSR – záruka míru a samostatnosti českého národa atd.¹⁹⁷ Kromě pořádání přednášek a besed odbočky organizovaly například kulturní večery, kroužky ruštiny, kroužky sovětské literatury a novin, kroužky ruských písní, výstavy sovětských knih, fotografií, obrazů či se například promítaly sovětské filmy.¹⁹⁸ Těch byla celá řada – například Požár na Volze, Lavina, Car a básník, Srdce Asie, Žlutá knížka, Bahno Petrohradu, Dva lovci, Selská rebelie, Ledoborci Krasin a Malygin, Bohatýři svobody, Sibiřská káznice, Siroty ruské revoluce Feďův pes a další.¹⁹⁹

Na červenec 1932 byl svolán první oficiální sjezd Svazu. Na základě konání události začal ústřední výbor vydávat další časopis s názvem Věstník Svazu přátel SSSR.²⁰⁰ První číslo vyšlo v květnu 1932, ale nejednalo se o pravidelně publikované periodikum, vycházelo podle potřeby pro členy spolku. Sjezd se nakonec sešel 17. 7. 1932 v Národním domě na pražském Smíchově. Sjezdu se účastnilo celkem 106 delegátů a 300 hostů. Zprávu o činnosti SP pronesl místopředseda Ferdinand Pokorný a o mezinárodní situaci pohovořil Bohumír Šmeral. Ten

---

195 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 83-84.

196 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 85-87.

197 Řada pozvánek na přednášky je dostupná v AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

198 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 85-87.

199 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 64-65.

200 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

zároveň řekl, Svaz přátel chce být nadstranickou organizací, a že chce sdružovat všechny, kteří chtějí dění v Sovětském svazu sledovat, studovat, podporovat a dementovat nepravdivé informace o zemi.²⁰¹ Vedení SP zůstalo stejné – předsedou byl znovu zvolen Antonín Vávra, místopředsedou Ferdinand Pokorný a jednatelem Ivan Sekanina.²⁰² Sjezd zároveň vydal rezoluci.²⁰³ V té se mluvilo o tom, jak Sovětský svaz dokázal rychle díky pětiletce nastartovat hospodářství, mluvilo se o údajné válce, kterou připravují „kapitalistické“ země či o potřebě hledat další členy spolku, kterých se má dosáhnout tak, „že *jest nutno, aby metody naší práce byly co nejživější a nejpobulárnější.*“²⁰⁴ Kromě toho rezoluce žádala, aby byl co nejdříve uznán SSSR Československem de iure. Sjezd se také zavázal, že se do konce roku 1932 pokusí získat 5000 nových členů spolku a také 5000 nových čtenářů časopisu Svět Sovětů. Po sjezdu se pak konaly krajské, oblastní a okresní konference. První byla pořádána 14. 8. 1932 v Brně a průběhu srpna a září 1932 se konaly další i v ostatních regionálních odbočkách.²⁰⁵ Sjezd ještě na letáku vytištěného nákladem SP zhodnotil vlastními slovy Bohumír Šmeral.²⁰⁶

V rámci odboček se také začali chystat oslavy 15. výročí říjnové revoluce. Z podnětu KSČ vznikl výbor na přípravy a koordinaci oslav, který sdružoval více organizací – KSČ, SP, SHKS, Rudé odbory, Svaz proletářských bezvěrců, Levá fronta, Protiválečný výbor, družstvo Včela a příslušníky různých povolání (tělocvikáře, sportovce, spisovatele, maloročníky a mládež).²⁰⁷ Výbor měl také na starost organizaci podpisové akce s názvem Pozdravná zdravice sovětskému lidu k 15. Výročí VŘSR. V svolání mimo jiné stálo: „*Bez rozdílu stranické a odborové organizační příslušnosti zavazujeme se jednotně pracovat a bojovat, aby také v naší zemi byla překonána soustava kapitalistická a vytvořeny předpoklady pro triumf socialismu.*“²⁰⁸ Zdravice, odeslaná do Moskvy sovětské vládě, pak ve finále obsahovala 57 000 podpisů. Zároveň SP začal organizovat další dělnickou delegaci do SSSR, která se však nezrealizovala, neboť nebyla povolena úřady. Zároveň se jako každoročně plánovaly přednášky, besedy, kulturní večery nebo promítání sovětských filmů.²⁰⁹

---

201 Jan GALANDAUER, *Bohumír Šmeral 1914-1941*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. s. 423.

202 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 89.

203 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

204 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

205 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 66.

206 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

207 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 66.

208 Znění zdravice je dostupné v Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 182.

209 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 91-94.

Státní orgány opět konstatovaly, že Svaz přátel porušuje právní normy státu, proto byly připraveny opět zastavit jeho činnost. 8. 10. 1932 vydalo Prezidium zemského úřadu v Praze oběžník²¹⁰, ve kterém okresním úřadům sděluje, že činnost SP bude zastavena 12. 10. 1932 a jeho majetek bude státem zabaven, což se i v tento den v ústředí SP stalo. Důvodem zákazu bylo překročení stanov spolku, který byl založen jako nepolitický, ale ve skutečnosti sloužil politickým záměrům.²¹¹ Hned druhý den 13. 10. 1932 vyšel v Rudém právu text, který zákaz činnosti SP ostře odsuzoval.²¹² Podobné nařízení vydaly i zemské úřady v Brně a Bratislavě.²¹³ Kromě toho 20. 10. 1932 odeslalo pražské policejní ředitelství obžalovací spis státnímu zastupitelství²¹⁴, ve kterém obviňovalo funkcionáře SP (předsedu Antonína Vávru, místopředsedu Ferdinanda Pokorného a jednatele Ivana Sekaninu) z vlastizrádné a protistátní činnosti. Přelíčení s ústředním vedením Svazu přátel se nakonec neuskutečnilo pro nedostatek důkazů. Podle komunistické historiografie²¹⁵ ale soudní materiály stačily v roce 1939 gestapu, aby podle nich zatkl a poslalo do koncentračních táborů mnoho členů SP.²¹⁶ V tomto směru se ukázal jako chytrý krok nevést časopis Svět sovětů formálně na Svaz přátel, ale na Bohumíra Šmerala, protože časopis tak mohl nadále vycházet. Navíc místo legitimací SP SSSR byly vydávány legitimace čtenářů Světa sovětů, které tak plnily obojí funkci.²¹⁷ Sám Bohumír Šmeral komentoval zákaz činnosti spolku ve Světě Sovětů: „*Orgány reakce mohou potlačit organizační formu, ale ne to, co svítí v hlavách a hoří v srdcích statisíců pokrokových lidí nejrůznějších vrstev obyvatelstva.*“²¹⁸ Následovalo to samé jako při prvním zákazu činnosti – rezoluce, demonstrace a protesty skrz média. Kvůli zakazu spolku podali dokonce komunističtí poslanci na vládu interpelaci, ve které obviňovali ze zákazu činnosti SP právě vládu.²¹⁹ Podle komunistické historiografie²²⁰ byl zákaz naplánován na oslavy 15 let Sovětského svazu. Oslavy se přesto konaly – jejím vrcholem byla slavnost v Lucerně, které se 7. 11. 1932 účastnilo 7000 lidí. Svůj projev zde pronesl předseda KSČ Klement Gottwald. Mimo jiné zde vyjádřil podporu všem sovětským dělníkům a kolchozníkům. „*To vše (pomoc dělníkům a kolchozníkům) musí být nezbytně vykonáno dnes, aby zítra byl i na naší ulici*

---

210 NA, SČSP, 1932, nezpracováno.

211 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

212 Rudé právo, 1932, ročník 13, číslo 236.

213 NA, SČSP, 1932, nezpracováno.

214 NA, SČSP, 1932, nezpracováno.

215 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 195.

216 Toto tvrzení však nelze kvůli absenci archiválií ověřit.

217 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 91-94.

218 Svět Sovětů, 1932, ročník 1, číslo 1.

219 Interpelace je zmíněna v Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 198. Navzdory tomu není v digitálním repozitáři Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky dohledatelná.

220 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 199-200.

svátek, aby zítra přivoděn byl velký Říjen náš!"²²¹ Podobné akce se také konaly v řadě dalších měst a obcí po celém Československu. Činnost členů zákazem neskončila, ti byli i nadále aktivní ve volných sdruženích přátel SSSR, které nemusely mít podle spolkového zákona vlastní stanovy, ale nemohly být ve spojení s druhými odbočkami a nesměly být řízeny ústředním vedením. Nebo se členové SP angažovali v jiných organizacích, převážně ve Společnosti pro hospodářské a kulturní styky se SSSR²²², která tento název nesla od 17. 2. 1931, či v Levé frontě nebo ve Svazu proletářských bezvěrců. Samozřejmě ale bylo pro spolek nejdůležitější obnovit svou vlastní činnost.²²³

Činnost spolku pak byla pozastavena až do září 1934. Ve spolkovém časopise Svět sovětů, který i přes zákaz pokračoval, protože formálně nebyl na spolek veden, vyšel článek²²⁴, který si kladl otázku, kdy bude jeho činnost opět povolena. Situaci text komentoval slovy: „Zastavení činnosti Svazu přátel SSSR bylo činem nejen neodůvodněným zákonem, nýbrž současně činem neúčelným a nesmyslným. Znovu proto klademe se vším důrazem otázku: Bude opatření pražského policejního ředitelství zrušeno a bude obnovena legálnost Svazu přátel SSSR?“²²⁵ Svaz přátel SSSR byl opět obnoven k 11. 9. 1934, ten den zrušil Zemský úřad v Praze výměr policejního ředitelství v Praze o zastavení činnosti spolku z 12. 10. 1932.²²⁶ Podle komunistické historiografie²²⁷ byl SP obnoven, protože Československo nemohlo na jedné straně uznávat Sovětský svaz de iure a na druhé straně zakazovat činnost spolku Svaz přátel. Po obnově spolku vydalo vedení Svazu přátel provolání „Všem přátelům míru, všem přátelům SSSR“²²⁸, kterým vyhlásilo obnovení činnosti SP. Pod provolání se také podepsala i řada umělců jako například architekt Jiří Kroha, hudební skladatel Vratislav

---

221 Klement GOTTWALD, *Spisy III 1931-1932*, Praha: Svoboda, 1951. s. 176.

222 K dalšímu studiu například Jan LOMÍČEK, *Vnější a vnitřní faktory utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu*, Disertační práce obhájena na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v roce 2016.

Týž, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu "krátkého" dvacátého století*, in: Sborník Národního muzea v Praze, č. 1-2, 2015, s. 5-18.

Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeněk Nejedlý: politik a vědec v osamění*. Praha: Paseka, 2012.

Týž, *Intelektuálové bez rozumu? Učenec Zdeněk Nejedlý a fascinující půvab komunismu*, In: Zdeněk KÁRNÍK - Michal KOPEČEK, ed. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu Sv. 6*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. s. 15-42.

Týž, Zdeněk Nejedlý a Komunistická strana Československa v letech 1921-1925. Příspěvek k historii vztahů mezi KSČ a levicovou inteligencí, in: *Tamtéž Sv. 1*, 2003, s. 15-41.

Týž, KSČ, *Společnost pro hospodářské a kulturní styky s SSSR a obraz Sovětského svazu v prostředí české levicové inteligence (1925-1939)*, in: *Tamtéž Sv. 2*, 2004, s. 84-109.

223 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 24.

224 Svět sovětů, 1933, ročník 2, číslo 4.

225 Svět sovětů, 1933, ročník 2, číslo 4.

226 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

227 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 226.

228 NA, SČSP, 1934, nezpracováno.

Vycpálek, spisovatelé Marie Pujmanová, Vítězslav Nezval, Vladislav Vančura a herci Václav Vydra a Jaroslav Průcha. 14. 10. 1934 proběhla mimořádná schůze vedení SP SSSR a zvolila nové vedení. Předsedou se stal zubní lékař Bohuslav Vrbenský²²⁹ a ústředním tajemníkem Jiří Koťátko. Zároveň se schůze usnesla, aby byly vytvořeny komise, které by zpracovávaly materiály ze SSSR a seznamovaly by s nimi veřejnost. Šlo například o komisi technickou, vědeckou, literární, pedagogickou, sportovní či šachovou. Později také byly komise vytvořeny i u odboček na nižších stupních.²³⁰ Poté, co byl spolek obnoven, vydal leták, který oslavoval uznání Sovětského svazu de iure Československem (k tomu došlo 9. 6. 1934) a vyzýval ke vstupu do spolku.²³¹

Spolek se tak mohl naplno a legálně začít věnovat činnosti. K červnu 1935 měl 12 000 individuálních a 180 000 kolektivních členů, 150 odboček, náklad časopisu Svět sovětů překonal 10 000 výtisků.²³² Rok 1935 znamenal další přelom v československo-sovětských vztazích, protože 16. 5. 1935 spolu země uzavřely smlouvu o vzájemné pomoci. Referovalo o tom spolkové periodikum Svět sovětů, který si dokument nemohl vynachválit.²³³ Podzim 1935 byl opět ve znamení oslav říjnové revoluce. SP připravil pro tento rok Týden československo-sovětského přátelství, který se měl konat od 26. 10. do 3. 11. 1935. Inspiraci Svaz přátel našel ve Francii, kde se podobná akce setkala s úspěchem. SP do organizace Týdne přizvala i další organizace jako například SHKS SSSR, sociálně demokratickou Dělnickou akademii, národně socialistickou Ústřední školu dělnickou, Československou obci legionářskou a další. Akce se ale musela posunout až na rok 1936, protože vedení sociální demokracie a národních socialistů zakázalo svým členům účast na této události.²³⁴ 27. 10. 1935 se konal druhý sjezd SP SSSR v Praze na Vinohradech, kterého se účastnilo 170 delegátů. Jednak bylo schváleno nové znění stanov a navíc byl zvolen nový ústřední výbor, který byl ze dvou třetin tvořen zástupci socialistických stran a zbytek nestraníky. SP měl tehdy 217 odboček se 20 000 členy a téměř 200 000 kolektivních členů. Kromě členů SP se sjezdu účastnili zástupci vědy, kultury či jiných organizací.²³⁵

---

229 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

230 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 109.

231 NA, SČSP, 1934, nezpracováno.

232 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*, s. 231-233.

233 Svět sovětů, 1935, ročník 4, číslo 5.

234 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 109.

235 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*, s. 29-33.

V lednu 1936 se sešlo pražské vedení SP s cílem zhodnotit usnesení II. sjezdu. Činnost spolku byla hodnocena pozitivně, protože se podařilo navýšit náklad časopisu Svět sovětů i jeho jazykových mutací (Svět sovětů měl náklad 17 000 výtisků, německý Sowjet Russland von heute 6000 a maďarský Szowjetföld 4600). Kromě toho se navyšoval počet členů. Nadále se projevoval spor mezi Svazem přátel a ČSDSD a ČSNS. Obě strany totiž byly proti členství svých straníků ve spolku. Předseda SP Bohuslav Vrbenský se rozhodl zorganizovat schůzi vedení SP spolu se zástupci stran. Stalo se tak na jaře 1936, kdy vedení SP postupně navštívilo předsedu Československé strany národně socialistické a senátora Václava Klofáče, předsedu Československé sociálně demokratické strany dělnické a poslance Antonína Hampla a vrcholného představitele Německé sociálně demokratické strany dělnické v ČSR a poslance Sigfrieda Tauba. Všichni tři představitelé stran souhlasili, že se pokusí revidovat „ve svých stranách“ „nepřátelský postoj“ ke Svazu přátel.²³⁶

Přestože byl Svaz přátel obnoven, měl potíže s vydáváním časopisu Svět sovětů, protože na něj kolikrát chyběly peníze. Navíc tiskárny odmítly časopis tisknout, pokud nedostanou předem zaplacen, proto se tisk časopisu přesouval z Prahy do Brna a nazpět. Kromě tiskáren se měnili i odpovědní redaktoři, protože ten musel podle policejních nařízení bydlet v místě tisku periodika. V srpnu 1935 se náklad časopisu dostal k číslu 15 000 výtisků a německá verze Sowjet Russland von heute dosáhla nákladu 5000 výtisků. Kromě toho se vydávaly dvě periodika pro odbočky SP – Funkcionář a Zpravodaj. V červnu 1935 bylo ve Svazu přátel 12 000 individuálních a 180 000 kolektivních členů. Schválené stanovy mělo celkem 150 odboček.²³⁷ Již zmíněný Týden československo-sovětského přátelství se po prvním odložení měl konat během Velikonoc v roce 1936. Tento termín ale také nebyl dodržen, a proto se nakonec událost uskutečnila v druhé polovině května, konkrétně mezi dny 17. 5 až 24. 5. 1936. Byl zahájen výstavou fotografií a literatury o Sovětském svazu. Následně 21. 5. byl promítnut film 30 dní v zemi Sovětů, který pojednával o dělnické delegaci v SSSR. Týden byl zakončen manifestací 24. 5., které se účastnilo na 8000 lidí, a promluvil zde předseda SP Bohumil Vrbenský.²³⁸ O týdnu informoval Svět sovětů.²³⁹

Důležitý ve vývoji SP SSSR byl VII. sjezd KSC, pořádaný v dubnu 1936. Ústřední výbor KSC zde rozhodl, že se musí zesílit stranická pomoc Svazu a je potřeba získávat mezi

---

236 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I, s. 110.

237 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I, s. 104-108.

238 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I, s. 111-112.

239 Svět sovětů, 1936, ročník 5, číslo 4.

členy nejen „uvědomělý proletariát“, ale i „čestné a demokraticky orientované občany Československa, kterým záleží na bezpečnosti jejich země.“²⁴⁰ Vedení KSČ zároveň odmítalo, že by SP SSSR byl přímo řízen stranou (učinil to v jednom ze svých projevů předseda strany Klement Gottwald²⁴¹). Svaz přátel mohl nově propagovat demokratičnost Sovětského svazu kvůli jeho nové ústavě, která byla schválena v listopadu 1936.²⁴² Zároveň sovětská ústava vyšla v českém překladu v nákladu skoro 100 000 výtisků, ke kterému přidal Bohumír Šmeral svůj komentář. Vydání obsahovalo i fotografie ze Sovětského svazu. SP dále vytvořil velkou kampaň, která si kladla za cíl získat co nejvíce podpisů na zdravici účastníkům VIII. sjezdu sovětů, který ústavu schválil. Tuto akci například podporovala i Československá obec legionářská, Dělnická akademie, sociálně demokratický svaz dělnických tělocvičných jednot, Svaz československých důstojníků v záloze, Svaz učitelstva československého a další.²⁴³ Statistické údaje²⁴⁴ z února 1936 odhalují strukturu Svazu přátel SSSR v Československu. Podle nich bylo 70% dělníků a 30% zástupců středních vrstev a inteligence. Dále bylo 40% členů socialistických stran, 35% bez politické příslušnosti a 25% členů KSČ. Podle dalších údajů, tentokrát ze třetího sjezdu SP SSSR z listopadu 1936 měl spolek skoro 400 odboček, individuálních členů bylo 31 000 a těch kolektivních 234 000. Svět sovětů vycházel v nákladu 19 000 kusů, německá mutace v 6000 a maďarská v 5500. Kromě vydávání časopisů se spolek soustředil i na vydávání propagačních publikací o SSSR.²⁴⁵ Časopis měl posloužit k získávání dalších členů z nekomunistických stran, protože 20. 6. 1936 vyšlo jeho speciální číslo v nákladu 100 000 a 50 000 kusů (v češtině a v němčině), které následně rozdávali funkcionáři SP členům socialistických stran.²⁴⁶ V červnu 1936 se sešel ústřední výbor SP, aby zde projednal aktuální agendu. Rozhodl například vydávat nový časopis Funkcionář Svazu přátel SSSR²⁴⁷, který měl jak českou, tak i německou mutaci. První číslo vyšlo v červenci 1936. Odpovědným redaktorem se stal Václav David²⁴⁸. Periodikum bylo primárně určeno pro členy spolku. Vycházelo však nepravidelně a další čísla jsou bohužel nedohledatelná.²⁴⁹ Svaz přátel potřeboval také rozvíjet svou činnost na Slovensku a Podkarpatské Rusy. Proto byla koncem května 1936 do Žiliny svolána konference slovenských odboček a v červenci se zase

240 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 34-36.

241 Klement GOTTWALD, *Spisy VII 1936*, Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. s. 186-187.

242 Plný text sovětské ústavy dostupný na <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/nejdemokraticejsi-ustava-sveta-navrh-nove-sovetske-ustavy-z-roku-1936/> (přístupeno 22. 5. 2018)

243 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 83.

244 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 34-36.

245 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 34-36.

246 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy, I*. s. 113.

247 První číslo je dostupné v NA, SČSP, 1936, nepracováno.

248 Václav David (1910-1996) byl československý komunistický politik, dlouholetý poslanec za KSČ a v letech 1953-1968 ministr zahraničí.

249 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy, I*. s. 113-115.

v Praze konala konference odboček z pohraničních území. Na konferenci slovenských odboček bylo zvoleno nové vedení v čele s Antonínem Nedvědem a Ivanem Hálkem.²⁵⁰ Přelom října a listopadu tradičně patřil oslavám bolševické revoluce. Přednášky z roku 1936 se týkaly i nové Sovětské ústavy.²⁵¹ Mimoto různá divadla hrála představení spojená se SSSR – ve Vinohradském divadle to byly například inscenace *Z první pětiletky*, *Bílá země*, *Rozrušená země* nebo *Optimistická tragédie*. Národní a Stavovské divadlo zase nastudovala komedii *Cesta květů*.²⁵²

Závěr roku 1936 zároveň patřil III. sjezdu Svazu přátel. Konal se ve dnech 28. a 29. 11 v Národním domě na Vinohradech²⁵³, účastnilo se ho 300 delegátů. První den patřil hlavně předsjezdovému období, své příspěvky přednesly zástupci ÚV SP, pokladní, zástupci sjezdových komisí a delegáti. Druhý den předseda Vrbenský přednesl projev na téma Mírová politika SSSR, místopředseda Božděch zase na téma Nová ústava SSSR. Zároveň zde řečnil Jiří Koťátko. Byly zde prezentovány také práce českých, moravskoslezských, slovenských, podkarpatoruských a německých odboček.²⁵⁴ Podle informací ze sjezdu tvořili představitelé socialistických stran 50% všech členů, komunistů bylo asi 10-15% a zbytek byli buď příslušníci jiných politických stran nebo nestraníci. Z jiného pohledu bylo 70% členů dělníků nebo rolníků a 30% tvořili zástupci „pokrokové inteligence, případně maloburžoazie“. Největší počet odboček měla Praha, mezi další významné odbočky patřily například Kladno, Most, Beroun, Plzeň, České Budějovice nebo Pardubice. Na Moravě bylo nejvíce odboček v okolí Brna, Znojma, Olomouce, Přerova a Prostějova. Na Slovensku i Podkarpatské Rusy byla existence SP obtížnější, podle jednoho účastníka sjezdu Antonína Nedvěda za to mohly organizační a komunikační nedostatky a také státní úřady. Na závěr sjezd zvolil nový 40členný ústřední výbor a schválil novou podobu stanov. Vedení bylo ve složení: předseda Bohuslav Vrbenský, první místopředseda Alexander Božděch, druhý místopředseda Karel Týbl, jednatel Jiří Koťátko, pokladník Bedřich Wahle a zapisovatel Štefan Reis.²⁵⁵ Zároveň byl také Zdeněk Nejedlý zvolen za čestného člena SP.²⁵⁶

---

250 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 82-83.

251 NA, SČSP, 1936, nezpracováno.

252 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 113-115.

253 Podrobný program i sjezdová zpráva jsou dostupné v NA, SČSP, 1936, nezpracováno.

254 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

255 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

256 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 115-117.

Rok 1937 byl ve znamení kulatého 20. výročí říjnové revoluce. Rok odstartoval vzpomínkovým večerem na Vladimíra Iljiče Lenina v lednu 1937. V lednu také proběhla vernisáž výstavy s názvem „SSSR žije a slaví“ v pražském Domě uměleckého průmyslu, který spolu s SP pořádala také SHKS a Svaz českého díla. Výstava byla později uvedena i v dalších městech. 23. 6. byl vytvořen SP a SHKS přípravný výbor pro oslavy 20. výročí říjnové revoluce a do čela se postavil předseda SHKS Zdeněk Nejedlý.²⁵⁷ Určitou novinkou oslav revoluce byla zdravice pojmenovaná Zlatá kniha československého lidu národům SSSR – dokument měli podepsat zástupci nejrůznějších společenských organizací, spolků, institucí i jednotlivci a ten pak měl putovat do Moskvy nejvyšším představitelům SSSR. Policejní ředitelství odmítlo akci povolit na základě výměru z 18. 8. 1937. Argumentovalo tím, že „*veřejnost jest již množstvím sbírek přetížena*“.²⁵⁸ Akce navzdory tomu předčila očekávání organizátorů, původně se počítalo s 50 000 podpisy, nakonec jich bylo získáno přes 150 000 a navíc i od 3700 kolektivů a různých organizací jménem svých členů. Kromě samotné zdravice (obsahovala pozdravný text v šesti jazycích) byl Sovětskému svazu věnován i „národní dar československého lidu“ – plaketa z českého skla na mramorovém podstavci. Na plaketě pak byla vytepana postava muže, jak běží ze západu na východ, která taktéž obsahovala verše Stanislava Kostky Neumanna a Josefa Hory. Autorem byl Jaroslav Benda. Tyto dary byly předány v den VŘSR 7. 11. předsedovi prezidia Nejvyššího sovětu SSSR Michailovi Ivanovičovi Kalininovi. Dále pak měly proběhnout vlastní oslavy revoluce, československá vláda ale všechny akce mimo ty oficiální, které se konaly v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodě, zakázala.²⁵⁹ Svaz přátel také s ostatními organizacemi pořádal v únoru 1937 slavnosti k 100 letům od úmrtí spisovatele a básníka Alexandra Sergejeviče Puškina. Tomu byly věnovány dva večery, jeden 10. 2. 1937 na pražské filozofické fakultě, kterého se účastnili zástupci vlády a významní kulturní představitelé. Druhá akce, umělecký večer, se konala 23. 2. 1937 v pražské Lucerně. V rámci Puškinových oslav proběhla v Plzni vernisáž výstavy sovětské kultury za účasti vyslance SSSR Alexandrovského.²⁶⁰ Kromě všech pořádaných akcí vyšla i řada publikací s tematikou Sovětského svazu, šlo například o první díl monografie o Leninovi od Zdeňka Nejedlého, Dějiny občanské války SSSR, brožura Vítězství socialismu, cyklostylované brožury o sovětském zemědělství a další. Tyto oslavy říjnové revoluce byly výjimečné i z toho důvodu, že v Československu poprvé koncertoval soubor Alexandrovců, který zde svoje koncerty odehrál mezi zářím a říjnem 1937, turné organizoval

---

257 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 130-133.

258 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

259 NA, SČSP, 1937, nezpracováno.

260 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 86.

předseda SHKS Zdeněk Nejedlý.²⁶¹ K počtě 20 let říjnové revoluce vydal SP tiskem manifest světového výboru přátel SSSR – Dvacet let SSSR. Dokument obsahoval zdravici všem občanům Sovětského svazu i pasáže o tom, že „*Sovětský svaz je pevným, hrdým, skvělým praporčíkem mezinárodního míru na základě zákona, spravedlnosti i práva.*“²⁶² Podepsal ho francouzský spisovatel Romain Roland, německý spisovatel Lion Feuchtwanger, senátor Henri Seiler a předseda českého Svazu přátel Bohuslav Vrbenský. Přes zákaz byly oslavy zahájeny schůzí ústředního výboru SP 30. a 31. 10. 1937 v pražském Obecním domě. 6. 11. pak byla otevřena výstava o životě sovětské mládeže pod názvem Nejšťastnější mládí světa ve Smetanově muzeu. Oslavy vyvrcholily 7. 11. opět v Obecním domě za účasti vlády a představitelů jiných států, měst a organizací. Slovo na události dostal například vyslanec SSSR v Československu Sergej Alexandrovskij nebo předseda SHKS Zdeněk Nejedlý a další osobnosti. Podobná událost se konala také v Brně, Bratislavě a Užhorodě. 17. 11. patřil zase sovětské kultuře, protože ten den byla otevřena výstava sovětských knih, fotografií a sovětských poštovních známek. Závěr oslav patřil Svazu přátel, který zorganizoval 2. 12. velkou veselici v pražské Lucerně.²⁶³

Rok 1937 ale nepatřil jen dvaceti letům bolševické revoluce. Ve Španělsku v té době probíhala občanská válka (zemi zachvátila v letech 1936 až 1939). V Československu byl proto vytvořen Výbor na pomoc demokratickému Španělsku, ve kterém se angažovalo přes 50 organizací spolu se Svazem přátel.²⁶⁴ SP také pořádal kulturní akce a návštěvy podniků, jejichž výtěžek byl věnován na pomoc levicové straně válečného konfliktu.²⁶⁵ Svaz přátel také v březnu 1937 zorganizoval promítání dokumentu, který natočili sověští kameramani za probíhajících bojů ve Španělsku. V souvislosti se španělskou občanskou válkou přicestoval do Československa v létě 1937 katalánský lidový orchestr Gobla Barcelona. Tomu zajistila KSČ, SP, SHKS a další organizace prostor k tomu, aby v rámci jednoho turné odehrál sérii koncertů v Československu.²⁶⁶ Od srpna 1937 měl taktéž Svaz přátel povolen odznak – ten byl ve tvaru kosočtverce, vykrojený v pravém rohu nahoře a v levém rohu dole, červeně a černě smaltovaný s nápisem Svaz přátel SSSR v Československu. Odznak byl i pro německé členy i příznivce spolku – vznikla i varianta s nápisem Freunde USSR in ČSR.²⁶⁷

---

261 Petr NOVÁČEK, *Portréty: představitelé českého revolučního a komunistického hnutí*. s. 49-50.

262 NA, SČSP, 1937, nezpracováno.

263 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 133-137.

264 NA, SČSP, 1937, nezpracováno.

265 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 133.

266 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 88.

267 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

Svaz přátel se zapojil i do napjaté situace v průběhu roku 1938, kdy nacistické Německo ohrožovalo Československo. Jednou z událostí, na kterých se manifestovala podpora republiky, byly oslavy 20. výročí vzniku rudé armády v březnu 1938. Ty vyvrcholily reprezentačním večerem 11. 3. 1938 v pražském Obecním domě.²⁶⁸ SP vydal o rudé armádě publikaci a zároveň vyšlo speciální číslo časopisu Svět Sovětů v nákladu více než 50 000 kusů. Podobné akce se konaly i v jiných městech. Postupem roku 1938 situace eskalovala a Svaz přátel odeslal 30. 3. 1938 dopis ministru zahraničních věcí Kamilu Kroftovi²⁶⁹, který obsahoval odhodlání bránit Československo, hájit jeho demokratické hodnoty a v případě potřeby se obrátit na pomoc k Sovětskému svazu. 19. 9. 1938 přišla rezoluce podobného charakteru prezidentu Edvardu Benešovi.²⁷⁰ Podle té jsou všichni členové SP odhodláni Československo v případě vojenského napadení bránit. V dubnu 1938 se sešel Mezinárodní výbor Svazu přátel SSSR v Paříži, který konstatoval, že *„je potřeba boje proti fašismu a za přimknutí k Sovětskému svazu, jediné země hájící mír.“*²⁷¹ SP také oslavoval 3. výročí československo-sovětské smlouvy, na základě čehož vydal svolání k československé veřejnosti.²⁷² Zde se hovořilo o stále větším nebezpečí nacistického Německa a bylo zdůrazněno, že jen pevné spojení se Sovětským svazem Československu uchrání samostatnost.²⁷³ V červnu 1938 vydal spolek na počest podepsání československo-sovětské smlouvy brožuru, která obsahovala úplný text smlouvy i prohlášení řady sovětských vládních činitelů.²⁷⁴ Současně vydal Svaz přátel nové příspěvkové známky, které oslavovaly Sovětský svaz a posilovaly přesvědčení, že SSSR Československu pomůže. Na první byly vyobrazeny sovětské tanky, na druhé sovětská letadla. Třetí známka obsahovala text *„Za nedělitelný mír – za kolektivní bezpečnost“* spolu s mapou Francie, Československa a SSSR, jak jsou spojeny čarami znázorňující letecké spojení. Poslední známka vyobrazovala rudou armádu a heslo *„Rudá armáda – nás spojenec“*. SP se opět pokusil o vedení dialogu se sociálně demokratickou stranou, protože její vedení stále odmítalo angažmá svých členů ve spolku. Svaz přátel se chtěl u strany přimluvit a snažit se zmírnit tento krok sociálně demokratické strany. Ústřední výbor SP tak vypracoval memorandum, které bylo adresováno předsedovi

---

268 Svět sovětů, 1938, ročník 7, číslo 4.

269 Dokument dostupný v Čestmír AMORT, Přátelé Sovětského svazu, s. 94.

270 Dokument dostupný v Čestmír AMORT, Přátelé Sovětského svazu, s. 95.

271 NA, SČSP, 1938, nezpracováno.

272 NA, SČSP, 1938, nezpracováno.

273 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 144-145.

274 NA, SČSP, 1938, nezpracováno.

sociální demokracie Antonínu Hamplovi a také generálnímu tajemníkovi strany a senátorovi Vojtěchu Dundrovi²⁷⁵. Oba zmínění ale na výzvu organizace nereagovali.²⁷⁶

5.1.2. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu za Druhé Československé republiky a Protektorátu Čechy a Morava

Svaz přátel SSSR neměl po zániku První Československé republiky dlouhého trvání. Podle písemnosti Prezidia ministerstva vnitra ze 4. 2. 1939²⁷⁷ spolek neměl být zrušen, přesto se konstatovalo, že musí být bedlivě úřady sledován a jakákoliv podezřelá činnost se měla nahlašovat.²⁷⁸ Definitivně se podařilo SP zrušit až s příchodem nacistického vojska a vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Policejní ředitelství v Praze rozpustilo 16. 3. 1939 všechny odbočky spolku a zároveň také žádalo, aby byl jeho majetek zajištěn.²⁷⁹ Spolek a všechny jeho odbočky pak byly definitivně rozpuštěny 23. 3. 1939 ministerstvem vnitra.²⁸⁰ Podle zachované zprávy se tak stalo, přestože byl spolek apolitický, vyvíjel politickou činnost a zároveň „spolek a jeho odbočky mnohokrát překročily obor své působnosti vyvíjením činnosti v tendencích rozpuštěné komunistické strany. Spolek a jeho odbočky byly zcela ve službách rozpuštěné komunistické strany Československa, navazovaly neustále styky s touto stranou a jejími funkcionáři podporovaly, umožňovaly a rozšiřovaly protizákonnou činnost této strany.“²⁸¹ Výměr o zrušení činnosti spolku byl odeslán tehdejšímu předsedovi Bohuslavu Vrbenskému. Ten však odmítl výměr o zrušení Svazu přátel převzít, protože byl v té době vazbě.²⁸² Vrbenský poté, co byl z vazby propuštěn, uprchl do Sovětského svazu. Oznámení o zrušení spolku bylo taktéž odesláno generálnímu sekretáři Jiřímu Koťátkovi, kterému ale výměr nebyl doručen, protože Koťátko byl již v té době pravděpodobně v Sovětském svazu. Po rozpuštění Svazu přátel až do jeho obnovy spolek vykonával činnost ilegálně, řada jeho členů byla v exilu, většinou v Sovětském svazu.²⁸³

---

275 Vojtěch Dundr se po nastolení komunistické diktatury stal členem údajné záškodnické skupiny v čele s Miladou Horákovou a byl v procese se skupinou odsouzen v roce 1950 na 15 let.

276 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 94-97.

277 NA, Ministerstvo vnitra I - prezidium, Praha, Upozornění na činnost Svazu přátel SSSR, inv. číslo 868, karton 448.

278 NA, Ministerstvo vnitra I - prezidium, Praha, Upozornění na činnost Svazu přátel SSSR, inv. číslo 868, karton 448.

279 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

280 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

281 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

282 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

283 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 154-155.

Podle komunistické historiografie²⁸⁴ patřili členové SP během druhé světové války k těm největším bojovníkům za osvobození Československa. Toto tvrzení nelze ověřit, ale je pravděpodobné, že literatura po roce 1945 chtěla význam komunistických odbojářů zveličít. Zároveň je pravda, že řada představitelů SP SSSR byla nacistickým režimem perzekuována, často byli buď popraveni nebo zemřeli v koncentračních táborech. Takový osud postihl například jednatele spolku Ivana Sekaninu.²⁸⁵ Představitelé SP, kterým se podařilo z Protektorátu Čechy a Morava utéct, našli pak azyl především v Moskvě a následně se angažovali v boji za obnovu Československa. Například předseda SP Bohuslav Vrbenský vykonával funkci náčelníka zdravotní služby v rámci československých vojenských jednotek, místopředseda SP Jiří Koťátko spolu se svou ženou Marií Koťátkovou byli zase aktivní v československém vysílání moskevského rozhlasu.²⁸⁶

Poté, co byl Svaz přátel SSSR zrušen, řešilo se finanční vyrovnání s různými institucemi nebo fyzickými osobami, kterým spolek dlužil peníze. Policejní ředitelství mělo na starosti vymáhání a placení pohledávek věřitelům z dražeb zabaveného majetku a peněz spolku.²⁸⁷ Zároveň byly zkonfiskovány předměty, které se nacházely v kanceláři Svazu přátel v pražské Hyberské ulici. K zabavení došlo 18. 3. 1939. Šlo většinou o nábytek (stoly, židle, skříň, věšák na oblečení, koš, hodiny či stolní lampa) a pak také o různé tiskopisy, formuláře, starý papír a staré časopisy.²⁸⁸ Kromě toho byl z kanceláře spolku odnesen telefon a Ředitelství pošt a telegramů žádalo uhradit nedoplatek ve výši 721 Kč.²⁸⁹ Po zabavení věci byla kancelář zavřena a zapečetěna. Část spolkového majetku se pak dražila 26. 7. 1939, šlo o oblečení, které bylo při rušení spolku zabaveno v částce 390 Kč.²⁹⁰ Předmětem dražby byly například také knihy.²⁹¹ Ne vždy ale byly dluhy institucím uhrazeny – policejní ředitelství například 23. 5. 1941 oznamovalo Úřadovně všeobecného penzijního ústavu, že „*majetek shora uvedeného úředně rozpuštěného spolku byl vedenými exekucemi vyčerpán. Tamní pohledávka, respektive její zbytek nebude již uhrazen.*“²⁹² Podle dostupných archiválií se finanční záležitosti spolku řešily i v dalších letech existence Protektorátu Čechy a Morava, například ještě v červenci 1944 byla vyplacena částka 89 Kč Nemocenské pojišťovně

284 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 297-304.

285 Petr NOVÁČEK, *Portréty: představitelé českého revolučního a komunistického hnutí*, Přerov: Lidové nakladatelství, 1974. s. 97.

286 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 43-47.

287 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

288 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

289 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

290 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

291 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

292 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

soukromých zaměstnanců v Praze z účtu zrušeného SP.²⁹³ Bohužel nelze kvůli nedostatku pramenů přesně určit, jak velká částka rozpuštěného SP byla zabavena, zachoval se mj. dokument, podle kterého bylo celkem zabaveno 633 Kč z pražských odboček spolku.²⁹⁴ Podle dokumentu policejního ředitelství z 23. 3. 1939 sestával majetek Svazu přátel z peněžní hotovosti celkem 850 Kč a pak dále z nábytku a knihovny, která se nacházela v pražské odbočce Kobylisy. Nábytek i knihy byly prodány později v dražbě (nábytek za 395 Kč a knihy za 333 Kč). Za spolek pak byly vyplaceny dluhy úřadům či jiným institucím či fyzickým osobám (Všeobecnému penzijnímu ústavu, Berní správě Prahy 2 za nedoplatek důchodové daně či středoškolskému profesorovi Vladimíru Nedvídkovi²⁹⁵ za nájemné).²⁹⁶

Kvůli majetku byli na policejním výslechu i někteří dřívější představitelé SP SSSR, například první místopředseda Alexander Božděch²⁹⁷, druhý místopředseda Karel Týbl²⁹⁸ nebo pokladník Bedřich Wahle²⁹⁹. Všichni však uvedli, že už dříve rezignovali na své spolkové funkce a nemají žádného majetku, který by se spolkem souvisel, a vlastně nemají se spolkem již nic společného.

Časopis spolku Svět sovětů sice nějakou dobu po podpisu Mnichovské dohody vycházel, byl však pod cenzurním tlakem. Nakonec byl vydán 17. 11. 1938 zákaz vydávání časopisu.³⁰⁰ Majitel a vydavatel Světa sovětů Rudolf Šmic se proti rozhodnutí odvolal, odvolání však bylo zamítnuto. Rudolf Šmic sice později založil nový časopis – měsíčník Svět slovem i obrazem³⁰¹, který měl na Svět sovětů navázat, ale po vydání prvního čísla v prosinci 1938 bylo periodikum také zakázáno.³⁰² Určitý dočasný prostor tak zástupci SP i SHKS dostali v Učitelských novinách, které byly vedeny Zdeňkem Nejedlým.³⁰³ Ty však byly nedlouho poté taktéž zakázány.³⁰⁴

Archiválie zmiňují Svaz přátel z druhé světové války také v další souvislosti. Oběť nacistického režimu Marie Škardová byla nacistickými orgány v roce 1942 obviněna

293 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

294 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

295 Vladimír Nedvídek byl profesor obchodní akademie a správce domu, kde měl SP SSSR sídlo.

296 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

297 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

298 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

299 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

300 NA, SČSP, 1938, nezpracováno.

301 NA, SČSP, 1938, nezpracováno.

302 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 153.

303 NA, SČSP, 1938, nezpracováno.

304 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, I. s. 153.

z velezrady, odsouzena k trestu smrti a 11. 6. 1943 popravena.³⁰⁵ Podle obžalovacího spisu měla v Plzni, kde pracovala jako prodavačka, založit ilegální komunistickou stranu a začít s odbojovou činností. Měla se také starat o rozšíření ilegální buňky a podle obžaloby měla nabírat členy ilegální KSČ z okruhu lidí, které znala ze Svazu přátel. Sama byla členkou spolku od roku 1938 až do jeho rozpuštění v březnu 1939, v této době také plnila roli zapisovatelky SP v plzeňské odbočce. Škardová měla zároveň rozšiřovat tiskopisy s protinacistickým obsahem. Ty měla psát na stroji, který používala ještě jako zapisovatelka spolku.³⁰⁶

5.1.3. Vývoj a činnost Svazu přátel SSSR v Československu za Třetí Československé republiky

Svaz přátel SSSR byl obnoven v květnu 1945, ale některé odbočky vznikaly ještě před osvobozením. Ministerstvo vnitra oficiálně obnovilo Svaz přátel 19. 6. 1945.³⁰⁷ První poválečný předseda byl spisovatel Stanislav Kostka Neumann. Ten byl pověřen vedením, protože předešlý předseda Vrbenský zemřel roku 1944 v Moskvě.³⁰⁸ Neumann ale funkci vykonával jen do 25. 8. 1945, kdy na ni rezignoval kvůli svému zdravotnímu stavu a předsedou byl pověřen Jiří Kořátko, ten post vykonával až do zvolení spisovatele a bývalého legionáře Josefa Kopty na sjezdu SP v listopadu 1945.³⁰⁹ Svaz přátel si dal za cíl zvýšit co nejvíce svou členskou základnu, postupně přibývali jak jednotlivci, tak i kolektivní členové a navíc SP zakládal odbočky i při státních institucích (například na ministerstvu informací).³¹⁰ SP SSSR byl po válce v úplně odlišné pozici oproti předválečné době. Základem pro odlišné postavení spolku bylo samotné naladění společnosti ve Třetí Československé republice.³¹¹ Společnost obecně tendovala doleva a sympatizovala se vším levicovým, celospolečenská inklinace k SSSR byla samozřejmostí. Československo mělo se Sovětským svazem úplně jiné vztahy než v meziválečné době hlavně kvůli tomu, že SSSR osvobodil většinu

---

305 <https://www.blovice-mesto.cz/mesto-blovice/rodaci-a-vyznamne-osobnosti-blovice/marie-skardova/> (přistoupeno 18. 7. 2018)

306 NA, 1942 Ilegální skupina v Plzni soudní proces, nezpracováno.

307 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

308 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

309 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

310 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 11.

311 Pro další studium například Karel KAPLAN, *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990.

Týž, *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004.

Týž, *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993.

Týž, *Protistátní bezpečnost 1945–1948. Historie vzniku a působení StB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015.

Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem: české politické diskurzy 1945-1948*. Praha: Argo, 2015.

československého území od nacistického režimu. SP SSSR se mohl rozvíjet jednoduše i z toho důvodu, že vyhovoval tehdejšímu diskursu.

Poválečná euforie a určitá závazanost Sovětskému svazu a Rudé armádě vyplývá i z plakátu³¹², který vyzývá, aby lidé vstupovali do řad SP. Vyzdvihuje se zde odmítavý postoj SSSR k Mnichovské dohodě, zájem obnovit Československo v předmnichovských hranicích během války i role Rudé armády na porážce nacistického Německa. Závěr textu plakátu vidí „zářnou budoucnost“: „*Svaz přátel bude všemi prostředky ustavičně pracovat na prohlubování tohoto bratrského vztahu a bude to práce krásná a radostná, práce, která vám všem znásobí radost ze života, zejména když si uvědomíte, že se tady podílíte na velikém díle budování nesmírného bratrského svazku všech slovanských národů s konečným cílem zabezpečení lidstva, zajištění míru a svobody národů pod záštitou mocného a slavného slovanského bratra – Sovětského svazu.*“³¹³ Sounáležitost československých obyvatel s Rudou armádou se projevila akcí v podobě odevzdávání darů, čehož se ujal SP a Společnost pro hospodářské a kulturní styky se SSSR. Událost byla pojmenovaná Československý lid Rudé armádě a od svého vyhlášení 1. 8. 1945³¹⁴ se do sekretariátů obou organizací začínaly sbíhat nejrůznější dary, například malby, knihy, fotografie, předměty vlastní výroby. Nejčastějším darem byly dětské kresby, které obsahovaly oslavné věty k sovětským vojákům. Těm pak byly posláze dary předány.³¹⁵ Podobná akce se konala začátkem roku 1946 pod názvem Dary Rudé armádě, kterým se slavilo 28. výročí vzniku sovětské armády. V den výročí vzniku 23. 2. 1946 se konalo v pražském Veletržním paláci shromáždění, které spolu organizovaly SP se SHKS. Akce se zároveň účastnili ministr informací Václav Kopecký a sovětský velvyslanec Valerián Zorin.³¹⁶ Tehdejší adoraci Rudé armády ze strany spolku dokládá i titulní strana časopisu Svět Sovětů s titulkem „Rudá armáda odčinila Bílou horu!“³¹⁷ Číslo dále pak obsahuje celostránkový článek o Rudé armádě.

První poválečný sjezd spolku se konal 3. a 4. 11. 1945 v budově tehdejšího Divadla 5. května v Praze, kde dnes sídlí Státní opera Praha.³¹⁸ První den se týkal organizačních záležitostí – změnil se stanovy a volilo se vedení. Předsedou SP byl nově zvolen spisovatel a

312 NA, SČSP, 1945, nezpracováno.

313 NA, SČSP, 1945, nezpracováno.

314 Prohlášení je dostupné v Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 97.

315 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 50.

316 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2, s. 17.

317 Svět sovětů, 1945, ročník 8, číslo 3.

318 Podrobně o sjezdu referuje brožura, viz *IV. valný sjezd Svazu přátel SSSR*, Praha: Nakladatelství Svazu přátel SSSR v ČSR, 1945.

bývalý legionář Josef Kopta, který tak vystřídal Jiřího Koťátka, který byl pověřen vedením za odstoupivšího spisovatele Neumanna (ten zemřel 28. 6. 1947). Místopředsedy se stali Jiří Koťátko, národně socialistický odborář Otakar Wunsch, poslanec za KSČ Václav David, jednatelem Miloslav Jindra, pokladníkem Jaroslav Lanč, a dále byli ještě do ÚV zvoleni Jaroslav Seifert, Jaroslav Lanč, Milada Hrdličková a další.³¹⁹ Podle zpráv ze sjezdu měl SP 1067 odboček a přes 200 000 členů.³²⁰ Stanovy charakterizovaly SP jako nadstranickou organizaci, která si klade za cíl budovat přátelské vztahy se SSSR na nejrůznější bázi. Nově byl SP organizován ve třech stupních – ústředí, kraje a odbočky. Spolek zároveň fungoval jen pro české země, Slovensko mělo vlastní Svaz přátel'ov ZSSR. Zároveň bylo zakázáno angažmá členů s německou nebo maďarskou národností.³²¹ Sjezd navíc určil, jak má vypadat „minimální aktivita“ jednotlivých odboček – aspoň dvakrát měsíčně musí pořádat výborovou schůzi, ve větších odbočkách se mají schůze konat každý týden a minimálně jednou měsíčně se musí v každé odbočce konat nějaká přednáška s diskuzí. Samozřejmostí bylo vybírání členských příspěvků. Druhý den navštívili sjezd významní hosté jako například náměstek předsedy vlády Viliam Široký, ministr informací Václav Kopecký, náměstek pražského primátora Václav Vacek nebo sovětský velvyslanec v Československu Valerián Zorin.³²² Zdravici sjezdu odeslali všechny české strany zastoupené v Národní frontě, předseda Prozatímního národního shromáždění Josef David, pražský primátor Petr Zenkl, někteří ministři tehdejší vlády či Jednota slovenské spolupráce v ČSR.³²³ Archiválie z NA³²⁴ ukazuje, jaké personální složení měl SP v roce 1945. Kromě lidí, které se ve spolku angažovali už před druhou světovou válkou (například dřívější majitel a vydavatel Světa sovětů Rudolf Šmic byl nově tajemníkem organizačního oddělení SP SSSR nebo předválečný pokladník Bedřich Wahle se stal vedoucím hospodářského oddělení spolku), lze v dokumentu nalézt i jméno komunisty popravené Milady Horákové³²⁵. Ta byla členkou ústředního výboru SP SSSR.³²⁶

---

319 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

320 Pravděpodobně se zde již nerozlišují jednotliví a kolektivní členové.

321 *IV. valný sjezd Svazu přátel SSSR*, Praha: Nakladatelství Svazu přátel SSSR v ČSR, 1945. s. 21-22.

322 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 14-15.

323 *IV. valný sjezd Svazu přátel SSSR*, Praha: Nakladatelství Svazu přátel SSSR v ČSR, 1945. s. 70-71.

324 NA, SČSP, 1945, nezpracováno.

325 Pro další studium například Zora DVOŘÁKOVÁ, *To byla Milada Horáková: ve fotografiích a dokumentech*. Praha: Eva-Milan Nevole, 2009.

Milada HORÁKOVÁ, *Dopisy z cely smrti. Z pankrácké cely smrti 24. – 27. 6. 1950*. Ústí nad Orlicí: Louč, 2000.

Miroslav IVANOV, *Justiční vražda, aneb, Smrt Milady Horákové*. Praha: XYZ, 2008.

Karel KAPLAN, *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Brno: Doplněk, 1995.

Karel KAPLAN, *Druhý proces. Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968–1990*. Praha: Karolinum, 2008.

Petr KOURA - Pavlína FORMÁNKOVÁ, *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.* Praha: ÚSTR, 2008.

Michaela KOŠTÁLOVÁ, *Soukromí Milady Horákové*. Praha: Petrklíč, 2014.

326 NA, SČSP, 1945, nezpracováno.

Literatura však o působení Milady Horákové ve Svazu přátel SSSR nehovoří. V obou knihách od Zory Dvořákové je jen uvedeno, že v únoru 1948 byl ustanoven Svaz Československo-sovětského přátelství.³²⁷ O spojenectví ČSR a SSSR jako rovného s rovným Milada Horáková pochybovala, přestože se tyto pochybnosti ztlumily pod vlivem sovětského osvobození v květnu 1945. Horáková měla obavy i z budoucího zasahování SSSR do československých vnitřních záležitostí. Zároveň bylo Horákové jasné, že KSČ jde o převzetí moci v zemi, „*aby se (KSČ) stala v této zemi neomezeným vládcem, vykonavatelem i garantem sovětských zájmů.*“³²⁸ Zmínku o jejích aktivitách v SP SSSR nelze nalézt ani v knize od Michaely Košťálové *Soukromí Milady Horákové*.³²⁹

Zároveň byl i se samotnou organizací obnoven spolkový časopis Svět Sovětů, který krátce po válce přesunul sídlo své redakce z pražské Klimentské ulice do budovy na Smetanově nábřeží.³³⁰ Vycházel po válce každý týden a do konce roku 1947 bylo vytištěno na 20 milionů výtisků (za rok 1945 vyšlo celkem 35 čísel v nákladu 6,8 milionu kusů³³¹). Mimo něj vycházel ještě dvakrát měsíčně Přítel SSSR, což byl věstník pro funkcionáře SP.³³² V roce 1947 odebíralo věstník celkem 5000 čtenářů.³³³

Svaz přátel navázal na předválečnou činnost pořádáním přednášek, besed, výstav o SSSR. Dále pak byly organizovány speciální akce k výročí říjnové revoluce, ke Dni sovětské armády nebo Leninovy večery. Kromě toho se rozvíjela taktéž publikační činnost Svazu přátel. Ta obsahovala hlavně vydávání sovětské literatury, primárně šlo o vydávání ruské a ukrajinské literatury, ale zároveň i o literaturu ostatních národů bývalého SSSR. V listopadu 1947 na 30. výročí říjnové revoluce bylo založeno nakladatelství Svět sovětů, které jako svoji první publikaci vydalo poému Vítězství od ruského básníka Nikolaje Nikolajeviče Asejeva. Literatura vydávaná nakladatelstvím byla rozdělena na beletristickou a populárně-vědeckou – ta se tematicky velmi různila, pojednávala například o organizaci sovětského zemědělství, sovětském průmyslu, o organizaci lidového vzdělání a výchovy v SSSR či o sovětském právu. Z beletrie lze zmínit díla od Maxima Gorkého *Tři dny*, od Nikolaje Virta *Samota*, od Alexeje Nikolajeviče Tolstého *Ruské národní pohádky*, od Alexandra Bezborodova *Rok na polární*

327 Zora DVOŘÁKOVÁ, *Milada Horáková*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1991. s. 36

328 Zora DVOŘÁKOVÁ - Jiří DOLEŽAL, *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*. Praha: Eva, 2001. s. 61.

329 Zora DVOŘÁKOVÁ, *Milada Horáková*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1991. s. 28-29.

329 Michaela KOŠTÁLOVÁ, *Soukromí Milady Horákové*. Praha: Petrklíč, 2014.

330 Čestmír AMORT, *Přítel Sovětského svazu*. s. 48-49.

331 NA, SČSP, 1945, nezpracováno.

332 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 29.

333 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

stanici a Dobrodružství polárního letce, od Valentina Petroviče Katajeva Ženu a další. V letech 1945-1947 vyšel časopis Svět sovětů v nákladu více jak 19 milionů výtisků a knih bylo vydáno na 530 000.³³⁴ Svaz přátel se nově podílel na osvětové činnosti. Stalo se tak na základě dekretu prezidenta republiky č. 130/1945 o státní péči osvětové³³⁵ z listopadu 1945, kdy dekretem vznikly osvětové rady jako výkonné orgány státní péče osvětové u všech stupňů národních výborů. Do rad tak byli nominováni představitelé SP, kteří tak měli vliv na mimoškolní osvětu a mohli šířit „pravdivý“ obraz o Sovětském svazu. Svazu prospělo také to, že ministerstvo vnitra schválilo stanovy regionálních odboček, a tím legalizovalo jejich prozatímní činnost. V odbočkách se pak následně konaly valné hromady, které volily své vedoucí představitele a členové skládali sliby.³³⁶

Ústřední výbor SP na konci roku 1945 prohlásil, že výstavba organizací je téměř dokončena, a že nyní je třeba se soustředit hlavně na činnost spolku. Opět se také „jako každoročně“ konaly oslavy říjnové revoluce. Ty se nesly v podobném duchu jako v předchozích letech - ve znamení výstav fotografií, plakátů a časopisů, vzpomínkových večerů s přednáškami, recitacemi a besedami, s promítáním sovětských filmů (Lenin v Říjnu nebo Bitva o Stalingrad), lampiónových průvodů, manifestacemi i veřejnými schůzemi. K oslavám revoluce se v roce 1945 přidalo i loučení s odjíždějící Rudou armádou a oslavy druhého výročí podepsání československo-sovětské smlouvy z prosince 1943. ÚV SP chtěl dále „centralizovat“ svou činnost v rámci odboček, proto připravil pro odbočky celkem 25 konceptů zpracovaných přednášek týkajících se SSSR (například Plánování v SSSR, Soutěžení v SSSR, Výchova a věda v SSSR, Národnostní otázka v SSSR a další). Později vznikl cyklus přednášek „Snažíme se chápat „Sovětský svaz“, který si kladl za cíl seznamovat Čechoslováky se základy filozofie SSSR a podstatou vědeckého socialismu.³³⁷

Rok 1946 odstartoval dvě významné akce, které měly své pokračování i v pozdějších letech. První z nich byly letní mírové slavnosti v krajských odbočkách SP. Ty měly poukázat na mírovou politiku SSSR a vyjádřit zemi jednoznačnou podporu. Události však spíše než pro vlastní zástupce SP byly určeny pro nečleny spolku, zejména pro jiné než komunistické straníky. Jednou z takovýchto událostí byl například Pražský den kultury a oddechu, který se konal v pražské Stromovce. Další výročí, na jehož oslavách se Svaz přátel podílel, bylo první

---

334 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 51-52.

335 Celé znění dekretu je dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-130> (přistoupeno 17. 6. 2018)

336 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 21.

337 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 15-16, 20.

výročí konce druhé světové války. 8. 5. 1946 se v Praze konala velká manifestace, které se zúčastnili maršál Koněv, maršál Rybalko, armádní generál Leljušenko, sovětský velvyslanec Zorin a také předseda SP Josef Kopta spolu s předsedou SHKS Zdeňkem Nejedlým. Událost nesla heslo „Svaz přátel – stráž věrného spojení se Sovětským svazem“. Podobné akce se konaly v celém Československu.³³⁸ Druhá událost, která se opakovala i v následujících letech, byla tzv. štafeta míru, která měla propojit vznik Československa s říjnovou revolucí. Šlo totiž o štafetový běh, který začínal na výročí vzniku Československa 28. 10. 1946 na Dukle a končil symbolicky v den výročí říjnové revoluce 7. 11. 1946 na Pražském Hradě (podobný běh, jehož trasa byla rozmístěna jen v Praze, se konal také při oslavách výročí rudé armády na začátku roku 1946).³³⁹ Podle komunistické propagandy bylo třeba vštěpit do povědomí společnosti spojení, že bez říjnové revoluce a utvoření Sovětského svazu by vlastně Československo nevzniklo. Štafetovým během tak vyvrcholily oslavy 29. výročí říjnové revoluce, nesoucí se v duchu hesel „Po boku SSSR a nikdy jinak“ a „Se Sovětským svazem za světový mír“, které se užívaly ještě v masovějším měřítku po roce 1948.³⁴⁰ Dochované archivní materiály taktéž prozrazují, že členové jednotlivých odboček se sešli 6. 11. 1946 na Staroměstském náměstí, kde vyslechli projev ministra národní obrany Ludvíka Svobody a sovětského velvyslance Valeriana Zorina. Odbočky byly organizovány do průvodů, každý začínal podle sídla konkrétní odbočky.³⁴¹ Během oslav revoluce v roce 1946 se konaly i jiné akce.³⁴² Oslavy revoluce se opět jako v předchozích letech staly možností, aby členové SP vyzývali ke vstupu do spolku.³⁴³

Podle archiválií³⁴⁴ měl Svaz přátel SSSR k 1. 9. 1946 celkem 149 000 členů, což byl poměrně velký nárůst oproti údajům z III. sjezdu SP z listopadu 1936, kdy měl SP 31 000 členů³⁴⁵. Představitel SP Štefan Rais na IV. sjezdu uvedl, že spolek měl koncem roku 1938 skoro 100 000 členů³⁴⁶. Na konci roku 1938 se měl také konat IV. sjezd SP, ten se ale neuskutečnil kvůli mezinárodní situaci.³⁴⁷

---

338 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 21.

339 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

340 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 23.

341 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

342 NA, SČSP, 1946, nezpracováno.

343 NA, SČSP, 1946, nezpracováno.

344 NA, SČSP, 1946, nezpracováno.

345 Tabulka s počty členů je dostupná v Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 258.

346 Tento počet členů zní nevěrohodně, SP SSSR měl v listopadu 1936 31 000 členů a není moc pravděpodobné, aby se jeho nárůst zvýšil tak rapidně.

347 NA, SČSP, 1946, nezpracováno.

Začátek roku 1947 patřil opět oslavám sovětského vojska. 23. 2. 1947 se ve Smetanově síni pražského Obecního domu konalo slavnostní shromáždění za přítomnosti vlády, hostů a zástupců československé armády v rámci oslav výročí vzniku rudé armády. Kromě proslovů československých a sovětských armádních představitelů byla přečtena zdravice sovětské armádě. Odpoledne pak patřilo pietním aktům, které byly doprovázeny proslovy.³⁴⁸ Většina roku 1947 se však nesla v duchu oslav 30 let říjnové revoluce. Ty posvětila československá vláda, když 1. 4. 1947 rozhodla o pořádání celostátních oslav revoluce.³⁴⁹ V květnu 1947 vznikl výbor (skládající se ze zástupců ministerstva vnitra, národní obrany, školství, pošt a SP SSSR), který měl oslavy na starosti. Akci pojmenoval Třicet vítězných let se SSSR. Opět jako v roce 1937 se občané měli podepisovat do knihy a zaslat touto formou občanům SSSR zdravici. Vyvrcholení oslav proběhlo na pražském Staroměstském náměstí, kde byla také odstartovaná Štafeta míru a přátelství. Šlo o štafetový běh, který se měl z Československo-sovětských hranic dostat až do Prahy a účastnili se ho členové tělovýchovných, sportovních a dalších organizací. Běh v podstatě kopíroval událost z roku 1946. Zároveň měli účastníci běhu přinést do Prahy prst z bojišť u Sokolova, Kyjeva a Bílé Cerekve. Kromě běhu se jako každý rok organizovalo promítání sovětských filmů, vystupovaly sovětské divadelní soubory či se konaly velké manifestace. Mimoto vydalo ministerstvo pošt k výročí speciální známky.³⁵⁰ Oslav se celkem účastnilo na 10 607 akcích 4 900 000 osob³⁵¹, předchozí rok to bylo jen 750 000 osob.³⁵² Výsledky oslav revoluce zhodnotila zpráva o činnosti SP z roku 1947³⁵³. Hlavními cíli oslav bylo „*vyvolat masové hnutí lidu pro další upevnění přátelství se SSSR, rozvinout širokou propagační kampaň o SSSR s pomocí všech prostředků a využít 30. výročí k podstatnému rozšíření znalostí o SSSR a rozšířit a upevnit organizaci Svazu přátel.*“³⁵⁴ Zpráva závěrem konstatovala, že cíle se podařilo naplnit, mírná kritika přicházela k formě uspořádání některých událostí. Za nedostatky částečně mohla nedostatečná organizace, částečně „sabotáž reakce“. Přestože ale na některých místech nedopadly události podle plánu, „*ani zde nelze pochybovat o sympatiích lidu k Sovětskému svazu.*“³⁵⁵ Celkem bylo koncem roku 1947 v českých zemích evidováno na

---

348 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

349 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

350 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 52.

351 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 30.

352 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

353 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

354 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

355 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

2500 odboček se skoro 300 000 členy, těch kolektivních bylo 890 a tvořili více jak 2,5 milionu členů.³⁵⁶

Kromě oslav říjnové revoluce byl rok 1947 také ve znamení jednání, zda Československo přijme, či nepřijme Marshallův plán.³⁵⁷ Šlo o plán hospodářské pomoci amerického ministra zahraničí George Marshalla, který měl pomoci hospodářsky zničené Evropě. O plánu se jednalo na mezinárodní konferenci v létě 1947 v Paříži, při čemž účast na konferenci ještě neznamenal přijetí plánu. Československá vláda předběžně schválila účast na konferenci, ale po intervenci Stalina na jednáních v Moskvě účast odvolala a plán tak odmítla.³⁵⁸ Po nepřijetí plánu Sovětský svaz poslal Československu jako „bolestné“ 800 000 tun obilí, aby propagandisticky mohl využít situaci. Svaz přátel proto vydával letáky, které oslavovaly sovětskou pomoc. Ironií bylo, že letáky obsahovaly slova Karla Havlíčka Borovského, který byl většinu svého života odpůrcem teorie panslavismu: „*Kdekdo je tvůj přítel, ale málokterý ti dá mouky plný pytel*“.³⁵⁹ Heslo náborové akce, která měla přilákat nové členy, znělo „Odpovězte na velkorysou pomoc Sovětského svazu hromadným vstupem do Svazu přátel SSSR“.³⁶⁰ Kromě toho SP organizoval přednášky s názvem „SSSR naší výživě“.³⁶¹

Brzy po válce se začaly ozývat názory jak ze Svazu přátel, tak i ze Společnosti pro hospodářské a kulturní styky se SSSR, že by se tyto organizace měly sjednotit, protože vlastně mají společný cíl. Minimálně větší spolupráci mezi oběma organizacemi vyslovil člen ÚV SP Otto Wunsch na shromáždění SKHS v pražském Obecním domě 3. 3. 1946. Podobný postoj zastával i předseda SKHS na Slovensku Elo Šándor.³⁶² Generální tajemník SP SSSR

---

356 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

357 [Http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/marshalluv-plan-a-vyvoj-vztahu-mezi-csr-a-usa/](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/marshalluv-plan-a-vyvoj-vztahu-mezi-csr-a-usa/) (přistoupeno 25. 5. 2018)

358 Pro další studium například Greg BEHRMAN, *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Time When America Helped Save Europe*, London: Free Press, 2007.

Günter BISCHOF - Hans PETSCHAR, *The Marshall Plan: Saving Europe, Rebuilding Austria*. New Orleans: University of New Orleans Press, 2017.

Jindřich DEJMEK - Marek LOUŽEK - Václav KLAUS, *Marshallův plán: šedesát let poté*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007.

Michael J. HOGAN, *The Marshall Plan: America, Britain, and the Reconstruction of Western Europe, 1947–1952*. London: Cambridge University Press, 1987.

Karel KRÁTKÝ, *Marshallův plán: příspěvek ke vzniku studené války*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.

Pavol PETRUF, *Marshallův plán*. Bratislava: Slovak Academic Press, 1993.

Martin SCHAIN ed., *The Marshall Plan: Fifty Years After*. New York: Palgrave, 2001.

359 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 54.

360 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

361 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

362 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 17.

Jiří Sládek 16. 12. 1946 konstatoval, že tento dualismus není ideální a měl by se vyřešit. Navrhoval, aby jedinou organizací byl SP a SKHS by se k němu dobrovolně připojila. SP měl podle něj stabilnější pozici oproti předválečné době, protože tehdy byl SP neustále napadán ze spojitosti s KSČ, v poválečné době ale se spolkem souzněly všechny strany Národní fronty a jejich členové byly také hojně členové spolku.³⁶³ Následně od roku 1947 myšlenka o vytvoření jednotné organizace oslavující a podporující SSSR sílila. O spojení obou organizací hovoří dokument ze 7. 2. 1947³⁶⁴, který však postrádá autora. Podle něj vytvořila SP společně s SHKS pracovní komisi, kde měla každá organizace po třech členech a ta se spojením zabývala. Písemnost mluví také o potížích sjednocování – jednak kvůli tomu, že někteří členové vedení SKHS nejsou komunisté, a proto nejsou dostatečně důvěryhodní či nepanuje stoprocentní shoda na jménech předsedy nové organizace. Komunisté jsou navíc podle anonymního pisatele ve Společnosti málo aktivní (proto také nebyl prosazen komunistický kandidát na tajemníka SKHS, jak se v dokumentu uvádí). Podle dochovaných písemností bylo v závěru požadováno, aby obě organizace pracovaly na svém spojení, a aby byli všichni komunisté ve vedení SHKS jednotní a podporovali splynutí obou organizací.³⁶⁵ Určitá předzvěst vývoje se ukázala na Slovensku, kde se SP a SHKS sloučili 22. 2. 1947 do jedné organizace *Zväz priateľ'ov ZSSR na Slovensku*. Manifestace ke sjednocení proběhla pravděpodobně záměrně symbolicky den po dnu sovětské armády, 23. 2. na Bratislavském Hviezdoslavově náměstí, kterého se účastnilo celkem 105 delegátů a mimoto představitelé sovětské armády, politici a představitelé odborů. Na shromáždění byly schváleny stanovy jak ústředí, tak odboček a zároveň začalo pracovat nově zvolené vedení. V čele slovenského SP vystřídal Šándora Dalibor Krno a místopředsedy se stali Felix Vašečka, Jan Ševčík, František Komzala a Igor Daxner a ústředními tajemníky Karol Mozolák spolu s Matejem Kršiakem. Zároveň byl zvolen 32členný ústřední výbor.³⁶⁶ Předtím než obě organizace splynuly v SČSP, podílely se společně SP a SHKS na oslavách 30 let Rudé armády v únoru 1948.³⁶⁷

5.1.4. Vznik Svazu československo-sovětského přátelství

Na přelomu let 1947/1948 bylo rozhodnuto jak ve Svazu přátel SSSR, tak i ve Společnosti pro hospodářské a kulturní styky se SSSR, že je potřeba obě organizace konečně spojit. Než byly sjednoceny obě organizace, spojily se 7. 11. 1947 knihovny a čítárny obou

---

363 NA, SČSP, 1946, nezpracováno.

364 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

365 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

366 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 25.

367 NA, SČSP, 1947, nezpracováno.

spolků. Sloučení schválil ústřední výbor SP na své schůzi 31. 1. 1948, kdy souhlasil s návrhem SHKS o sloučení organizací.³⁶⁸ Zároveň navrhl změnu stanov a také nový název organizace, který měl znít Svaz československo-sovětského přátelství. Na ústředním výboru se také řešil program slučovacího sjezdu. Určitým popudem ke konání sjezdu bylo písemné svolání 11 osob, například předsedy Ústavodárného národního shromáždění Josefa Davida, ministra školství a předsedy SHKS SSSR Zdeňka Nejedlého, poslance ČSDSD Zdeňka Fierlingera, ministra národní obrany Ludvíka Svobody, předsedy SP Josefa Koptu nebo předsedy Ústřední rady odborů Antonína Zápotockého.³⁶⁹ Svolání hovořilo o důležitosti spojení se Sovětským svazem, který je hlavním garantem existence a dalšího pokroku Československa. Dále pak manifest odsuzoval lidi, kteří kritizovali SSSR nebo ty, kteří měnili názory na Sovětský svaz podle situace: „*Nové události ostře odstínily tvář lidí nepřátelských Sovětskému svazu a ukázaly je jako nepřátele národa a republiky, stejně jako i tvář lidí obojetných a licoměrných, kteří ústy mluví o přátelství k SSSR, ale ve skutečnosti kde mohou, tyto vztahy kalí.*“³⁷⁰ Dokument také oceňoval činnost SHKS a SP, ale podle něj nastala doba, aby se činnost organizací vyvíjela šířeji a intenzivněji. To právě zaručí jedině sjednocená organizace.³⁷¹ Sjezd bylo potřeba dobře propagovat, podle doložené archiválie³⁷² se o to snažil SP tím, že bude výše zmíněné svolání uveřejněno v novinách – předseda SP Josef Kopta například žádal v dopise šéfredaktora Svobodných novin Jana Herbena, aby svolání uveřejnil.³⁷³ Sjednocení obou organizací měl na starosti přípravný výbor SČSP, který byl složen z členů jak SP, tak i SHKS.³⁷⁴ S přípravami a propagací sjezdu pomáhalo také ministerstvo informací.³⁷⁵

Sjezdu budoucího SČSP předcházela ještě pátý sjezd SP, který se konal 21. 2. 1948 v Lidovém domě v Praze.³⁷⁶ Na programu sjezdu bylo zhodnocení dosavadní činnosti, určení dalších úkolů, změna stanov (názvu spolku na Svaz československo-sovětského přátelství) a volba ústředního výboru a dozorcí rady.³⁷⁷ V odpoledních hodinách na sjezd přišli zástupci SHKS a byla zvolena vedení SČSP. Předsedou byl zvolen Zdeněk Nejedlý, za místopředsedy poslanec za KSČ Václav David, poslanec za ČSDSD Zdeněk Fierlinger, předseda SP Josef

368 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

369 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 30-32.

370 Svolání je dostupné v plném znění v NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

371 Svolání je dostupné v plném znění v Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 125-126.

372 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

373 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

374 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

375 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

376 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

377 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

Kopta, místopředseda SP Jiří Kořátko, poslanec ČSL Alois Petr, poslanec za ČSNS Ferdinand Richter, ministr národní obrany Ludvík Svoboda a poslanec za KSČ a předseda Ústřední rady odborů Antonín Zápotocký. Ústřední výbor čítal 100 osob.³⁷⁸

Sjezd, teď již nové organizace SČSP, pokračoval druhý den 22. 2. 1948 slavnostní částí, která se konala v Národním divadle za přítomnosti premiéra Klementa Gottwalda, ministra národní obrany Ludvíka Svobody, ministra zahraničního obchodu Huberta Ripky, ministra školství Jaroslava Stránského a dalších členů vlády. Sjezdu se také účastnili zástupci z dalších organizací jako například Revoluční odborové hnutí, Syndikát českých spisovatelů, Ústřední svaz obchodu, Československá obec turistická, Pěvecká obec československá, Svaz brannosti, Dělnická akademie, Svaz letců republiky Československé, Svaz osvobozených politických vězňů, Ústřední jednota československých šachistů. Zároveň se události účastnili zástupci sovětského velvyslanectví, Rudé armády a další.³⁷⁹ Sjezd přijal manifest, ve kterém se píše, že nový SČSP sjednocuje a dále rozvine dosavadní československo-sovětské přátelství. Manifest dále obsahuje výzvu k největšímu zapojení lidí do nové organizace a apeluje se na to, aby účast byla opravdu masová. *„Životní zkušenost našeho lidu a státu tak ukazují, že úkol šířit a prohlubovat československo-sovětské přátelství, jakož i střežit je proti nepřátelům a škůdcům je úkolem všeho našeho lidu, celého národa. Voláme všechny poctivé občany republiky, dělníky, rolníky, živnostníky a inteligenci, všechny národní a pokrokové organizace, spolky a instituce, aby společně s námi pracovali na tomto velkém díle, jež tvoříme nikoliv jen pro dnešek, nýbrž pro všechny budoucí generace.“*³⁸⁰

Na sjezdu promluvila řada významných osob. Například předseda KSČ Gottwald ocenil, že *„se sjednotí všechny složky, pracující na poli československo-sovětské vzájemnosti, a vybuduje se nová jednotná mohutná organizace, která bude ještě intenzivněji plnit úkoly upevňování, prohlubování a střežení československo-sovětské přátelství...Náš lid nebude již napříště trpět protisovětské štvánice a rejdy, ať je provádí kterýkoliv tisk nebo kteříkoliv političtí činitelé. Starat se o to, aby tvrdá ruka zákona dopadla na každého, kdo podryvá naši zahraniční politiku a tím samy základy našeho státu.“*³⁸¹ Podle ministra národní obrany Ludvíka Svobody *„myšlenka československo-sovětského přátelství zapustila hluboké kořeny i v naší armádě. Není to přátelství pouhých slov, zdvořilostních a diplomatických frází, nýbrž*

378 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

379 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

380 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

381 Klement GOTTWALD, *Spisy XIV 1947-1948*, Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958. s. 260-262.

skutečné uvědomělé a rozumové i citové přátelství, zpečetěné společně prolitou krví v první i ve druhé světové válce.“³⁸² Sjezd odeslal také zdravice významným představitelům, například prezidentu Edvardu Benešovi³⁸³ nebo generalissimovi J. V. Stalinovi.³⁸⁴ Beneš na zdravici odpověděl dopisem, ve kterém zdravil všechny účastníky sjezdu a zároveň připomněl, že už v předválečné době pracoval na tom, aby se Sovětský svaz dostal z mezinárodní izolace.³⁸⁵ Sjezd kromě proslovů byl doplněn řadou recitací (například od Vítězslava Nezvala, Josefa Hory, Vladimíra Majakovského, Nikolaje Tichonova nebo Nikolaje Asajeva), událost byla zahájena předehrou opery Libuše od Bedřicha Smetany.³⁸⁶

Nově vzniklý Svaz československo-sovětského přátelství fungoval sice jen v českých zemích, ale spolupracoval se Zväzom priateľov ZSSR na Slovensku. Obě organizace se sjednotily v květnu 1949 na slavnostním zasedání v Bratislavě.³⁸⁷

5.2. Osobnosti spojené se Svazem přátel SSSR v Československu

Následující podkapitola pojednává o některých vybraných osobnostech Svazu přátel SSSR v Československu. Ambicí této podkapitoly není vyčerpávajícím způsobem vykreslit život osobností SP, ale spíše ukázat, jakým způsobem ovlivnila činnost ve spolku život těchto vybraných osobností. Obecně řečeno je u představitelů Svazu přátel zajímavé, že z hlediska profesního života byli velmi rozdílní – mezi představiteli SP najdeme doktory práv, doktora medicíny, novináře, muzikologa, spisovatele či dělníky. Nelze proto říct, že by se jednalo o čistě „proletářský“ spolek.

5.2.1. Bohumír Šmeral

Bohumír Šmeral se narodil 25. 10. 1880 v Třebíči. Po absolutoriu gymnázia odešel do Prahy studovat právnickou fakultu a roku 1904 zde získal titul doktor práv.³⁸⁸ Ve svých 27 letech roku 1907 byl zvolen do čela Československé sociálně demokratické strany dělnické. Později patřil k zakládajícím členům komunistické strany v roce 1921, předsedou (respektive generálním tajemníkem) se však nikdy nestal.³⁸⁹ Už před svou činností ve Svazu přátel vynikl

382 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

383 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

384 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

385 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

386 NA, SČSP, 1948, nezpracováno.

387 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*, s. 129-130.

388 <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1662070835117222/211/?lang=cs> (přistoupeno 16. 7. 2018)

389 Petr NOVÁČEK, *Portréty: představitelé českého revolučního a komunistického hnutí*, Přerov: Lidové nakladatelství, 1974, s. 18-21.

Bohumír Šmeral svými přednáškami o Sovětském svazu. Šmeralův projev byl pro posluchače záživný i přesto, že obsahoval často řadu dat a termínů. Šmeral stál již u zrodu spolku tím, že byl členem přípravného výboru Svazu přátel. Navíc jedna z prvních odboček vznikla v pražské ČKD, údajně po Šmeralově přednášce se do odbočky přihlásilo 74 uchazečů. Šmeral pak přednesl svůj příspěvek i na 1. sjezdu Svazu přátel SSSR 17. 7. 1932 v Národním domě na pražském Smíchově. Mluvil o tom, že Svaz přátel chce být nadstranickou organizací, a že chce sdružovat všechny, kteří mají zájem sledovat, studovat a podporovat dění v Sovětském svazu a také dementovat „nepravdivé“ informace o SSSR. Při zákazu činnosti SP v říjnu 1932 napsal Šmeral protestní článek do časopisu Svět sovětů a také do Rudého práva.³⁹⁰ Přestože ve Svazu přátel působil, nikdy se nestal předsedou spolku. Jinak by pravděpodobně byl SP napadán, že je napojen na KSČ a mohla by mu být zastavena činnost.³⁹¹

Šmeral byl také duchovním otcem časopisu Svět sovětů, jehož první číslo vyšlo v únoru 1932. Šmeral byl jeho majitelem, vydavatelem i odpovědným redaktorem. Periodikum i přes zákaz SP v říjnu 1932 nadále vycházelo, neboť bylo formálně vedeno právě na Šmerala a ne na spolek. V prvním čísle v článku Proč vycházíme³⁹² zdůraznil, že periodikum bude informovat své čtenáře pravdivě o SSSR a jeho výstavbě socialismu. Zároveň dal do kontrastu země „kapitalistického“ světa, které jsou postiženy hospodářskou krizí, a naopak Sovětský svaz jako nekapitalistický stát krize nezasáhla. V časopise pak také sám publikoval.³⁹³

Kromě článků byl taktéž autorem knih³⁹⁴. V roce 1932 například vydal publikaci o první pětiletce v SSSR s názvem *Co bylo vykonáno v rámci první pětiletky?*³⁹⁵. Mimoto často navštěvoval Rusko, později Sovětský svaz. V roce 1920 o své cestě vydal reportáž pod názvem *Pravda o sovětském Rusku: Denní záznamy z cest do proletářské říše*³⁹⁶. Necestoval však jen do Sovětského svazu – jako „poradce“ působil například v Mongolsku, Palestině

390 Jan GALANDAUER, *Bohumír Šmeral 1914-1941*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. s. 423-425.

391 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy, I.* s. 83-84.

392 Svět sovětů, 1932, ročník 1, číslo 1.

393 Jan GALANDAUER, *Bohumír Šmeral 1914-1941*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. s. 424-425.

394 Pro další studium například Bohumír ŠMERAL - Růžena KŘÍŽENECKÁ - Eva MYŠKOVÁ, *Historické práce 1908-1940*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961.

Bohumír ŠMERAL, *Výbor z díla*. Praha: Svoboda, 1981.

Zdeněk KÁRNÍK, *Socialisté na rozcestí: Habsburk, Masaryk či Šmeral*. Praha: Karolinum, 1996.

395 Bohumír ŠMERAL, *Co bylo vykonáno v rámci první pětiletky?* Praha: Nákladem časopisu Svět Sovětů, 1932.

396 Reportáž je dostupná v Milan DRÁPALA - Kateřina ŠIMOVÁ - Daniela KOLENOVSKÁ, *Cesty do utopie: sovětské Rusko ve svědectvích meziválečných československých intelektuálů*. Praha: Prostor, 2017. s. 94-119.

nebo Číně. Do Sovětského svazu pak odešel natrvalo po vyhlášení mnichovské dohody. Zemřel 8. 5. 1941 v Moskvě.³⁹⁷

5.2.2. Ivan Sekanina

Ivan Sekanina sice nikdy nebyl předsedou Svazu přátel SSSR, ale přesto měl ve spolku velké slovo. Narodil se 10. 10. 1900 v Novém městě na Moravě, rok nato se rodina přestěhovala na pražský Žižkov. Přestože studoval na gymnáziu v Praze, dokončil ho v Prostějově. Zde se také seznámil s básníkem Jiřím Wolkerem, který na něj měl podle komunistické historiografie³⁹⁸ pozitivní vliv, protože ho „správně“ názorově nasměroval. Do KSČ vstoupil v roce 1924. O rok dříve úspěšně dokončil studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, kde získal titul doktor práv³⁹⁹ a později se začal živit jako samostatný advokát. Zastupoval jak členy vedení komunistické strany, tak i řadové straníky KSČ a od některých klientů si kvůli jejich finanční situaci nic neúčtoval. Proto se mu říkalo advokát chudých. Jako advokát se též účastnil tzv. lipského procesu⁴⁰⁰, kterým se měl nacistický režim v Německu vypořádat s údajnými pachateli požáru Říšského sněmu.⁴⁰¹

Sekanina stál u zrodu Svazu přátel, neboť byl v dubnu 1930 pověřen politickým byrem ÚV KSČ, aby se postavil do čela přípravného výboru. Ten publikoval provolání „Přátelé SSSR v Českoslovenku se sjednotí“, vydané v periodikách, například Rudý večerník 4. 6. 1930⁴⁰². V provolání stálo, že svazy přátel SSSR vznikají v mnoha zemích a nyní bude založen svaz i v Československu, který „*bude organizovati velkou schůzkovou kampaň, jejímž účelem bude seznámiti pracující masy Československa s pravdou o SSSR a budování socialismu*“.⁴⁰³ Dokument také vyzýval k zakládání regionálních odboček spolku, agitaci a získávání nových členů svazu. Sekanina byl též hlavním řečníkem při odjezdu první delegace do SSSR, na jejíž počest se konal rozlučkový večer 11. 8. 1930 v Národním domě na pražských Vinohradech. Sekanina také jako jednatel zastupoval spolek před úřady a často s nimi „vedl boj“ o stanovy, jejichž autorem byl on sám. V tomto směru mu jistě pomohlo jeho právnické vzdělání. To se projevovalo také tím, že mu členové SP psali dopisy

397 Pavel KOSATÍK, *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*. Praha: Mladá fronta, 2010. s. 199.

398 Petr NOVÁČEK, *Portréty*. s. 93-94.

399 <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1542020090975492/294/?lang=cs> (přistoupeno 16. 7. 2018)

400 https://zpravy.idnes.cz/nemecka-justice-po-75-letech-zrusila-trest-za-podpaleni-risskeho-snemu-1e0-zahranicni.aspx?c=A080110_221315_zahranicni_mad (přistoupeno 28. 6. 2018)

401 Petr NOVÁČEK, *Portréty*. s. 93-97.

402 NA, SČSP, Nezaložené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

403 NA, SČSP, Nezaložené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

s žádostmi o právní pomoc v souvislosti s činností spolku. V dubnu 1931 byl zvolen jednatelem SP poté, co přípravný výbor ukončil svou činnost. Další přelomem v Sekaninově angažmá v SP byl říjen 1932, kdy byla podruhé zastavena činnost spolku a navíc bylo proti Sekaninovi a předsedovi SP Vávrovi a místopředsedovi Pokornému vedeno trestní řízení podle zákona na ochranu republiky, konkrétně podle §17, který říká, že *kdo založí tajnou organizaci, jejíž účelem je podvracet samostatnost, ústavní jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu, kdo znaje účel takového sdružení k němu přistoupí, s ním se stýká, jeho činnosti jakýmkoli způsobem se zúčastní, je nebo jeho členy v jich podvratných snahách hmotně nebo jakýmkoli jiným způsobem podporuje, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let*.⁴⁰⁴ Sekanina vydal proti obvinění písemný protest, který odmítal napojení SP na KSČ. Soudní přeličení se nakonec nekonalo kvůli nedostatku důkazů. Kromě běžné agendy v SP se Sekanina zapojil do příprav oslav 20. výročí bolševické revoluce v SSSR, když se stal v roce 1937 členem celostátního výboru pro tyto oslavy.⁴⁰⁵

Kromě činnosti ve Svazu přátel se angažoval v řadě dalších organizací. Byl například jednatelem Levé fronty, participoval v Rudé pomoci, Dělnické pomoci, byl členem Šaldova komitétu, Sdružení marxistické inteligence či Socialistické akademie. Během španělské občanské války v roce 1936 zemi navštívil a později se stal tajemníkem Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku. Mimoto byl i jednatelem Společnosti pro hospodářské a kulturní styky se SSSR. Psal také texty do časopisů Avantgarda a Tvorba.⁴⁰⁶

Ivan Sekanina neměl takové štěstí jako ostatní představitelé SP, kterým se povedlo utéct po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Hned druhý den po jeho ustanovení ho zatklo gestapo a později byl umístěn do koncentračního tábora v Sachsenhausenu. Zde zemřel 21. 5. 1940. Devět let po jeho smrti byla vydána kniha vzpomínek⁴⁰⁷ jeho přátel a kolegů.

5.2.3. Bohuslav Vrbenský

Předválečný předseda spolku se narodil 29. 3. 1882 v Opočnici. Po vystudování gymnázia odešel do Prahy studovat lékařskou fakultu, svou specializaci zaměřil na zubní lékařství, titul MUDr. získal roku 1909.⁴⁰⁸ Určitým přelomovým rokem byl pro Vrbenského

404 https://cs.wikisource.org/wiki/Zákon_na_ochranu_republiky (přistoupeno 12. 7. 2018)

405 Petr SEKANINA, *Ivan Sekanina*, Praha: Orego, 2005. s. 156-161.

406 Petr NOVÁČEK, *Portréty: představitelé českého revolučního a komunistického hnutí*, Přerov: Lidové nakladatelství, 1974. s. 96.

407 *Ivanu Sekaninovi*. Praha: Okresní výbor KSČ, 1949.

408 <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1569619878951260/66/?lang=cs> (přistoupeno 16. 7. 2018).

rok 1904, kdy se otevřeně přihlásil k českému anarchistickému hnutí. Další změna nastala po vzniku Československa, když se v roce 1918 anarchokomunisté sloučili s národně socialistickou stranou. Tím jeho politické angažmá neskončilo, neboť byl za první republiky třikrát ministrem. S ČSNS se ale rozešel v roce 1923, kdy byl po sporu s vedením strany vyloučen kvůli neshodám ohledně zákona na ochranu republiky. Vrbenský pak se svou Nezávislou socialistickou stranou splynul s KSČ v roce 1925. Členem KSČ byl pak po celý zbytek života. Za KSČ byl pak v roce 1938 zvolen do pražského zastupitelstva a stal se náměstkem pražského primátora Petra Zenkla.⁴⁰⁹

Bohuslav Vrbenský byl stejně jako Ivan Sekanina před angažmá v SP aktivním v SHKS, kterou společně se Zdeňkem Nejedlým a spisovatelem Jaroslavem Kratochvílem pomáhal na konci roku 1924 zakládat. Předsedou Svazu přátel se stal na valné hromadě v říjnu 1934. Na Vrbenského později vzpomínal jeho kolega a generální tajemník SP Jiří Kořátko, který Vrbenského charakterizoval jako člověka „vzácně dobrého a lidského, horoucího vlastence a čestného přítele Sovětského svazu s širokým životním rozmachem“.⁴¹⁰ Kromě toho u něho Kořátko vyzdvihoval jeho rétorické schopnosti, protože mluvil věcně, prostě, bez příkras a frází, skoro vždycky spatra bez napsaných poznámek. Vrbenský se dostal do čela SP po skončení zákazu činnosti, Vrbenský vypracoval provolání „Všem přátelům míru! Všem přátelům SSSR!“ a začal se podílet na přípravě oslav 17. výročí revoluce v SSSR. Svou vizi vedení SP rozvinul v textu publikovaném začátkem roku 1935 ve spolkovém časopise Svět sovětů.⁴¹¹ Na konci dubna 1935 odjel Vrbenský jako člen delegace do SSSR, navštívil Ukrajinu a Krym. Po návratu delegace se 7. 6. 1935 konala v pražské Lucerně velká manifestace, která účastníky vítala, a Vrbenský zde vystoupil s projevem. Událost zároveň oslavila podpis československo-sovětské smlouvy z 16. 5. 1935. Rok 1936, konkrétně 17. až 25. 5., zase patřil týdnu československého přátelství, který oslavoval první výročí od uzavření československo-sovětské smlouvy. Vrbenský se v něm angažoval převážně pořádáním přednášek na Mostecku, kde byla nejhustší síť odboček SP. Přednášel také s radostí o Rudé armádě. Na konci listopadu 1936 byl na sjezdu SP opětovně zvolen za předsedu. Začátkem roku 1937 opět zhodnocoval loňskou práci SP a budoucí vyhlídky na stránkách Světa sovětů.⁴¹² Především reagoval na německé ohrožení Československa, proti kterému mohl z jeho pohledu zakročit jedině SSSR. Zároveň chtěl, aby se prohloubila československo-

409 Petr NOVÁČEK, *Portréty*. s. 22-25.

410 Jiří TŮMA, *Bohuslav Vrbenský: o životě a díle revolucionáře*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1980. s. 114.

411 Svět sovětů, 1935, ročník 4, číslo 1.

412 Svět sovětů, 1937, ročník 6, číslo 2.

sovětská spolupráce. Tento rok také patřil oslavám kulatého 20. výročí bolševické revoluce v Rusku, na kterých se Vrbenský podílel jako předseda přípravného výboru oslav. Ty byly organizovány v kontextu tehdejší situace – reagovaly na německou politiku. Účastnil se také mezinárodního kongresu Svazu přátel, který se konal v říjnu 1937 v Paříži. Zde se stal spoluautorem manifestu 20 let SSSR společně s Romainem Rollandem, Henri Seillerem a Lionem Feuchtwangerem. Pak se taktéž jako předseda československého SP účastnil Světového výboru přátel SSSR v dubnu 1938 pořádaném opět v Paříži, který se usnesl na podpoře mírového řešení tehdejší situace v Evropě i politiky SSSR. Kromě toho Vrbenský koncipoval dopis, který odeslal ÚV SP 15. 9. 1938 prezidentu Benešovi. Stálo v něm, že všichni příznivci SSSR jsou odhodláni bránit zemi při případném útoku (pravděpodobně Německa) a zároveň je třeba požádat Sovětský svaz o pomoc během případného napadení.⁴¹³ Vrbenský se během září 1938 účastnil i jako člen KSČ řady veřejných shromáždění, které vyzývaly k obraně země.⁴¹⁴

Po přijetí mnichovské dohody československou vládou zůstal Vrbenský členem komunistické strany do 20. 10. 1938, kdy byla KSČ v českých zemích zakázána. V ten samý den byli Vrbenský spolu s Jiřím Koťátkem předvoláni pražským policejním ředitelstvím, aby urychleně SP rozpustili. Oba představitelé spolku slíbili, že spolek do 3 dnů rozpustí, přesto pokračovali v činnosti až do vzniku Protektorátu v březnu 1939.⁴¹⁵ V říjnovém čísle Světa sovětů⁴¹⁶ Vrbenský komentoval přijetí Mnichovské dohody a poukazoval na Sovětský svaz, který by Československu přijel na pomoc, ale kvůli špatné koncepci československo-sovětské smlouvy se tak nestalo. Za to vinil Vrbenský prezidenta Beneše a prvorepublikovou diplomacii. Stejně jako jeho kolega z SP Ivan Sekanina, byl Bohuslav Vrbenský zatčen v březnu 1939 gestapem. Podařilo se mu ale po podmíněčném propuštění emigrovat do SSSR. Později se stal členem státní rady v Londýně za KSČ. Podílel se i na organizaci československé vojenské jednotky v hodnosti majora. Konce druhé světové války a obnovy SP se nedožil, zemřel 25. 11. 1944 v Moskvě.⁴¹⁷

---

413 NA, SČSP, Nezaložené dokumenty 1926-1945, nezpracováno.

414 Jiří TŮMA, *Bohuslav Vrbenský: o životě a díle revolucionáře*. s. 113-139.

415 Jiří TŮMA, *Bohuslav Vrbenský: o životě a díle revolucionáře*. s. 142-143.

416 Svět sovětů, 1938, ročník 7, číslo 10.

417 Petr NOVÁČEK, *Portréty*. s. 25.

5.2.4. Jiří Kořátko

Jiří Kořátko se narodil 2. 10. 1899 v Turnově. V posledním válečném roce 1918 odmaturoval a nastoupil na zemědělskou fakultu Vysokého učení technického v Praze, na kterém roku 1922 získal titul inženýr agronom. Většinu svého pracovního života pak strávil na pozicích, které měly co dočinění se zemědělstvím. Už za první republiky se stal úředníkem Státního pozemkového úřadu, kde se vypracoval až na vrchního zemědělského komisaře a měl na starosti provádění pozemkové reformy. V úřadu vydržel do roku 1932.⁴¹⁸

Politicky se nejprve angažoval v sociálně demokratickém studentském a mládežnickém hnutí a později v komunistickém komsomolu. Vzhledem k tomu, že by jeho politické aktivity mohly znemožnit dokončení studia, veškerých aktivit Kořátko do svého absolutoria zanechal. Byl členem sociální demokracie, ve které vydržel až do roku 1931. Ten samý rok vstoupil do KSC. Přelomem byl rok 1934, kdy se Kořátko stal generálním sekretářem SP SSSR. Často vystupoval jako řečník na přednáškách, shromážděních a psal texty do Rudého práva i Světa sovětů. Za svůj život vícekrát navštívil Sovětský svaz. Po válce činnost ve Svazu přátel SSSR obnovil, byl zvolen jeho místopředsedou a aktivním zůstal i v pozdějším Svazu československo-sovětském přátelství.⁴¹⁹

Po vzniku Protektorátu na něj byl vydán zatykač, Kořátkovi se podařilo skrývat a později utéct do Sovětského svazu. V Moskvě pak strávil celou dobu trvání války, úzce zde spolupracoval s vedením komunistického odboje, zejména s Klementem Gottwaldem, Václavem Kopeckým a Janem Švermou. Zároveň působil jako rozhlasový redaktor české redakce vysílání do zahraničí. Po skončení války se stal náměstkem komunistického ministra zemědělství Julia Ďuriše a jeho hlavní agendou se stala revize pozemkové reformy, na jejíž provádění se sám podílel před válkou. Po roce 1948 měl na starosti zakládání jednotných zemědělských družstev. Na ministerstvu zemědělství působil do roku 1951, kdy se stal novým ministrem dlouholetý komunistický poslanec Josef Nepomucký a Julius Ďuriš se postavil do čela Sboru pověřenců na Slovensku. Po odchodu z politiky Kořátko působil na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství při pražské technice (dnešní ČVUT), kde se stal vedoucím katedry ekonomiky a zároveň mu byl udělen profesorský titul. Poté se také stal prvním děkanem provozně ekonomické fakulty Vysoké školy zemědělské (Česká zemědělská univerzita v Praze). Po krátké epizodě v roli náměstka ministra na ministerstvu státních statků

418 Pavel NOVÁK, *Akademik Jiří Kořátko (1859-1962)*. In: *Prameny a studie: osobnosti v zemědělství*, Praha: Národní zemědělské muzeum č. 46, 2011, s. 34-35.

419 Pavel NOVÁK, *Akademik Jiří Kořátko (1859-1962)*. s. 35.

Marka Smidy se Koťátko angažoval v Československé akademii zemědělských věd, v roce 1956 byl zvolen prvním místopředsedou této instituce, ve které působil do konce života.⁴²⁰

Nelze nezmínit Koťátkovu publikační činnost, která byla zaměřena hlavně na zemědělství. Zabýval se hlavně revizí pozemkové reformy⁴²¹ a zemědělstvím v pohraničí⁴²². Z jeho dalších prací lze dále jmenovat například *Úpadek zemědělství v zemích kapitalismu*⁴²³. Napsal také řadu textů o Sovětském svazu – například v monografii o životě v SSSR část o zemědělství⁴²⁴, *Ústavní vývoj v SSSR*⁴²⁵, *Sovětský svaz ve válce a míru*⁴²⁶ či *30 let sovětského zemědělství*⁴²⁷.

5.2.5. Zdeněk Nejedlý

O Zdeňkovi Nejedlém⁴²⁸ by se s jistotou dalo říci, že byl renesanční muž. Muzikolog a estetik, historik, publicista, komunistický politik a ideolog, neúnavný organizátor meziválečného levicového života se narodil 10. 2. 1878 v Litomyšli. Roku 1919 mu byla udělena řádná profesura v oboru hudební věda na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Celý život propagoval dílo Bedřicha Smetany a Aloise Jiráska a studoval husitství.⁴²⁹

Ke Svazu přátel měl sice blízko (organizace spolu navzájem spolupracovaly), jeho jméno je však spjato se Společností pro hospodářské a kulturní styky s novým Ruskem (později se SSSR), kterou založil v listopadu 1924⁴³⁰. V čele organizace pak strávil celou první republiku i tříleté poválečné období. Když se pak SKHS sloučila v únoru 1948 se Svazem přátel, Nejedlý se stal prvním předsedou nově vzniklého Svazu československo-

---

420 Pavel NOVÁK, *Akademik Jiří Koťátko (1859-1962)*. s. 36-43.

421 Jiří KOŤÁTKO, *Zákony naší nové pozemkové reformy*. Praha: Ministerstvo informací, 1945.

Jiří KOŤÁTKO, *Výsledky nové pozemkové reformy*, Praha: Ministerstvo informací, 1946.

422 Jiří KOŤÁTKO, *Zemědělská osidlovací politika v pohraničí*. Praha: Orbis, 1946.

Jiří KOŤÁTKO, *Nové úkoly v zemědělsky osídleném pohraničí*. Praha: Ministerstvo informací, 1946.

423 Jiří KOŤÁTKO, *Úpadek zemědělství v zemích kapitalismu*. Praha: Osvěta, 1952.

424 L. V. DOBEVSKÝ - Ladislav KOPŘIVA - Jiří KOŤÁTKO - Jaromír NEČAS - Josef ŘEZNÍČEK - Pavel SCHWARZKOPF, *Sovětský svaz: plánování, obchod, družstevnictví, průmysl, elektrisace, výzkumnictví, doprava, zemědělství*. Praha: Pavel Prokop, 1935.

425 Jiří KOŤÁTKO, *Ústavní vývoj SSSR*. Praha: Pavel Prokop, 1938.

426 Jiří KOŤÁTKO, *Sovětský svaz v míru i válce*. Praha: Svaz přátel SSSR, 1945.

427 Jiří KOŤÁTKO, *30 let sovětského zemědělství*. Praha: Orbis, 1947.

428 K dalšímu studiu osobnosti Zdeňka Nejedlého například Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeněk Nejedlý: politik a vědec v osamění*. Praha: Paseka, 2012, nebo studie Jiří Křesťana, které o Z. Nejedlém byly vydány v edici Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu.

429 Milan DRÁPALA - Kateřina ŠIMOVÁ - Daniela KOLENOVSKÁ, *Cesty do utopie*. 2017. s. 290.

430 Josef KALVODA, *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dílo, 1999. s. 64.

Jan LOMÍČEK, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu "krátkého" dvacátého století*, in: Sborník Národního muzea v Praze, č. 1-2, 2015, s. 7, 12.

sovětského přátelství. Kromě toho se už v předválečném období angažoval v dalších organizacích, byl například členem výkonného výboru Realistického klubu (1920-1921), podílel se na vzniku Proletkultu (1921), Levé fronty (1922), byl předsedou Socialistické společnosti (1925-1926) a založil a vedl Socialistickou akademii (1936-1939). Kromě toho založil a redigoval časopis Var (1921-1930).⁴³¹

Do Ruska, potažmo Sovětského svazu, jezdil velmi často, zvláště po roce 1945 z titulu svých státních a společenských funkcí. V meziválečném období se zde účastnil řady akcí, ať už to byla v říjnu 1925 oslava 200. výročí založení Ruské akademie věd, v listopadu 1927 oslava 10. výročí bolševické revoluce, či v roce 1937 premiéra opery Bedřicha Smetany *Prodaná nevěsta* v Kyjevě.⁴³² Mimo to se angažoval za uznání SSSR Československem nebo zorganizoval turné Alexandrova souboru v Československu v roce 1937.⁴³³

Po podpisu mnichovské dohody a vzniku druhé republiky, odcestoval Nejedlý do Moskvy, kde také vstoupil do KSČ. Působil zde v akademických kruzích a participoval na moskevském vysílání československého rozhlasu. Po druhé světové válce působil v celostátní politice – byl vícekrát ministrem (ministr školství a osvěty 1945–1946 a 1948–1953, ministr práce 1946–1948, náměstkem předsedy vlády v roce 1953 a od téhož roku až do své smrti ministr bez portfeje). Zároveň byl v letech 1946–1954 členem Ústředního výboru KSČ. Angažoval se zároveň v akademické, kulturní a veřejné sféře, mimo SČSP byl taktéž předseda Československé akademie věd v letech 1952–1962.⁴³⁴

5.2.6. Další osobnosti Svazu přátel SSSR v Československu

Po druhé světové válce se vedení Svazu přátel ujali dva spisovatelé, nejprve Stanislav K. Neumann a poté Josef Kopta. Oba však ve vedení nevydrželi delší dobu. O tom, jakým způsobem se dostal S. K. Neumann do čela SP se literatura ani archivní prameny nezmiňují. V literatuře se hovoří jen o tom, že S. K. Neumann byl po válce pověřen vedením SP⁴³⁵, protože předešlý předseda Vrbenský zemřel roku 1944 v Moskvě.⁴³⁶ Josef Kopta se pak stal předsedou spolku na IV. sjezdu Svazu přátel SSSR, konaného ve dnech 3. a 4. 11. 1945, kdy

431 Milan DRÁPALA, *Cesty do utopie*. s. 290.

432 Milan DRÁPALA, *Cesty do utopie*. s. 290.

433 Petr NOVÁČEK, *Portréty: představitelé českého revolučního a komunistického hnutí*. s. 49-50.

434 Milan DRÁPALA, *Cesty do utopie*. s. 290.

435 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 11.

V monografii o S. K. Neumannovi se jeho činnost v SP nezmiňuje vůbec, viz Miroslav MACHÁČEK, *Stanislav K. Neumann*. Praha: Horizont, 1985.

436 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

Kopta ve funkci vystřídal Jiřího Kotáčka (Neumann již dříve na funkci rezignoval kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu a zemřel 28. 6. 1947). Kopta však jako předseda zastával post jen do února 1948, kdy vznikl Svaz československo-sovětského přátelství spojením SP SSSR a SHKS SSSR a do čela organizace se postavil Zdeněk Nejedlý. O předchozích předsedech SP Vojtěchu Linkovi a Antonínu Vávrovi není známo více informací.

Asi nejnámější komunistický novinář Julius Fučík sice nezastával žádný post ve vedení Svazu přátel (byl jen člen přípravného výboru SP)⁴³⁷, přesto se jako člen spolku dokázal prosadit. Podle historiografie před rokem 1989⁴³⁸ Fučík jednak přednášel na akcích spolku a zároveň chodil na mítinky pořádané národními socialisty, které měly být protiváhou těch od Svazu přátel. Fučík byl jedním ze „záškodníků“, kteří na akce národně socialistické strany chodili, a vyvracel údajné lži, které na přednáškách padaly. Fučík vícekrát navštívil Sovětský svaz, z jedné jeho návštěvy byla vydaná reportáž *V zemi, kde zítra již znamená včera* z roku 1932⁴³⁹. Mimoto je Julius Fučík znám jako oběť nacismu, který během svého věznění napsal *Reportáž psanou na oprátce*⁴⁴⁰. Ta pak byla komunistickým režimem záměrně nadnesena, aby z Fučíka vytvořila mučedníka a co nejvíce posílila jeho obraz.⁴⁴¹

Karel Vaš je spíše než představitel SP SSSR veřejnosti znám jako jedna z osob, které se podílely na represáliích na přelomu 40. a 50. let. Tehdy jako činitel vojenského oddělení státní prokuratury se spolupodílel na politickém procesu s generálem Heliodorem Píkou, který byl v roce 1949 odsouzen k trestu smrti. Pro tuto práci je však potřeba připomenout Vašovu úlohu na Podkarpatské Rusi. Užhorodský rodák a advokátní koncipient vstoupil do KSČ ještě během svých gymnaziálních let v roce 1933. Z KSČ pak v roce 1936 dostal zadání vytvářet odbočky spolku právě na Podkarpatské Rusi, podařilo se mu to v Užhorodě, Mukačevě, Berehově a Chustu. Kromě toho Vaš psal do časopisu Svět sovětů, který také pomáhal v nejnáchodnější části Československa distribuovat. Po vzniku druhé republiky vyvíjel ilegální činnost v rámci KSČ. Později se rozhodl odejít do Sovětského svazu, protože se bál svého vyzrazení. Po překročení hranic byl však paradoxně z nejasných důvodů zatčen, vězněn

437 Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou*. s. 82.

438 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1, s. 79-82.

Petr NOVÁČEK, *Portréty: představitelé českého revolučního a komunistického hnutí*. s. 61.

439 Reportáž je dostupná v Milan DRÁPALA, *Cesty do utopie*. s. 350-375.

440 Reportáž byla po druhé světové válce vydaná Fučíkovou manželkou Gustou Julius FUČÍK, *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Svoboda, 1945.

Později vyšlo vydání s kritickým komentářem, viz Julius FUČÍK - František JANÁČEK, *Reportáž, psaná na oprátce*. Praha: Torst, 2016.

441 <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologicky-ch-textu/julius-fucik-1903-1943-a-jeho-reportaz-psana-na-opratce/> (přistoupeno 11. 7. 2018).

a 10. 2. 1941 odsouzen zvláštním tribunálem NKVD ke třem letům nucených prací v jednom z pracovních táborů v autonomní oblasti Komi na severu Ruska, kde strávil dva roky. V lednu 1943 byl propuštěn a připojil se k československé vojenské jednotce v Buzuluku, konkrétně ke 2. (zpravodajskému) oddělení štábu 1. čs. samostatné brigády v SSSR. Po druhé světové válce svou aktivitu ve 2. (zpravodajskému) oddělení štábu 1. čs. samostatné brigády v SSSR ve Svazu neobnovil a začal působit v justici. Represe však postihly i jeho – v srpnu 1951 byl zatčen a po dvouleté vazbě v červenci 1953 odsouzen na doživotí za velezradu, vyzvědačství a spoluvinu na vraždě. Později mu byl trest na základě amnestie snížen a roku 1956 byl propuštěn na svobodu. Po propuštění vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a pracoval ve Vojenské politické akademii Klementa Gottwalda. Zemřel ve věku 96 let v roce 2012.⁴⁴²

---

442 Adam HRADILEK, Karel Vaš v SSSR. *Vězněm a spolupracovníkem Národního komisariátu vnitřních záležitostí*. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů. 6, č. 3, 2012, s. 72-88.

6. Stanovy Svazu přátel SSSR v Československu

Činnost spolku upravovaly jeho stanovy. Pro srovnání byly vybrány stanovy z let 1931, 1937 (za První Československé republiky) a 1946 (za Třetí Československé republiky).

Stanovy z roku 1931⁴⁴³ obsahovaly celkem 15 článků. V tom prvním se uvádí název spolku v češtině, slovenštině, němčině a maďarštině. Sídlo spolku je v Praze. Ve druhém se spolek deklaruje jako nepolitický a jeho účelem „*jest pracovati pro hospodářské a kulturní sblížení se SSSR.*“⁴⁴⁴ Třetí článek popisuje činnost spolku – pořádá členské a veřejné schůze, přednášky, debatní večery, výstavy, koncerty, divadla a filmová představení, zakládá knihovny, vydává periodické i neperiodické publikace, knihy, brožury, podporuje výměnu informací mezi ČSR a SSSR, organizuje výpravy členů spolku do SSSR, zakládá odbočky a zřizuje vnitřní odbory. Finanční zajištění SP SSSR získává z členských příspěvků, výnosů spolkových akcí, darů a sbírek. Podle čtvrtého článku se členem může stát každý, kdo zaplatí zápisné a roční příspěvek. Nový člen je přijat na základě písemné přihlášky. V případě nepřijetí může člen podat stížnost do 14 dnů od obdržení nepřijetí do spolku valné hromadě. Pátý článek obsahuje práva člena spolku – v případě zaplacení členského příspěvku může člen hlasovat, volit a být volen na valných hromadách spolku. Šestý článek mluví o povinnostech člena – musí dodržovat spolkové stanovy, v případě dobrovolného opuštění spolku je to třeba písemně ohlásit výboru. SP SSSR si vyhrazuje právo vyloučit člena spolku, pokud dluží členský příspěvek déle než půlroku, poškodil zájmy spolku, jednal proti jeho účelu, nebo hrubě porušil jeho stanovy či pokud se dopustil nečestného skutku. Proti vyloučení lze podat stížnost do 14 dnů valné hromadě. Sedmý článek hovoří o tom, že valná hromada může zřídit v sídle spolku 3 vnitřní odbory. Tyto odbory se pak řídí jednacím řádem, schváleným valnou hromadou nebo výborem. V čele spolku stojí valná hromada a výbor. Valná hromada se koná každoročně v lednu a je usnášeníschopná za přítomnosti jedné třetiny členů spolku. V případě, že by nebylo přítomno dostatečný počet členů, koná se valná hromada o hodinu později bez ohledu na počet přítomných členů. Valnou hromadu svolává výbor. Valná hromada rozhoduje o důležitých krocích spolku, například volí předsedu, dále dvacetičlenný výbor, 10 náhradníků do výboru a 2 jeho revizory (ti kontrolují hospodaření spolku a podávají o tom zprávy valné hromadě), posuzuje a schvaluje činnost výboru a odborů, stanovuje výši členských příspěvků, přijímá či odmítá členy a zároveň rozhoduje o stížnostech, usnází se o změně stanov či zrušení spolku. Výbor také může svolat mimořádnou valnou hromadu, musí

443 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

444 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

to však podpořit aspoň pětina členů spolku s jasným účelem, proč je mimořádná valná hromada svolávána. Výbor se skládá z 20 členů, schází se podle potřeby, většinou ale jednou za čtvrt roku, svolává ho předseda SP SSSR. Usnášeníschopnost výboru je přítomnost alespoň poloviny jeho členů. Z členů výboru jsou voleni místopředseda, jednatel, pokladník, zapisovatel a případně i jiní funkcionáři. Výbor řídí vnitřní a vnější záležitosti spolku, zejména přijímá či vylučuje členy, spravuje spolkové jmění a stanovuje lhůty pro placení členských příspěvků a svolává valnou hromadu, na kterou připravuje poklady a vykonává její usnesení. Předseda zastupuje spolek navenek, pokud nemůže funkci vykonávat, zastupuje ho místopředseda. Členským schůzím je věnován jedenáctý článek, schůze slouží k tomu, aby se členové mohli podílet na činnosti spolku, členové mohou zaslat podnět výboru. Členská schůze je usnášení schopna za přítomnosti aspoň pětiny svých členů. V případě, že by nebyl přítomen dostatečný počet členů, koná se valná hromada o půl hodiny později bez ohledu na počet přítomných členů. Pro přijetí návrhu se hlasuje, pro přijetí návrhu je třeba nadpoloviční většina hlasů, v případě hlasování o rozpuštění spolku je zapotřebí dvouřetinové většiny. Patnáctý článek hovoří o vzniku a zániku spolku: *„Spolek jest utvořen, přihlásilo-li se zadavatelům stanov alespoň 15 dalších osob za členy a byla-li vykonána ustanovující valná hromada, kterou svolají a interesentům ohlásí zadavatele stanov spolkových. Návrh na rozchod spolku musí býti při svolávání valné hromady výslovně uveden. Jméni spolku případně při jeho zániku Federaci proletářské tělovýchovy v Praze.“*⁴⁴⁵

Stanovy z roku 1937⁴⁴⁶ jsou podrobnější, obsahují 28 článků. Účel spolku byl formulačně pozměněn, přesto v jádru zůstal stejný: *„Účelem spolku jest pracovati pro prohloubení a utužení vztahu mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik a pro rozšíření hospodářských, kulturních a sportovních vztahů mezi občany obou národů.“*⁴⁴⁷ Členové spolku se sdružují v odbočkách, pokud je v obvodu dostatečný počet odboček, může vzniknout obvodní spolek a pokud je dostatečný počet obvodních spolků, lze se sdružovat v župních spolkách SP SSSR. Odbočky se také sdružují v zemských spolkách SP SSSR. *„Odbočky, obvodní, župní a zemské spolky jsou pobočnými spolky Svaz přátel SSSR a řídí se vlastními stanovami, ty ale podléhají schválení ÚV SP.“*⁴⁴⁸ Činnost spolku je definovaná velmi podobně. Členství je v těchto stanovách rozšířeno – kolektivní a čestný. *„kolektivním členem se stane každý tuzemský spolek nebo jiná korporace,*

445 AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.

446 AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 Svaz přátel SSSR v Československu (dále SP SSSR) - zemský spolek v Čechách, karton 990.

447 AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 SP SSSR - zemský spolek v Čechách, karton 990.

448 AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 SP SSSR - zemský spolek v Čechách, karton 990.

*družstvo, organizace na základě právoplatného usnesení k tomu oprávněné její instituce. Čestným členem se stane tuzemská nebo cizozemská fyzická nebo právnická osoba, kterou valný sjezd spolku čestným členem zvolí.*⁴⁴⁹ Vnitřní organizace spolku se však podstatně změnila, neboť přibyla řada dalších orgánů v celkovém počtu 11. Z výčtu stanov: valný sjezd se koná nejméně jednou za dva roky a svolává jej ústřední výbor spolku. Valný sjezd je tvořen zástupci odboček, zástupci kolektivních členů, čestní členové spolku, členové ústředního výboru, dozorčího výboru a smírčího sboru, zástupci zemských spolků, župních a obvodních spolků, tajemníci a redaktoři spolku. Každá odbočka má právo vyslat na sjezd jednoho zástupce, v případě, že má více jak 100 členů, může vyslat dalšího zástupce, právo na dalšího delegáta a hlas má odbočka za každou započatou stovku členů. Valný sjezd je řízen předsedou, případně místopředsedou. Sjezd je usnášeníschopný za přítomnosti poloviny zástupců odboček. Mimořádný valný sjezd je svolán do 3 měsíců, pokud o něj žádá alespoň jedna třetina odboček. Ústřední výbor má minimálně 30 a maximálně 50 členů, je volen na valném sjezdu, který také volí 15 až 25 náhradníků. Ústřední výbor má na starosti všechny záležitosti, které nepřísluší valnému sjezdu. Je usnášeníschopný za přítomnosti jedné třetiny členů. Pro přijetí návrhu je třeba nadpoloviční většina hlasů. Ústřední výbor volí ze svých řad 3 až 6 místopředsedů, jednatele, pokladníka, zapisovatele a případně další funkcionáře. ÚV volí prezidium a užší výbor, kterým dává směrnice pro jejich práci, zároveň schvaluje jejich činnost a může zrušit jejich usnesení. Prezidium spolku řídí a kontroluje práci sekretariátu komisi, redakci na základě usnesení ústředního výboru, přijímá a propouští zaměstnance spolku, doplňuje a mění složení komisi, rozhoduje o vydavatelské činnosti spolku. Prezidium má minimálně 8 a maximálně 14 členů, skládá se z předsedy, místopředsedů, jednatele, pokladníka a z předsedů organizační, kulturní a hospodářské komise. Schůze prezidia se konají aspoň jednou měsíčně. Užší výbor spolku má aspoň 10 členů, tvoří ho členové prezidia a členové ÚV, jeho schůze se konají podle potřeby. Má na starosti úkoly, co mu zadal ÚV, rozhoduje o zakládání a rušení župních spolků, může uložit předsedovi, aby svolal podle potřeby ÚV. Usnášeníschopný je za přítomnosti předsedy/místopředsedy a dalších 6 členů. Dozorčí výbor má na starosti kontrolu financí a činnosti spolku. Smírčí výbor se zabývá případnými sporky mezi jednotlivými členy, či spory mezi členy a orgány spolku. Ústřední výbor ustavuje komise jako svoje pomocné orgány, ty se skládají z členů spolku. Zároveň se uvádí, že se spolkové vyhlášky uveřejňují v časopise Funkcionář Svazu přátel SSSR v Československu. Poslední, dvacátý osmý článek osvětluje, jak může dojít k zániku spolku. Buď se o tom usnese valný sjezd, pro návrh musí být dvě třetiny delegátů, nebo je spolek

---

449 AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 SP SSSR - zemský spolek v Čechách, karton 990.

rozpuštěn úřadem. V případě rozpuštění spolku rozhoduje prezidium o tom, komu případně spolkový majetek. Pokud k tomuto rozhodnutí nedojde, veškerý majetek získá SHKS SSSR, pokud by ten neexistoval, přebírá veškerý majetek Péče o mládež pro Prahu II.⁴⁵⁰

Poválečné stanovy byly schváleny ministerstvem vnitra 15. 2. 1946.⁴⁵¹ Ty se vztahovaly jen na území Čech, Moravy a Slezska, na Slovensku fungoval samostatný Zváz priateľ'ov ZSSR. Stanovy zjednodušili organizaci spolku, nově fungoval na třech stupních – ústředí, kraje a odbočky. Změnily se také jednací řeči spolku, v roce 1937 to byly československá, ruská, německá, maďarská, rusínská a polská⁴⁵², nově to byla jen řeč česká, slovenská a ruská.⁴⁵³ Činnost nástupnické organizace Svazu Československo-sovětského přátelství byla také upravena stanovy.⁴⁵⁴

---

450 AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 SP SSSR - zemský spolek v Čechách, karton 990.

451 AHMP, Spolkový katastr, XII3424 SP SSSR v ČS, odbočka Praha – ředitelství národní bezpečnosti, karton 1019.

452 AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 SP SSSR - zemský spolek v Čechách, karton 990.

453 AHMP, Spolkový katastr, XII3424 SP SSSR v ČS, odbočka Praha – ředitelství národní bezpečnosti, karton 1019.

454 Stanovy jsou dostupné v plném znění v Rudolf ŠMIC, *Co má vědět náš funkcionář?*. Praha: Svaz československo-sovětského přátelství, 1948. s. 18-34.

7. Spolkový časopis Svět Sovětů

7.1. Historie časopisu Svět Sovětů

Svět sovětů byl časopis spolku Svaz přátel SSSR v Československu. První číslo periodika vyšlo v únoru 1932. Za hlavního iniciátora vzniku časopisu lze pokládat Bohumíra Šmerala, který byl prvním majitelem, vydavatelem i odpovědným redaktorem časopisu. Přes zákazy činnosti spolku, které byly na něj uvaleny v letech 1931 a 1932, vydávání časopisu nebylo zakázáno, protože formálně bylo periodikum vedeno na jméno Bohumíra Šmerala, on sám byl iniciátorem tohoto kroku.⁴⁵⁵ To, že mohl Svět sovětů vycházet i v době zákazu činnosti SP, mělo další výhodu - místo legitimací SP SSSR, které se nemohly používat, byly vydávány legitimace čtenářů Světa sovětů a ty tak mohly plnit obojí funkci.⁴⁵⁶ V prvním čísle v článku Proč vycházíme?⁴⁵⁷ Šmeral zdůraznil, že Svět sovětů bude informovat své čtenáře pravdivě o SSSR a jeho výstavbě socialismu. Zároveň dal do kontrastu země „kapitalistického“ světa, které jsou postiženy hospodářskou krizí, a naopak Sovětský svaz jako nekapitalistický stát krize nezasáhla. V časopise pak také sám publikoval. Není sice známo, jakou čtenost měl časopis v prvních měsících své existence, ale podle sjezdu spolku, který se sešel 17. 7. 1932 v Národním domě na pražském Smíchově, se objevil požadavek, aby členové SP získali 5000 nových čtenářů časopisu Svět Sovětů.⁴⁵⁸ Poté, co byl Svaz přátel obnoven v roce 1934, se Svět sovětů potýkal s obtížemi. Na jeho vydávání často chyběly peníze. Navíc tiskárny odmítly časopis tisknout, pokud nedostanou předem zapláceno, proto se tisk časopisu přesunul nejprve z Prahy do Brna a později nazpět. Kromě tiskáren se měnili i odpovědní redaktoři, kteří museli podle policejních nařízení bydlet v místě tisku periodika. V srpnu 1935 se náklad časopis dostal k číslu 15 000 výtisků.⁴⁵⁹

Časopis se orientoval také na početně největší národnostní menšiny, které v Československu žily. V době vzniku českého Světa sovětů začala vycházet německá mutace pod názvem Freund der Sowjets, ta dosáhla v srpnu 1935 nákladu 5000 výtisků.⁴⁶⁰ Později k němu přibyla i maďarská verze.⁴⁶¹ V průběhu let se náklad časopisu všech mutací navyšoval. V lednu 1936 se sešlo pražské vedení SP, které konstatovalo, že se podařilo navýšit náklad časopisu Svět sovětů i jeho jazykových mutací, Svět sovětů měl tehdy náklad

455 Jan GALANDAUER, *Bohumír Šmeral 1914-1941*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. s. 424-425.

456 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 91-94.

457 Svět sovětů, 1932, ročník 1, číslo 1.

458 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 66.

459 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 104-108.

460 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 23-24.

461 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 109.

17 000 výtisků, německý Sowjet Russland von heute 6000 a maďarský Szowjetföld 4600.⁴⁶² Podle dalších údajů, tentokrát ze třetího sjezdu SP SSSR z listopadu 1936 vycházel Svět sovětů v nákladu 19 000 kusů, německá mutace v 6000 a maďarská v 5500. Kromě vydávání časopisů se spolek soustředil i na publikaci propagačních publikací o SSSR.⁴⁶³ Časopis měl posloužit k získávání dalších členů z nekomunistických stran, protože 20. 6. 1936 vyšlo jeho speciální číslo v nákladu 100 000 a 50 000 kusů (v češtině a v němčině), které následně rozdávali funkcionáři SP členům socialistických stran.⁴⁶⁴ Speciální číslo v nákladu více než 50 000 kusů vyšlo také v roce 1938.⁴⁶⁵ Po vzniku druhé republiky Svět sovětů sice ještě nějakou dobu vycházel, byl však pod cenzurním tlakem. V této formě vycházel 3 měsíce, posléze byl na něj uvalen na konci roku 1938 zákaz vydávání. Krátce nato vznikl nový měsíčník Svět slovem i obrazem, který měl na Svět sovětů navázat, ale po vydání prvního čísla v prosinci 1938 bylo periodikum rovněž zakázáno. Určitý dočasný prostor tak zástupci SP i SHKS dostali v Učitelských novinách, které vedl Zdeněk Nejedlý. Ty však byly nedlouho poté taktéž zakázány.⁴⁶⁶

Po konci druhé světové války byl i se samotnou organizací Svazu přátel obnoven spolkový časopis. Ten krátce po konci války přesunul sídlo své redakce z pražské Klimentské ulice do budovy na Smetanově nábřeží.⁴⁶⁷ Časopis vycházel po válce každý týden a do konce roku 1947 bylo vytištěno na 20 milionů výtisků.⁴⁶⁸ V listopadu 1947 na 30. výročí říjnové revoluce bylo založeno stejnojmenné nakladatelství Svět sovětů, které jako svoji první publikaci vydalo poému Vítězství od ruského básníka Nikolaje Nikolajeviče Asejeva. Literatura vydávaná nakladatelstvím byla rozdělena na beletristickou a populárně-vědeckou. Ta se tematicky velmi různila, pojednávala například o organizaci sovětského zemědělství, sovětském průmyslu, o organizaci lidového vzdělání a výchovy v SSSR či o sovětském právu. Z beletrie lze zmínit díla – od Maxima Gorkého Tři dny, od Nikolaje Virta Samota, od Alexeje Nikolajeviče Tolstého Ruské národní pohádky, od Alexandra Bezborodova Rok na polární stanici a Dobrodružství polárního letce, od Valentina Petroviče Katajeva Ženu a další. Knih bylo mezi lety 1945 až 1947 vydáno kolem 530 000.⁴⁶⁹

---

462 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 110.

463 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 34-36.

464 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 113.

465 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 144-145.

466 Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy*, 1. s. 153.

467 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 48-49.

468 Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy*, 2. s. 29.

469 Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu*. s. 51-52.

7.2. Obsah časopisu Svět Sovětů

Během první republiky vycházel časopis jako měsíčník, po jeho obnovení v květnu 1945 se z něj stal týdeník. Z hlediska jeho obsahu se řada článků týkala dění a poměrů v Sovětském svazu – například jak vypadá péče o dítě v SSSR⁴⁷⁰, reportáž z námořní základny SSSR⁴⁷¹ či text s trochu úsměvným titulkem Chtějí se sovětské ženy líbit?⁴⁷² Samozřejmě byly texty o Marxovi, Leninovi, Stalinovi, ale kupodivu také o Masarykovi, kterému časopis věnoval tři strany⁴⁷³, když první československý prezident v září 1937 zemřel. Nechyběly zde ani statě funkcionářů Svazu přátel - Bohuslav Vrbenský například v říjnovém čísle popisoval, jak to bylo s vojenskou pomocí SSSR během září 1938⁴⁷⁴, Jiří Koťátko komentoval československo-sovětské vztahy,⁴⁷⁵ nebo Zdeněk Nejedlý napsal stat' o 20 letech budování socialismu v SSSR⁴⁷⁶. Vzhledem k tomu, že šlo o časopis Svazu přátel, referovalo periodikum i o sjezdech SP, oslavách bolševické revoluce v Rusku, prvním sjezdu SČSP či vyzývalo své čtenáře, aby hledali jak nové členy Svazu přátel, tak i čtenáře/abonenty Světa sovětů. Ve většině čísel taktéž dostal prostor návštěvník delegace, který popisoval, jak vypadá život v Sovětském svazu. Pravidelnými rubrikami byly například kurzy radiohlídky a ruštiny. Periodikum také na svých stránkách avizovalo, v jakém čase vysílá české vysílání sovětského rozhlasu z Moskvy. V češtině a slovenštině to bylo ve středu a v pátek, časy se v časopisu upřesňovaly. Vysílaly se i různé besedy, například: Jak se stravuje Moskva, Na sovětském parníku, Úloha a úkoly odborů, Jak se změnila tvářnost v zemi či Večer rudé armády.⁴⁷⁷

---

470 Svět sovětů, 1934, ročník 3, číslo 1.

471 Svět sovětů, 1935, ročník 4, číslo 1.

472 Svět sovětů, 1935, ročník 4, číslo 4.

473 Svět sovětů, 1937, ročník 6, číslo 10.

474 Svět sovětů, 1938, ročník 7, číslo 10.

475 Svět sovětů, 1947, ročník 10, číslo 14.

476 Svět sovětů, 1937, ročník 6, číslo 11.

477 Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou*. s. 71.

8. Závěr

Sdružování občanů ve spolcích je nedílnou součástí moderní občanské společnosti a právo spolčovací patří mezi jedno ze základních lidských práv. Dalo by se pak také říct, že čilý spolkový život prokazuje kvalitu demokracie v zemi. Tato bakalářská práce si kladla za cíl nastínit podle dobových pramenů činnost a vývoj spolku Svaz přátel SSSR v Československu, který působil přerušovaně 12 let od svého vzniku v roce 1930 do ukončení činnosti v únoru 1948. Svaz přátel SSSR v Československu i přes nelehké podmínky za První Československé republiky vyvíjel po celou dobu svého působení řadu aktivit - pořádal besedy, přednášky, organizoval výstavy, vydával literaturu, vysílal své členy do Sovětského svazu v rámci delegací. Vše se tematicky týkalo Sovětského svazu. Mimoto organizoval řadu oslav k různým událostem spjatých s Ruskem/SSSR, například bolševickou revoluci, výročí vzniku Rudé armády či pořádání týdnů československo-sovětského přátelství. Spolek taktéž vydával vlastní časopis Svět sovětů, který vycházel od roku 1932. Později k němu přibýly další (Funkcionář, Věstník přátel SSSR a Funkcionář Svazu přátel či Přítel SSSR), které ale byly určeny pro členy spolku a nevycházely pravidelně. Při vyvíjení činnosti se SP řídil svými spolkovými stanovami.

Kontinuitu vývoje spolku narušily dva zákazy za První Československé republiky v roce 1930 a 1932. Tehdy řada policejních zpráv hovořila o spolku jako o organizaci, kterou je potřeba mít pod kontrolou. Nejspíše se také část prvorepublikové společnosti bála, že spolek chce ze Sovětského svazu do Československa „přivést“ bolševickou revoluci a diktaturu proletariátu. Spolku pravděpodobně pomohla normalizace vzájemných československo-sovětských vztahů v roce 1934, kdy Československo uznalo Sovětský svaz de iure. Další vývoj ovlivnila Mnichovská dohoda a vznik Druhé Československé republiky, kdy sice spolek fungoval, ale státní orgány monitorovaly jeho činnost. Za Protektorátu Čechy a Morava měl spolek činnost opět přerušenu.

V dalším vývoji spolku rozhodující roli sehrála druhá světová válka - SSSR osvobodil většinu československého území od nacistického režimu a stál na poli vítězů války. Poválečný Svaz přátel byl proto v úplně odlišné pozici oproti předválečné době. Základem pro jiné postavení spolku bylo samotné naladění společnosti ve Třetí Československé republice, kdy společnost obecně směřovala doleva a sympatizovala se vším levicovým. Celospolečenská inklinace k SSSR byla samozřejmostí. SP SSSR se tak mohl rozvíjet i z důvodu, že

vyhovoval tehdejšímu diskursu. Po válce se ale činnost spolku nerozvíjela dlouho, konec aktivit spolku lze časově spojit s koncem Třetí Československé republiky. V únoru 1948 byl totiž Svazu přátel SSSR v Československu sloučen se Společností pro hospodářské a kulturní styky s SSSR. Vznikla tak jedna organizace s názvem Svaz českoslovenko-sovětského přátelství.

Spolek byl od svého vzniku primárně určen pro zástupce dělnictva. Jeho členové byli většinou buď komunisté, sociální demokraté, nebo národní socialisté. Přestože se spolek deklaroval jako apolitický, jeho vedení většinou tvořili členové komunistické strany. KSČ navíc podle některých pramenů do vývoje spolku zasahovala, přestože to předseda KSČ Klement Gottwald popíral. Nelze proto říct, že by byl spolek nezávislý. O vztahu SP SSSR a KSČ vzhledem k absenci primárních pramenů pravděpodobně nebude již mnoho zjištěno.

Podle osobností, které stáli v čele spolku nebo se v něm angažovali, se nejednalo o čistě „proletářský“ spolek. Naopak řada vrcholných představitelů měla vysokoškolský titul, najdeme mezi nimi doktory práv, doktora medicíny, novináře, muzikologa, spisovatele či dělníky. Tato diverzita profesí je jistě velmi zajímavá. V podkapitole nebylo ambicí autora vyčerpávajícím způsobem vykreslit život osobností SP, ale spíše ukázat, jakým způsobem ovlivnila činnost ve spolku jejich život. Důležitou úlohu ve vedení spolku měli například politik a spisovatel Bohumír Šmeral, zubní lékař Bohuslav Vrbenský, právník Ivan Sekanina, odborník na zemědělství Jiří Koťátko, novinář Julius Fučík, prozaik a básník Stanislav Kostka Neumann, spisovatel a bývalý legionář Josef Kopta a další.

Tato bakalářská práce zrekonstruovala na základě dostupných pramenů činnost a vývoj spolku Svaz přátel SSSR v Československu. Hlavním zdrojem pro práci byly archiválie z NA a AHMP, šlo většinou o prameny diplomatického charakteru. Vzhledem k občasné absenci dobových archiválií autor čerpal informace též ze sekundární literatury a z dobových periodik. Bakalářská práce maximálně vytěžila dostupné archiválie, přestože jsou některé fondy k tomuto spolku torzovité. Další vhled do činnosti a vývoje spolku by jistě přineslo studium archiválií odboček spolku (ať už v českých zemích, na Slovensku či na Podkarpatské Rusi) nebo slovenského Zväzu priateľ'ov ZSSR. To je však otázka dalšího historického výzkumu.

9. Seznam archivních pramenů, literatury a internetových zdrojů

9.1. Primární prameny

Národní archiv

- Národní archiv (dále NA), Ministerstvo vnitra - nová registratura. Soupis spolkových spisů signatury D 3111, SP SSSR 1930-1931, karton 5090.
- NA, Ministerstvo vnitra I - prezidium, Praha, Upozornění na činnost Svazu přátel SSSR, inv. číslo 868, karton 448.
- NA, Ministerstvo zahraničních věcí - výstřížkový archiv I 1916-1944, inv. číslo 1471, karton 2733.
- NA, nezpracovaný.

Archiv hlavního města Prahy

- Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.
- AHMP, Spolkový katastr, XXII/2433 Svaz přátel SSSR v Československu, odbočka v Praze, karton 981.
- AHMP, Spolkový katastr, XXII/2435 Svaz přátel SSSR v Československu, obvodní spolek v Praze, karton 981.
- AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 Svaz přátel SSSR v Československu - zemský spolek v Čechách, karton 990.
- AHMP, Spolkový katastr, XXII3167 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka pražský kraj, karton 1014.
- AHMP, Spolkový katastr, XII3424 Svaz přátel SSSR v Československu, odbočka Praha – ředitelství národní bezpečnosti, karton 1019.
- AHMP, Spolkový katastr, XXII3064 Svaz přátel SSSR v Československu - odbočka Praha Ministerstvo informací, karton 1012.

9.2. Monografie

- *Ivanu Sekaninovi*. Praha: Okresní výbor KSČ, 1949.
- *Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a Svazem sovětských socialistických republik*. Praha: Svět sovětů, 1963.

- Čestmír AMORT, *Přátelé Sovětského svazu: z historie organizací přátel SSSR v Československu*. Praha: Lidové nakladatelství, 1972.
- Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy, 2, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1945-1972*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.
- Kamil ČINÁTL - Jaroslav PAŽOUT ed., *Komunističtí intelektuálové a proměna jejich vztahu ke KSČ (1945-1989)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.
- Milan DRÁPALA - Kateřina ŠIMOVÁ - Daniela KOLENOVSKÁ, *Cesty do utopie: sovětské Rusko ve svědectvích meziválečných československých intelektuálů*. Praha: Prostor, 2017.
- Jan DVOŘÁČEK, *Přátelství na věčné časy, 1, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1918-1945*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.
- Zora DVOŘÁKOVÁ, Milada Horáková. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1991.
- Zora DVOŘÁKOVÁ - Jiří DOLEŽAL, *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*. Praha: Eva, 2001.
- Jan GALANDAUER, *Bohumír Šmeral 1914-1941*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986.
- Jan GEBHART - Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české, Sv. 15b., 1939-1945*. Praha: Paseka, 2007.
- Klement GOTTWALD, *Spisy III 1931-1932*. Praha: Svoboda, 1951.
- Klement GOTTWALD, *Spisy IV 1932-1933*. Praha: Svoboda, 1951.
- Klement GOTTWALD, *Spisy VII 1936*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953.
- Klement GOTTWALD, *Spisy XII 1945-1946*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955.
- Klement GOTTWALD, *Spisy XIV 1947-1948*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958.
- Zdeněk HUŇÁČEK, *Stručný slovník protifašistického boje českého lidu*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, 1983.
- Katarína HRADSKÁ - Ivan KAMENEC, *Slovensko v 20. storočí. Štvrtý zväzok, Slovenská republika 1939-1945*. Bratislava: VEDA, 2015.
- Josef KALVODA, *Role Československa v sovětské strategii*. Kladno: Dílo, 1999.
- Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002.

- Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003.
- Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české, Sv. 14., 1929-1938*. Praha, 2002,
- Antonín KLIMEK - Eduard KUBŮ, *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro střední Evropu, 1995.
- František KAUTMAN, *Stanislav Kostka Neumann: člověk a dílo (1875-1917)*. Praha: Academia, 1966.
- Jitka KLEMENTOVÁ, *Československé odborové hnutí v datech a faktech*. Praha: Práce, 1980.
- Pavel KOSATÍK, *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*. Praha: Mladá fronta, 2010.
- Michaela KOŠŤÁLOVÁ, *Soukromí Milady Horákové*. Praha: Petrklíč, 2014.
- Václav KRÁL, *Československo a Sovětský svaz 1917-1971*. Praha: Práce, 1971.
- Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeněk Nejedlý: politik a vědec v osamění*. Praha: Paseka, 2012.
- Marek LAŠŤOVKA - Barbora LAŠŤOVKOVÁ - Jana RATAJOVÁ - Josef TŘIKAČ - Tomáš RATAJ, *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998.
- Miroslav MACHÁČEK, *Stanislav K. Neumann*. Praha: Horizont, 1985.
- Vladimír NÁLEVKA, *Světová politika ve 20. století*. 1. Praha: Skřivan ml., 2000.
- Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětská smlouva 1943*. Praha: Historický ústav, 2014.
- Jan NĚMEČEK - Emil VORÁČEK, *Česko-ruské vztahy v 19. a 20. století*. Praha: Historický ústav, 2011.
- Petr NOVÁČEK, *Portréty: představitelé českého revolučního a komunistického hnutí*, Přerov: Lidové nakladatelství, 1974.
- Marek PEČENKA- Bohuslav LITERA, *Dějiny Ruska v datech*. Praha: Dokořán, 2011.
- Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002.
- Jiří SEDLÁČEK - Jan NĚMEC, *Společnou cestou: z historie bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Lidové nakladatelství, 1975.
- Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou: z bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Svět sovětů, 1960.
- Petr SEKANINA, *Ivan Sekanina*, Praha: Orego, 2005.

- Jaroslav ŠEDIVÝ, *Osudné spojenectví: Praha a Moskva 1920-1948*. Praha: Mladá fronta, 2015.
- Jiří TŮMA, *Bohuslav Vrbenský: o životě a díle revolucionáře*, Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1980.
- Zdeněk VESELÝ, *Československá zahraniční politika 1914-1945 (dokumenty)*, Praha: VŠE, 2000.
- Zdeněk VESELÝ, *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.
- Jarmila WAGNEROVÁ - Ján PLEVA, *Dějiny mezinárodního dělnického hnutí a KSČ: učební text pro výuku předmětu dějiny MDH a KSČ na vysokých školách v ČSR*, Praha: SPN, 1987.
- František ZBOŘIL, *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010.

9.3. Brožury

- *IV. valný sjezd Svazu přátel SSSR*, Praha: Nakladatelství Svazu přátel SSSR v ČSR, 1945.
- *Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci: 1943-1963*. Praha: Svět sovětů, 1963.
- Markéta DEVÁTÁ, *Českoslovenští komunisté a jejich strana*. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2017.
- Jan KAZIMOUR, *K 15. výročí československo-sovětské smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci*. Praha: ÚV SČSP, 1958.
- Zdeněk NEJEDLÝ- František NEČÁSEK, *Praha-Moskva: revue pro kulturní a hospodářskou spolupráci ČSR a SSSR*. Praha: Svaz československo-sovětského přátelství, ročník 5, číslo 9-10, 1950.
- Rudolf ŠMIC, *Co má vědět náš funkcionář?*. Praha: Svaz československo-sovětského přátelství, 1948.

9.4. Studie

- Adam HRADILEK, Karel Vaš v SSSR. *Vězněm a spolupracovníkem Národního komisariátu vnitřních záležitostí*. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů. 6, č. 3, 2012, s. 72-88.

- Jiří KŘEŠŤAN, *KSC, Společnost pro hospodářské a kulturní styky s SSSR a obraz Sovětského svazu v prostředí české levicové inteligence (1925-1939)*, in: Zdeněk KÁRNÍK - Michal KOPEČEK, ed. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, Sv. 2. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005.
- Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeněk Nejedlý, komunismus a problém „zrady vzdělanců“*, in: Kamil ČINÁTL - Jaroslav PAŽOUT ed., *Komunističtí intelektuálové a proměna jejich vztahu ke KSC (1945-1989)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. s. 76-89.
- Jan NĚMEČEK, *Československá vláda, prezident a československo-sovětská smlouva z roku 1943*, in: Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětská smlouva 1943*. Praha: Historický ústav, 2014.
- Jan LOMÍČEK, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu "krátkého" dvacátého století*, in: Sborník Národního muzea v Praze, č. 1-2, 2015.
- Jan LOMÍČEK, *Vnější a vnitřní faktory utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu*. Disertační práce obhájena na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v roce 2016.
- Jan NĚMEČEK, *Československo-sovětské vztahy na sklonku 2. světové války*, in: Jan NĚMEČEK - Emil VORÁČEK, *Česko-ruské vztahy v 19. a 20. století*. Praha: Historický ústav, 2011.
- Pavel NOVÁK, *Akademik Jiří Koťátko (1859-1962)*. In: *Prameny a studie: osobnosti v zemědělství*, Praha: Národní zemědělské muzeum č. 46, 2011, s. 33-44.

9.5. Periodika

- Dělnický deník (1930)
- Nové Rusko (1928)
- Rudé právo (1930, 1932)
- Rudý Večerník (1930, 1931)
- Svět Sovětů (1932-1938, 1945-1948)

9.6. Internetové zdroje

- <https://www.blovic-mesto.cz/mesto-blovic/rodaci-a-vyznamne-osobnosti-blovic/marie-skardova/> (přistoupeno 18. 7. 2018)
- <https://forum.valka.cz/topic/view/26941#96059> (přistoupeno 25. 6. 2018)

- [Http://glosy.info/texty/ceskoslovensko-sovetske-vztahy-od-vzniku-obou-zemi-az-do-uzavreni-spojencvi-v-roce-1935/](http://glosy.info/texty/ceskoslovensko-sovetske-vztahy-od-vzniku-obou-zemi-az-do-uzavreni-spojencvi-v-roce-1935/) (přistoupeno 26. 6. 2018)
- [Http://www.historiecssd.cz/j/jirasek-ferdinand/](http://www.historiecssd.cz/j/jirasek-ferdinand/) (přistoupeno 22. 7. 2018)
- [Http://www.historiecssd.cz/s-2/skatula-emanuel/](http://www.historiecssd.cz/s-2/skatula-emanuel/) (přistoupeno 22. 7. 2018)
- [Https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1542020090975492/294/?lang=cs](https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1542020090975492/294/?lang=cs) (přistoupeno 16. 7. 2018)
- [Https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1662070835117222/211/?lang=cs](https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1662070835117222/211/?lang=cs) (přistoupeno 16. 7. 2018)
- <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1569619878951260/66/?lang=cs> (přistoupeno 16. 7. 2018)
- [Http://www.infofila.cz/30-vyroci-velke-rijnove-socialisticke-revoluce-2-4-s-3-d-1-id-1148-cenik-znamek](http://www.infofila.cz/30-vyroci-velke-rijnove-socialisticke-revoluce-2-4-s-3-d-1-id-1148-cenik-znamek) (přistoupeno 17. 6. 2018)
- [Http://www.infofila.cz/30-vyroci-velke-rijnove-socialisticke-revoluce-4-k-s-3-d-1-id-1149-cenik-znamek](http://www.infofila.cz/30-vyroci-velke-rijnove-socialisticke-revoluce-4-k-s-3-d-1-id-1149-cenik-znamek) (přistoupeno 17. 6. 2018)
- [Https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/presne-70-let-uz-neni-podkarpatska-rus-casti-ceskoslovenska_201506290027_mvydrova](https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/presne-70-let-uz-neni-podkarpatska-rus-casti-ceskoslovenska_201506290027_mvydrova) (přistoupeno 25. 6. 2018)
- [Http://litvinov.sator.eu/encyklopedie/pozoruhodni-spoluobcane/bartosek-theodor](http://litvinov.sator.eu/encyklopedie/pozoruhodni-spoluobcane/bartosek-theodor) (přistoupeno 23. 7. 2018)
- [Www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/) (přistoupeno 28. 6. 2018)
- [Http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/marshalluv-plan-a-vyvoj-vztahu-mezi-csr-a-usa/](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/marshalluv-plan-a-vyvoj-vztahu-mezi-csr-a-usa/) (přistoupeno 25. 5. 2018)
- [Http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/nejdemokratictejsi-ustava-sveta-navrh-nove-sovetske-ustavy-z-roku-1936/](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/nejdemokratictejsi-ustava-sveta-navrh-nove-sovetske-ustavy-z-roku-1936/) (přistoupeno 22. 5. 2018)
- [Http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=775&hl=josef+kopta+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=775&hl=josef+kopta+) (přistoupeno 12. 7. 2018)
- [Http://tapolitika.cz/lekce-z-historie/konstantin-gajvoronskij-neklidne-leto-roku-1927](http://tapolitika.cz/lekce-z-historie/konstantin-gajvoronskij-neklidne-leto-roku-1927) (přistoupeno 20. 6. 2018)
- [Https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickych-textu/julius-fucik-1903-1943-a-jeho-reportaz-psana-na-opratce/](https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickych-textu/julius-fucik-1903-1943-a-jeho-reportaz-psana-na-opratce/) (přistoupeno 11. 7. 2018)
- [Http://www.vedakolemnas.cz/prostory-spolecne-pameti/170828-ceskoslovensti-komuniste-a-jejich-strana.html](http://www.vedakolemnas.cz/prostory-spolecne-pameti/170828-ceskoslovensti-komuniste-a-jejich-strana.html) (přistoupeno 2. 6. 2018)

- [https://www.vojsko.net/index.php/armady/17-vyznamne-udalosti/3610-ruska-obcanska-
valka-krvave-dozvuky-prvni-svetove-valky-ve-vychodni-evrope-1917-1922#ftn2](https://www.vojsko.net/index.php/armady/17-vyznamne-udalosti/3610-ruska-obcanska-valka-krvave-dozvuky-prvni-svetove-valky-ve-vychodni-evrope-1917-1922#ftn2)
(přistoupeno 29. 6. 2018)
- https://cs.wikisource.org/wiki/Zákon_na_ochranu_republiky (přistoupeno 12. 7. 2018)
- <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-130> (přistoupeno 17. 6. 2018)
- [https://zpravy.idnes.cz/nemecka-justice-po-75-letech-zrusila-trest-za-podpaleni-riskeho-
snemu-1e0-/zahranicni.aspx?c=A080110_221315_zahranicni_mad](https://zpravy.idnes.cz/nemecka-justice-po-75-letech-zrusila-trest-za-podpaleni-riskeho-snemu-1e0-/zahranicni.aspx?c=A080110_221315_zahranicni_mad) (přistoupeno 28. 6.
2018)

10. Obrazová příloha

Seznam obrazové přílohy

1. Stanovy Svazu přátel SSSR v Československu z roku 1931 (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 Svaz přátel SSSR v Československu - zemský spolek v Čechách, karton 990.).
2. Obálka časopisu Svaz přátel SSSR Svět sovětů z roku 1938 (převzato z Svět Sovětů, 1935, ročník 4, číslo 3.).
3. Přednáška SP SSSR (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.).
4. Úřední zákaz SP SSSR z roku 1939 (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.).
5. Bohumír Šmeral (převzato z <https://upload.wikimedia.org> ; přistoupeno dne 11. 7. 2018).
6. Ivan Sekanina (převzato z *Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, Pro zemi milovanou: z bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Svět sovětů, 1960.).
7. Bohuslav Vrbenský (převzato z <https://ahistorie.451.cz> ; přistoupeno dne 11. 7. 2018).
8. Zdeněk Nejedlý (převzato z Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy, 2, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1945-1972*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.).
9. Poštovní známka vydaná ministerstvem pošt k 30. výročí říjnové revoluce (převzato z <http://www.infofila.cz/>, přistoupeno 17. 6. 2018)
10. Manifest Svazu československo-sovětského přátelství (převzato ze Svět Sovětů, 1948, ročník 9, číslo 10.).
11. Odznak Svazu přátel SSSR v Československu z roku 1937 (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.).

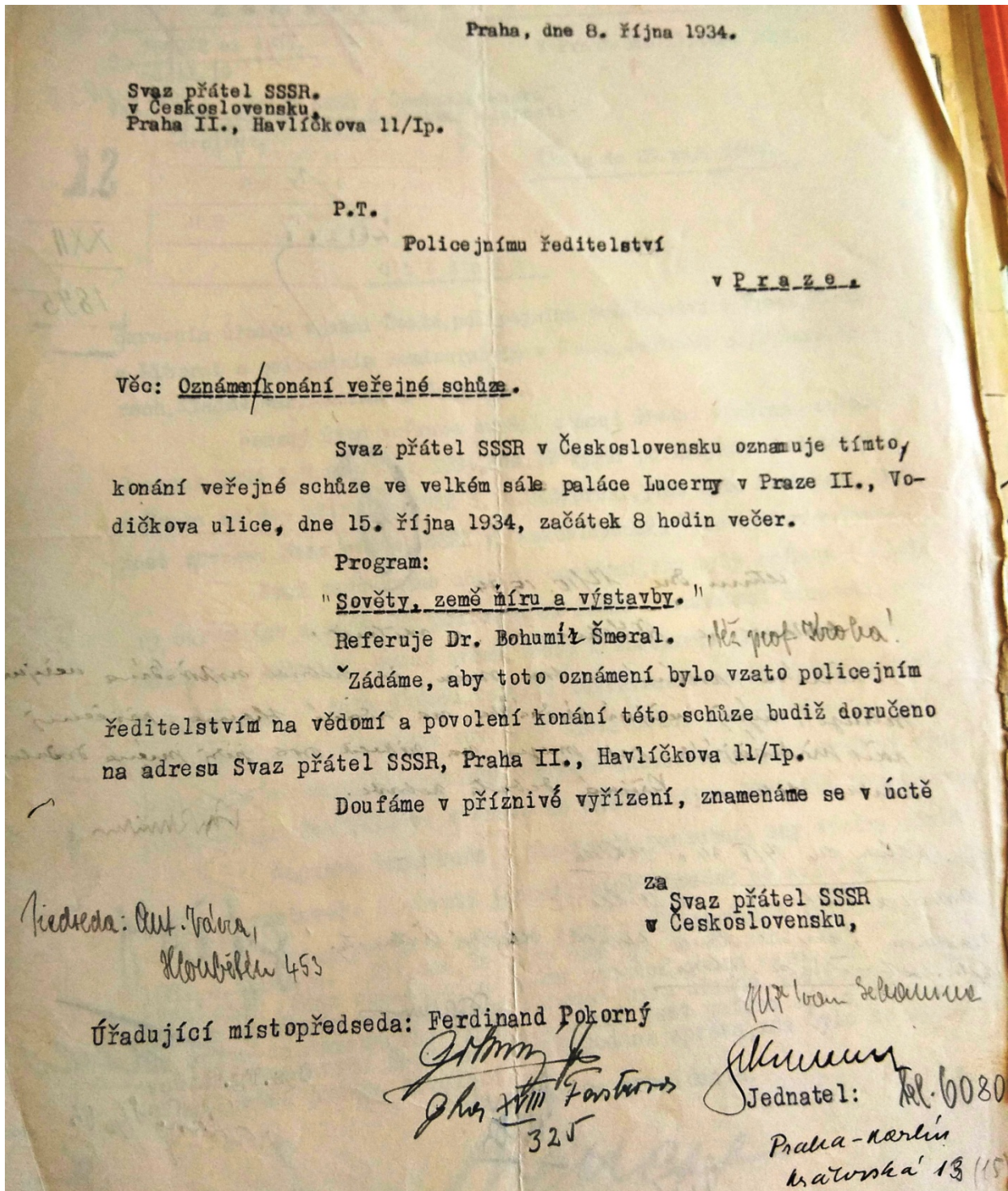
Stanovy Svazu přátel SSSR v Československu z roku 1937 (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII2630 Svaz přátel SSSR v Československu - zemský spolek v Čechách, karton 990.).

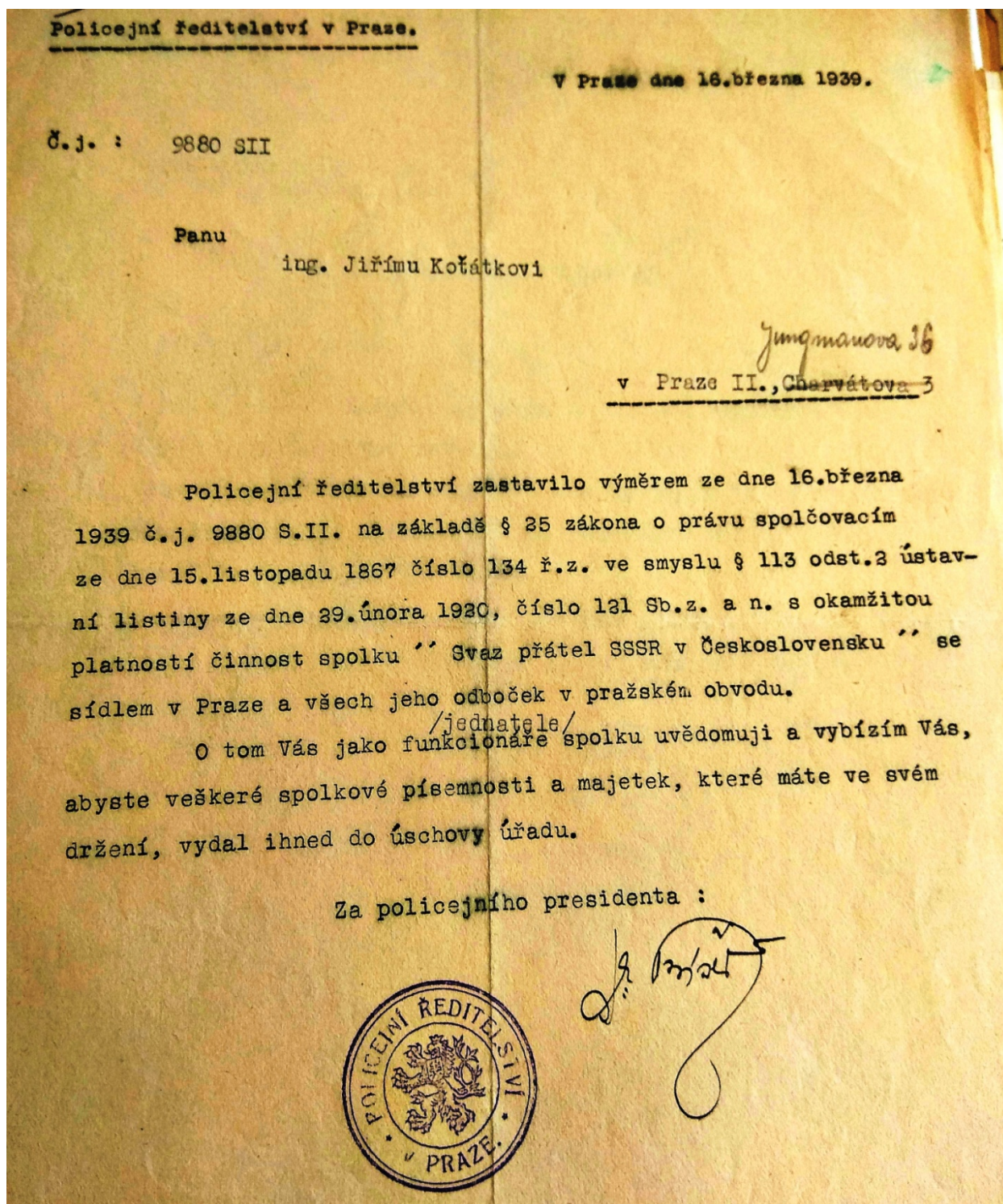
Obálka časopisu Svaz přátel SSSR Svět sovětů z roku 1938 (převzato z Svět Sovětů, 1935, ročník 4, číslo 3.)

Přednáška SP SSSR (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.).

Úřední zákaz SP SSSR z roku 1939 (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.).

Příloha 5.

Bohumír Šmeral (převzato z <https://upload.wikimedia.org>; přistoupeno dne 11. 7. 2018).

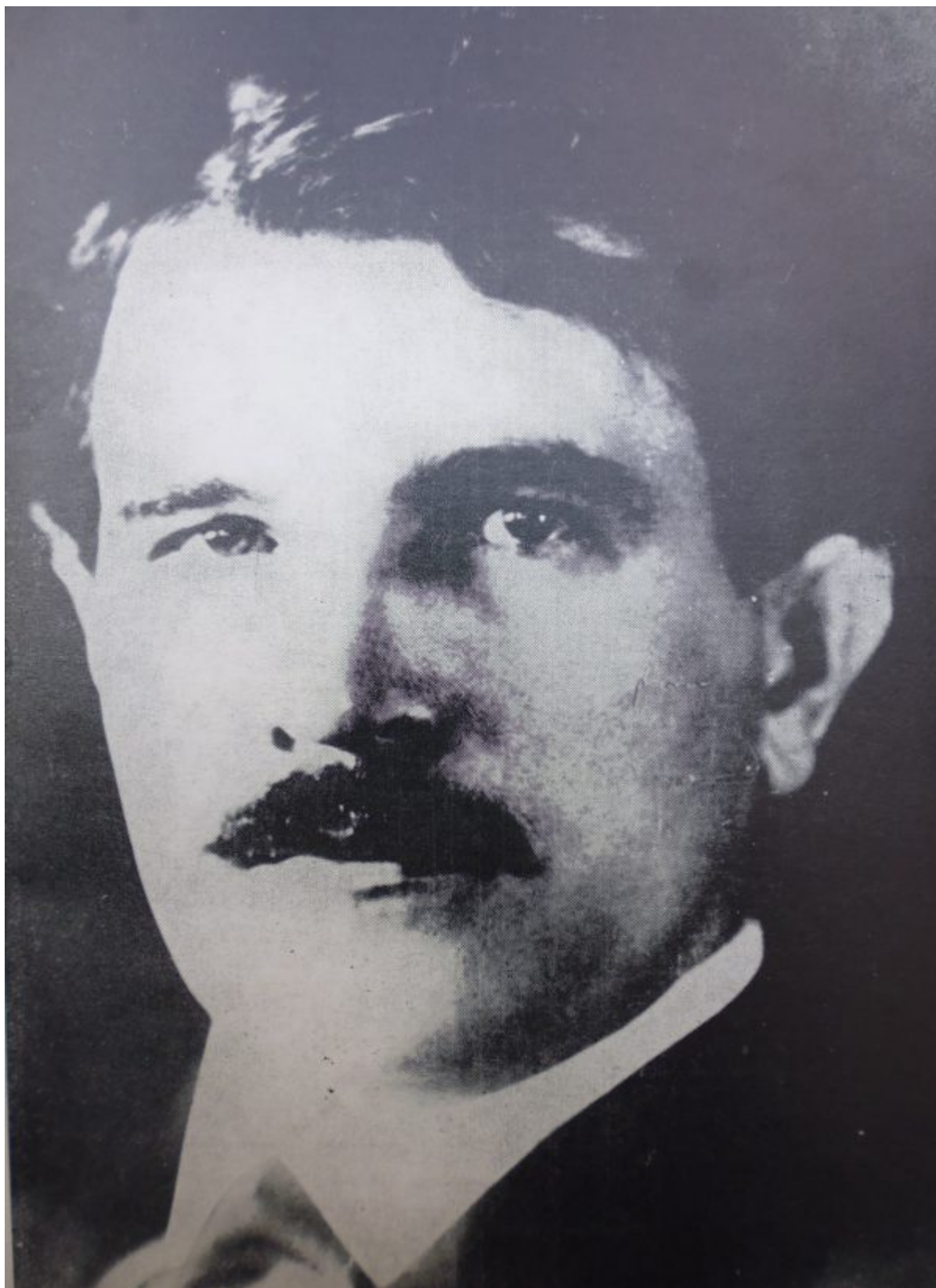

Příloha 6.

Ivan Sekanina (převzato z Jiří SEDLÁČEK - Josef VÁVRA, *Pro zemi milovanou: z bojů o československo-sovětské přátelství*. Praha: Svět sovětů, 1960.).

Příloha 7.

Bohuslav Vrbenský (převzato z <https://ahistorie.451.cz> ; přistoupeno dne 11. 7. 2018).

Příloha 8.

Zdeněk Nejedlý při projevu na manifestačním sjezdu československo-sovětského přátelství v Národním divadle v Praze v roce 1948

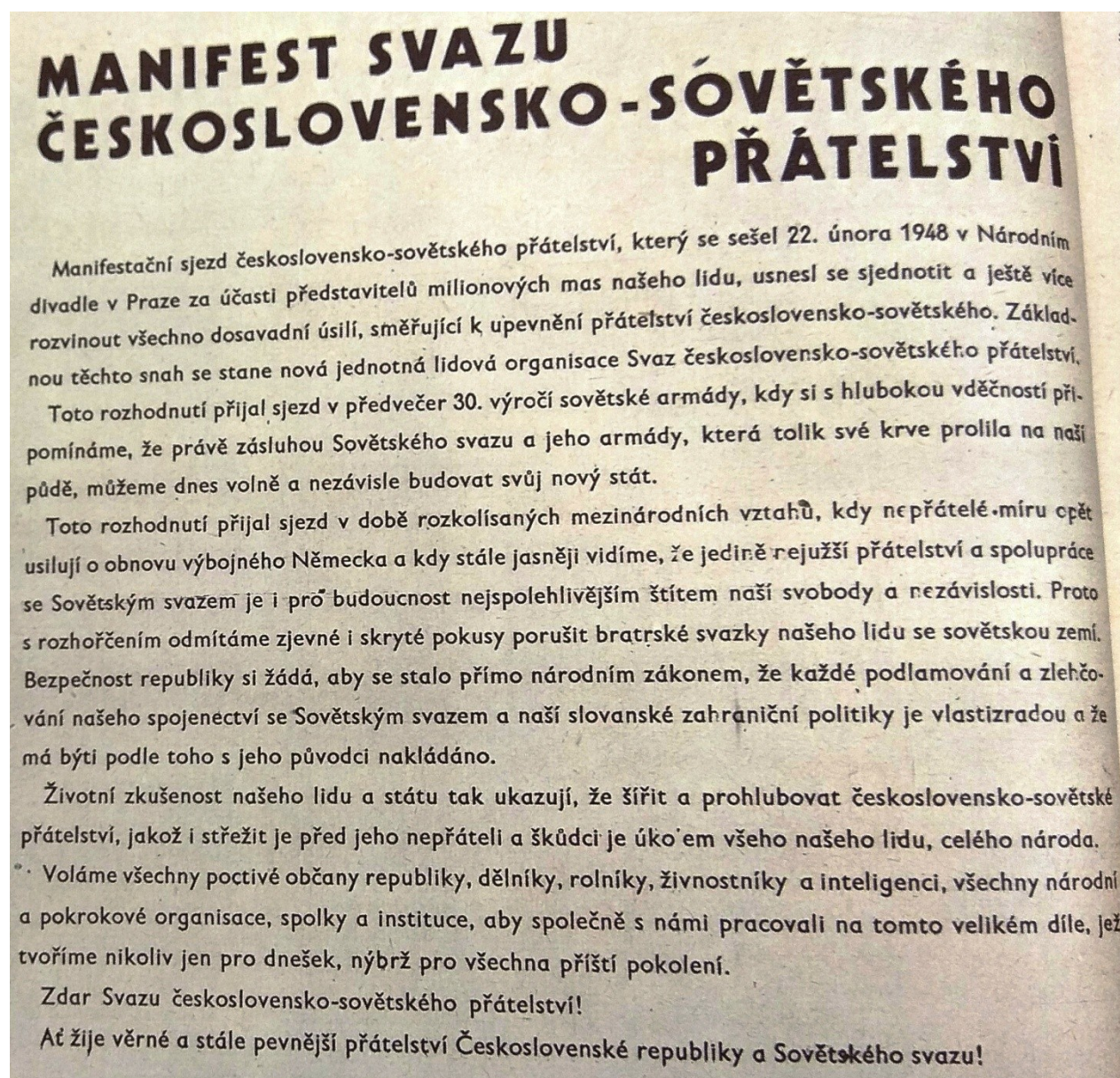
Zdeněk Nejedlý (převzato z Karel BRABEC, *Přátelství na věčné časy, 2, Z činnosti organizací přátelství k SSSR v Československu v letech 1945-1972*. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.).

Příloha 9.

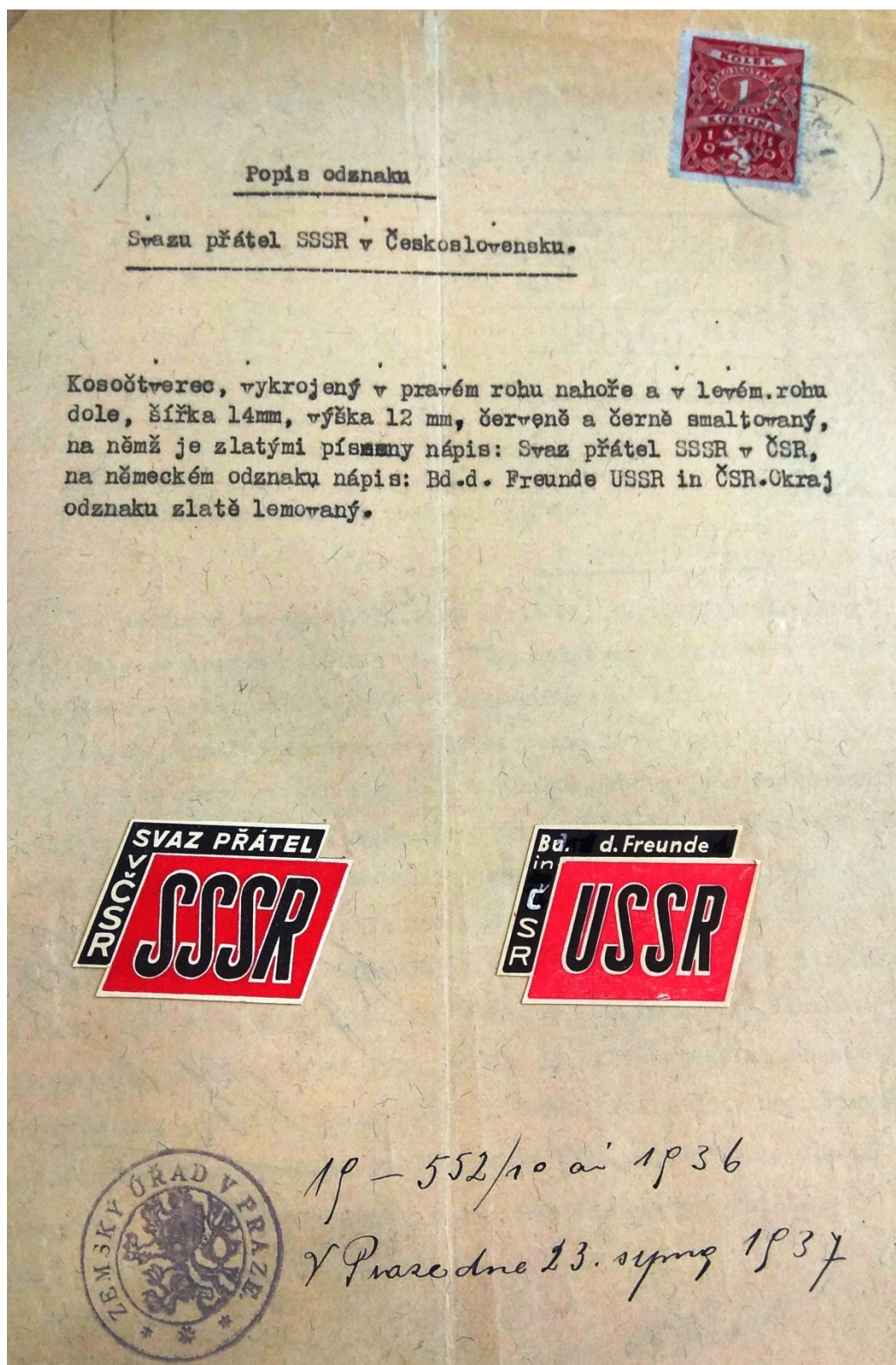
Poštovní známka vydaná ministerstvem pošt k 30. výročí říjnové revoluce (převzato z <http://www.infofila.cz/>, dostupné 17. 6. 2018)

Manifest Svazu československo-sovětského přátelství (převzato ze Svět Sovětů, 1948, ročník 9, číslo 10.).

Odznak Svazu přátel SSSR v Československu z roku 1937 (převzato z AHMP, Spolkový katastr, XXII/1895 Svaz přátel SSSR v Československu, karton 956.).